

"Farklı Düşünüyoruz Bir Arada Çözüyoruz."

BİRARADA.ORG

DENGEVE
DENETLEME
AĞI

»» **Demokrasi**
BAROMETRESİ

ANALİZ RAPORU NO:4

SİYASETİN VE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANI:
REKABET, ŞEFFAFLIK VE HESAP
VEREBİLİRLİK

Prof. Dr. **Ömer Faruk Gençkaya**

ÖNSÖZ

Toplumsal dinamikleri oluşturan siyasi partilerin, varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli mali kaynağı nereden temin ettikleri, sahip olunan bütçenin nerelere harcandığı ve nasıl denetlendiğini bilmek, vatandaşların nihai karar vericiler oldukları bir demokraside en temel haktır. Siyasetin finansmanı, vatandaşlar, siyasetçiler ve iş dünyasını da kapsayacak bir biçimde, demokrasi, yönetim ve ekonomik yaşamı derinden etkilemektedir. 2015 Genel Seçim dönemine girdik. Denge ve Denetleme Ağı olarak, seçimlere hakim olmasını umut ettiğimiz başlıca ilkenin siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanının şeffaflığı olduğunu düşünüyoruz.

Bu rapor, Denge ve Denetleme Ağı'nın analiz raporları serisinin dördüncü sayıdır. Denge ve Denetleme Ağı olarak daha güçlü bir demokrasi hedefiyle, barometre politika belgeleri, analiz ve uzlaşma raporları yayınlamaktayız. Bu çalışmalarımızı hazırlarken, uluslararası antlaşmaları, Avrupa Birliği kıstaslarını, AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) ilkelerini, GRECO (Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Birimi) tavsiyelerini, Venedik Komisyonu ölçütlerini, iyi yönetim uygulamalarını ve diğer uluslararası standartları temel almaktayız.

Denge ve Denetleme Ağı, Türkiye'de katılımcı ve çoğulcu demokrasinin güçlenmesi için mücadele eden bir harekettir. Farklı dünya görüşlerini, hayat tarzlarını ve siyasi tercihleri temsil eden ve bu çalışmanın yayınlandığı an itibarıyla, 242 sivil toplum örgütünden oluşan Ağimiz, Türkiye'nin demokratikleşme sürecini güçlendirme hedefi taşımaktadır.

Siyasetin finansmanına ilişkin, birçok demokratik ülkede Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve diğer demokratik ülke standartları ve uygulamaları dikkate alınarak şeffaflık ve hesap verebilirlik araçları benimsenmiş ve uygulamaya başlanmıştır. Bununla birlikte, **siyasetin finansmanı sürecinden kaynaklanan sorunlar siyasal ve ekonomik sistemleri tehdit edip, istikrar ve güveni zedelemeye devam etmektedir. Türkiye'de 1995 Anayasa değişikliğinin emredici hükmüne karşılık, Cumhurbaşkanı seçimi dışında adayların kampanyalarının finansmanı bir düzenlemeye tabi değildir.** GRECO (Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Birimi) Tavsiyeleri'nde de vurgulandığı gibi Türkiye'de "şeffaflık ve etkili" uygulama mekanizmaları süreçlerinde sorunlar bulunmaktadır.

Bugüne kadar siyasi partilerin bütçe ve harcamaları, özellikle de seçim döneminde yapılan harcamalara ilişkin yasal düzenlemelere ilişkin bir çok çalışma yapıldı. **Ancak uygulamada var olan durumu anlatan, bir araya getiren bir çalışma yapılmadı.** Bu analiz raporunun yöntemi, siyasi partiler, milletvekilleri, eski siyasetçiler, iş dünyası, sivil toplum örgütleri, medya temsilcileri ve uzmanlarla yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda belirlenen sorun alanlarının kavramsal ve yasal bir çerçeveye içerisinde tanımlanarak, uygulamadan örneklerle tartışılması ve bunlara karşılık gelen demokratik ülkelerdeki durum ve "iyi örnek"lerin sunulmasını içermektedir. Çalışma kapsamında, siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanı konusunda bilgi birikimi ve tecrübeye sahip olan, 23 kadın, 27 erkek olmak üzere, toplam 50 kişi ile görüşülmüştür.

Siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin bu kapsamlı analiz raporunu hazırlayan Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya'ya, teşekkürü bir borç biliriz. Raporun amacı, çalışmada vurgulanan ve uluslararası ilkeler temelinde öne çıkan uygulamalar ışığında, Türkiye'de mevcut durumu ortaya koymak ve siyasetin finansmanı konusunu, kamuoyunda tartışmaya açmaktır. Denge ve Denetleme Ağı olarak bu analiz raporunun, siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanının şeffaflığına ilişkin mevcut çalışmalara, yeni bir boyut katarak, katkı sunmasını umuyoruz.

ÖZET

SIYASETİN VE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANI:

REKABET, ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİK

- **Seçim barajı** siyasetin finansmanında etkili bir unsurdur. Mevcut durumda barajı geçmeleri olasılık içerisinde olmayan partilerin üye aidatı toplama ve bağış sağlama olanakları da azalmaktadır. Kısaca, bu partilerin devlet yardımından adil ve eşitlikçi bir biçimde yararlanmaları yanında diğer finansman kaynaklarını sağlamaları da zorlaşmaktadır.
- **Anayasa Mahkemesi** denetimine sunulan bilgi ve belgeler sadece kayıt altına alınmış gelir ve giderleri içerdiğinden, partilerin özellikle, seçim dönemlerindeki gereksinimleri kayıt dışı kaynakların devreye girmesine neden olmaktadır.
- **Medya sahipliğinin** durumu siyasetin finansmanında en temel sorunlar arasındadır. Seçimlerde yarışan partilerin ve adayların eşit koşullarda rekabet edebilmeleri için devlet yardımı ile radyo ve televizyondan propaganda olanaklarından adil bir biçimde yararlanamadıkları görülmektedir.
- **Şeffaflık**, hem bir ilke hem de bir süreç olarak siyasetin finansmanında öncelikle dikkate alınmalıdır. Adaylık sürecinden başlayarak, bağışlar, harcamalar ve bunların denetimi süreçlerinin ayrıntılı ve şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşılmadığı, özellikle, devlet yardımı alan siyasi partiler yönünden hesap verebilirliğin etkili bir biçimde sağlanamadığı açıktır.
- Seçimlerde rekabeti sağlamanın önündeki en önemli sorun alanlarından bir tanesi belki de en önde geleni adaylık ve finansman konusunda cinsiyet eşitsizliğidir. Nüfusun yarısını oluşturan kadınların resmi ve gayri resmi oluşturulmuş "erkek egemen" kurullarla ve yönlendirmelerle siyasete katılımı sınırlanmakta ve eksik temsile neden olunmaktadır.
- Yukarıdaki sorunların bir kısmının azaltılması **yeni yasal düzenlemelere ve değişikliklere** gereksinim duyulmaktadır.
- Merkezi hükümet ya da yerel yönetimler tarafından yürütülen ve sosyal yardım kuruluşlarının da aracılığıyla dağıtımı yapılan bazı sosyal yardımların, parçalı yapısı ve etkili olmayan kayıt, izleme ve değerlendirme süreçleri nedeniyle, seçimlerde siyasi yönlendirmelere neden olduğu görülmektedir.
- **Siyaset-iş dünyası ve medya ilişkileri** kayıt dışı finansman kaynakları yaratmanın yanında, haksız rekabete neden olmaktadır.
- Seçim kampanyalarında etik ilkelere uymadan, olumsuz siyasi propaganda yapılması, bu amaçla kamusal ve özel her türlü aracın kullanılması, kayıt dışılık ve yolsuzluğa neden olacak çıkarı ilişkilerini yaygınlaştırmaktadır.
- Siyasetin finansmanında resmi izleme ve denetim kurum ve kuruluşlarının "bağımsız" ve "tarafsızlığı" yanında, **etkili bir sivil toplum** gözetimine gereksinim bulunmaktadır.

Rekabetçi bir siyasal (parti) sisteminin oluşmasında başta seçim sistemi olmak üzere birçok unsur etkilidir, ancak bunlar arasında mali kaynaklar önde gelir. Bu nedenle, siyasetin finansmanı siyasette fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli bir unsurdur. Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade (Madde 10) ve örgütlenme özgürlüğü (Madde 11) ile seçimlerin düzenli ve özgür bir biçimde yapılmasını (Birinci Protokol Madde 3) emreden hükümlerinin siyasetin finansmanı konusu düzenlenirken dikkate alınması gerekir.

SIYASETİN VE SEÇİM KAMPANYALARININ FINANSMANI:

REKABET, ŞEFFAFLIK VE HESAP VEREBİLİRLİK

Prof. Dr. Ömer Faruk Gençkaya,

Marmara Üniversitesi Fransızca Kamu Yönetimi Bölümü

Siyasetin finansmanı siyasette fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli bir unsurdur.

Demokratik sistemlerde siyasetin finansmanı başlıca iki nedenle önem taşımaktadır. Öncelikle, seçimlere katılan siyasi partiler ve adaylar demokratik sürecin önemli unsurlarıdır. İkinci olarak, siyasi partilerin finansmanı, yolsuzluğa yönelik eylemler için uygun bir ortam oluşturabilmektedir. Siyasetin finansmanı ve seçim kampanyalarının, gelişmiş ve yerleşik batı demokrasilerini de kapsayacak bir biçimde gayri meşru ve yasa dışı finansman kaynaklarının devreye girdiğini göstermektedir. Vatan daşlar, siyasetçiler ve iş dünyasını da kapsayacak bir biçimde siyasetin finansmanı demokrasi, yönetim ve ekonomik yaşamı etkilemektedir. Bir başka deyişle siyasetin finansmanında şeffaflık bir öncelik olarak görülmektedir.

Siyasetin finansmanı sadece bir beyan konusu olmanın ötesinde çok farklı ve etkileşimli birçok konuyla ilişkilidir. Kamu kaynaklarının bir parti ya da aday lehine ya da diğerlerinin aleyhine seçim kampanyasında kullanılmasından “üçüncü kişilerin” (third party) kampanyaları etkilemesine kadar birçok konu dikkate alınmaktadır. Bir ülkedeki siyasal sistem yanında, özellikle seçim sistemi ile aday belirleme yöntemleri siyasetin ve seçim kampanyalarının niteliği ve kapsamını büyük oranda belirlemektedir. Başkanlık ya da yarı başkanlık sistemleri ile parlamenter sistemlerde aday ya da parti merkezli finansman modellerinin gelişmesine neden olmaktadır. Kuşkusuz bir ülkedeki ekonomik model ile siyasetin finansmanı modelleri arasında karşılıklı bir ilişki bulunduğunu söylemek olanaklıdır.

Yolsuzluk ve benzeri eylemler kayıtdışılığın siyaset süreciyle yakın ilişkiye girmesine neden olurken, hesap verebilirlik gibi demokrasinin olmazsa olmazı bir unsuru önemsizleştirmektedir. Yolsuzluk para aracılığıyla değişik biçimlerde toplumun değişik katmanlarına nüfuz etmektedir. Kamu kaynakları israf edilirken, kaynakların yeniden dağıtılması sürecinde eşitsizlikçi uygulamalar yaygınlaşmaktadır.

Yolsuzlukla mücadele kadar önemli bir diğer süreç ise demokrasinin tüm araçlarıyla yerleştirilmesi ve içselleştirilmesidir. İfade ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, eşitlikçi ve rekabetçi bir katılım ortamı demokratik temsilin gerçekleşmesini sağlar. Siyasetin tümüyle özel çıkarların etkisinde kalmasını azaltmak amacıyla kamu kaynaklarından partilere ve adaylara desteğin adil ve eşitlikçi olmayışı sorunlar yaratmaktadır. Bir yandan, beyan ettikleri gelir kaynakları büyük oranda devlet yardımından oluşan kartel partileri kuralları kendi çıkarlarına yönelik düzenleyerek yeni partilerin oluşum ve gelişimini engellemektedirler. Öte yandan, devlet yardımından yoksun ya da kamu politikalarını belirleme gücünden uzak olan muhalefet partileri iktidara gelme olasılıkları çok az olduğundan, bağış desteği de bulamamaktadırlar.

Rekabetçi bir siyasal (parti) sisteminin oluşmasında başta seçim sistemi olmak üzere birçok unsur etkilidir, ancak bunlar arasında mali kaynaklar önde gelir. **Bu nedenle, siyasetin finansmanı siyasette fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli bir unsurdur.** Bu bağlamda, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade (Madde 10) ve örgütlenme özgürlüğü (Madde 11) ile seçimlerin düzenli ve özgür bir biçimde yapılmasını (Birinci Protokol Madde 3) emreden hükümlerinin siyasetin finansmanı konusu düzenlenirken dikkate alınması gerekir.

Sadece seçim kampanyalarında değil iki seçim arasında da parasal kaynaklara duyulan gereksinim artmaktadır. Para, hem seçimlerde ekonomik gücün siyasal güce dönüşmesi, hem de bireylerin ve grupların siyasette etki ve güç oluşturmaya çalışmalarında etkilidir. Daha önemlisi, her düzeyde –yerel, bölgesel, ulusal ve ulus üstü- karar alma ve uygulama yetkisine sahip olan iktidarlar, ihale ve istihdam başta olmak üzere ellerindeki kamusal gücün yardımıyla parasal olmayan kaynakları “siyasal nitelikte paraya” dönüştürebilirler.

Seçim kampanyalarında ileri teknoloji ve stratejiler yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Özel radyo ve televizyon kanalları, sosyal medya ve diğer “bağımsız” iletişim araçları, devletin elindeki her türlü izleme ve denetim araçları aracılığıyla siyasi iktidarlar tarafından “baskılanabilmekte” ya da bu kaynaklar “tek yanlı propaganda” aracı olarak kullanılabilirler.

Seçimlerden önce aday belirleme sürecinde başta “cinsiyet eşitsizliği” olmak üzere demokratik olmayan ve rekabeti engelleyen usul ve kurallar temsil ve şeffaflık alanlarında ön engeller olarak tüm siyaseti rehin almaktadır. Seçilen adaylar kendilerine oy veren seçmenlerden ziyade listede kendilerini belli sıraya yerleştiren parti karar kurulunun –çoğunlukla parti lideri- temsilcisi olmaktadır. Öyle ki, her kesimden (catch-all) oy almaya yönelik partiler kadar belli kesimlere yönelik partiler demokratik yapılarını yitirerek, ticari bir kuruluş gibi “şirketleşmekte”dirler. Bir başka deyişle, siyaset, düşünce ve ifadeyi açıklama ve kamu politikaları oluşturmaktan ziyade kamu kaynaklarından “kolaylıkla” yararlanma ve tahsis almaya dönüştürülmüştür.

Adayları ve partileri “özel” çıkarların etkisinden korumak amacıyla İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulanmaya başlanılan devlet yardımı özgün olarak demokrasinin tabana yayılması –kadın ve gençlik faaliyetlerinin desteklenmesi- amacına yönelik olsa da zamanla partilerde merkezîyetçiliğe ve “partilerin devletleşmesi”ne neden olmuştur.

İlk kez 1883'de Hileli ve Yasadışı Uygulamalar Yasası (Corrupt and Illegal Practices Act) ile İngiltere'de siyasi adayların seçim bölgesinde yapacağı giderler sınırlandırılmıştır. Yirminci yüzyılın başında, Amerika Birleşik Devletleri'nde ilerlemeci dönem (progressive era), büyük şirketlerin federal seçimlerdeki etkisini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Oy ve seçilme hakkının yaygınlaşmasıyla demokratik ülkelerde bağış ve seçim harcamalarının beyanı ile devlet yardımı yasalarla düzenlenmeye başlamıştır.

1995 Anayasa değişikliğinin emredici hükmüne karşılık, cumhurbaşkanı seçimi dışında adayların kampanyalarının finansmanı bir düzenlemeye tabi değildir.

Türkiye’de siyasetin finansmanı ile ilgili ilk düzenleme 24 Mayıs 1949 tarih ve 5392 sayılı Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Yasasıyla radyoların seçim kampanyalarında kullanılmasına ilişkindir. Daha sonra 1965, 1974 ve 1984 yasal düzenlemeleriyle siyasi partilere devlet yardımı yapılması benimsenmiştir. Özellikle, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nda yer alan konuyla ilgili düzenlemeler, çeşitli dönemlerde siyasi yönlendirme aracı olmuştur. Son olarak, 2005 ve 2014’te yapılan değişikliklerle devlet yardımının kısıtları değişmiştir. Bu arada, devlet yardımına ilişkin eşikler gerek Anayasa Mahkemesi’nde gerekse Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nde dava konusu olmuştur. 1995 Anayasa değişikliğinin emredici hükmüne karşılık, cumhurbaşkanı seçimi dışında adayların kampanyalarının finansmanı bir düzenlemeye tabi değildir.

Siyasi skandallar, yolsuzluk olguları yanında başta Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve diğer demokratik ülke standartları ve uygulamaları dikkate alınarak birçok demokratik ülkede siyasetin finansmanına ilişkin şeffaflık ve hesap verebilirlik araçları benimsenmiş ve uygulamaya başlanmıştır. Bununla birlikte, siyasetin finansmanı sürecinden kaynaklanan sorunlar siyasal ve ekonomik sistemleri tehdit edip, istikrar ve güveni zedelemeye devam etmektedir.

Bu süreçte izleme, denetim ve hesap verebilirlik araçlarının tarafsız, etkin ve etkili bir biçimde kullanılması önem taşımaktadır. Güçler ayrılığı ilkesinin zayıflaması, kamu gücünü elinde bulunduranların yetkilerini kişisel çıkarlar yönünde kullanmaları ya da kural ihlallerini soruştur(a)mamaları, bu alanda var olan düzenlemeleri geçersiz kılmaktadır. Kısaca, etkili uygulama mekanizmalarının bulunması gereklidir.

Öte yandan, kayıt dışılığın kimi zaman toplumsal fayda sağlayıcı politikalarla (sosyal yardımlar) desteklenmesi, bu hizmetlerin etkili bir biçimde düzenlenip denetlenememesine neden olmaktadır. Merkezi hükümet ve yerel yönetimlerce sağlanan sosyal yardımların açık, şeffaf ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun olarak düzenlenip uygulanması sistemsel sorun ve sorunların ortaya çıkmasını azaltacaktır. Kuralsızlık ve denetimsizlik ile yolsuzluğun sistemik bir niteliğe bürünmesi siyasette şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir talep olarak ortaya çıkmasını engellemektedir.

Yukarıdaki birçok sorun alanını da dikkate alarak, siyasetin finansmanı ile ilgili son evrensel gelişmeler daha çok özel ve anonim bağışların yeniden düzenlenmesi, devlet yardımının artırılması, harcama üst sınırlarının belirlenmesi ile partilerin ve adayların kampanya hesaplarının beyanı konularına odaklanmaktadır. Bu konularda, başta Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi (2003), Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiyesi (2003)4, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Tavsiye Kararı 1516 (2001), Venedik Komisyonu Siyasi Partilerin Finansmanı Kılavuzu (2001) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü Demokratik Kurumlar ve

İnsan Hakları Birimi ile Venedik Komisyonu'nun birlikte hazırladıkları Siyasi Partilerin Düzenlenmesine İlişkin Kılavuz (2010) ile Uluslararası Şeffaflık Örgütü Politika Belgesi (2005/2) olmak üzere birçok uluslararası belge yol gösterici ilke, yapı ve uygulamaları içermektedir. Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Birimi (GRECO), Konsey üyesi 49 ülkede yolsuzlukla mücadele konusunda yaptığı 3. Aşama Değerlendirmesinin ikinci teması olarak Siyasetin Finansmanı konusunu ele almıştır. Aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülke değerlendirmeleri sonucunda, "iyi" ve "kötü" uygulamalara yönelik olarak ülkelere tavsiyeler geliştirilmiştir.

Daha önce belirtildiği gibi Türkiye'de siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanı birçok düzenlemeye konu olmuştur. GRECO Tavsiyeleri'nde de vurgulandığı gibi "şeffaflık ve etkili" uygulama mekanizmaları süreçlerinde sorunlar bulunmaktadır. Mevcut hükümetin Ocak 2015'te açıkladığı "Şeffaflık Paketi" bu konuda önemli hükümler içermektedir. Bununla birlikte, bu önerilerin görüşülmesi 7 Haziran 2015'te yapılacak Milletvekili Genel Seçimleri sonrasında, diğer bir deyişle "bir başka bahara" bırakılmıştır.

Bu çalışma, Türkiye'de siyasetin finansmanı sürecinde özellikle genel seçimlerde partiler ve adayların kampanyalarının finansmanı konusuna odaklanmaktadır. Çalışmanın yöntemi, siyasi partiler, milletvekilleri, iş dünyası, sivil toplum örgütleri, medya temsilcileri ile uzmanlarla yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda belirlenen sorun alanlarının kavramsal ve yasal bir çerçeve içerisinde tanımlanarak uygulamadan örneklerle tartışılması ve bunlara karşılık gelen demokratik ülkelerdeki durum ve "iyi örnek"lerin sunulmasıdır. Çalışma, bu sorun alanları ile öneriler geliştirmeyi hedeflemektedir.

Aşağıda önce siyasal sistem (başkanlık sistemine karşılık parlamenter sistem) ve siyasetin finansmanı ilişkisi tartışılacaktır. Daha sonra belirlenen sorun alanları rekabet (iktidar partisine (partilerine) karşılık muhalefet partileri/parlamentoda temsil edilmeyen partiler, partili adaylar ile bağımsız adaylar –kadın adaylar ve erkek adaylar vb.), şeffaflık (finansman kaynaklarının beyanı/denetimi ve kamuoyuna duyurulması) ile hesap verebilirlik (iç ve dış) ana başlıkları altında irdelenmektedir.

1. SİYASAL SİSTEMLER, SEÇİM SİSTEMLERİ VE SİYASETİN FİNANSMANI MODELLERİ

Demokratik bir ülkede güçler ayrılığı ve seçim sisteminin tanımı ve kapsamı siyasetin finansmanında önemli unsurdur. Bu bağlamda, başkanlık sistemi "aday odaklı" yapısı nedeniyle "çoğunlukçu" seçim sistemi nedeniyle siyasi partileri önemsizleştirmektedir. Bu modelin en uygun örneği Amerika Birleşik Devletleri'nin başkanlık sisteminde seçim kampanyalarındaki "aday odaklı" uygulamadır. Bu modelde, seçmen, partiden ziyade adaya yöneldiğinden adayın gelir kaynaklarını öğrenmek ister. Aday da gelir kaynaklarını kamuoyu ile paylaşır.

Parlamenter sistemlerde cumhurbaşkanı, parlamento ve yerel seçimlerde farklı ve karma bir sistem uygulanabilmektedir. Parlamenter sistemlerde parti disiplini yüksek güçlü partiler bulunur. Adayların listedeki sırası partiler tarafından belirlenir. Genel olarak, seçim sisteminin "nisbi" ya da "çoğunlukçu" olmasından bağımsız olarak "parti odaklı" seçim kampanyaları modeli geçerlidir. Çoğunlukçu (first-past-the-post) ve tercihli seçim sistemlerinde aday-odaklı, parti listeli nisbi temsil sistemlerinde parti odaklı finansman sistemi geçerlidir. Bu durum kampanya hesaplarının kimin tarafından hazırlanıp sunulacağıyla ilgilidir. Karma ve tercihli seçim sistemlerinde ise adayların partilerinden bağımsız bir biçimde kampanya yürütüp yürütmemelerine göre finansmanın biçimi değişmektedir. Kampanyalar partiler tarafından yönetildiğinden, adaylar genellikle kampanya sırasında fazla etkinlikte ve girişimde bulunmazlar

Demokratik sistemler açık, adil, rekabetçi ve denetime açık yapılar olarak tanımlanır.

(free rider). Tercihli sistemlerde ise, kazanma olasılığı seçmen tercihinine bağlı olduğundan adaylar partilerden daha fazla kampanya etkinliği yürütürler.

Bir parlamenter sistem olarak Türkiye’de siyasetin finansmanı büyük oranda parti-odaklı olarak gerçekleşmektedir. 1995 Anayasa değişikliği ile emredilen partilerin ve adayların seçim kampanyalarının finansmanının kanunla düzenlenmesi hükmü, 6271 sayılı Kanunla cumhurbaşkanı adaylarına partilerden bağımsız olarak bağış toplama ve harcamalarıyla birlikte, hesaplarını YSK’nın denetimine sunma zorunluluğunu getirmiştir. Milletvekili ve Mahalli İdareler seçimlerine ilişkin olarak, bu konuda henüz bir düzenleme bulunmamaktadır.

2. TÜRKİYE’DE SİYASETİN FİNANSMANI VE BAŞLICA SORUN ALANLARI

Türkiye’de siyasetin finansmanı Anayasa, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 2972 sayılı Mahalli İdareler, Köy ve Mahalle Muhtarlıkları ile İhtiyar Heyeti Seçimi Kanunu, 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu yanında birçok yasal düzenlemede yer almaktadır. Seçimlerin yönetimi (düzenleme, denetleme ve yaptırım uygulama), Anayasa ve 298 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde Yüksek Seçim Kurulu (YSK) ile seçim dönemlerinde il ve ilçe seçim kurullarının yetki ve sorumluluğundadır. Siyasetin finansmanı ile ilgili olarak, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun’a uygun olarak Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin mali denetimini Sayıştay’dan aldığı yardım ile yerine getirir. Cumhuriyet Başsavcılığı 2820 sayılı Kanun çerçevesinde siyasi partilerin genel olarak izlenmesini yerine getirir. Radyo Televizyon Üst Kurulu 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun gereği başta seçim dönemleri olmak üzere radyo ve televizyonlarda siyasi partilerin propaganda ve reklam yayınlarını izler ve raporlayarak Yüksek Seçim Kurulu’na bildirir. Kurul, ihlallere yaptırım uygulanmasına karar verir.

Siyasetin finansmanının kapsamı kayıtlı ve kayıtsız çeşitli kaynaklardan oluşmaktadır. Kayıtlı kaynaklar arasında 2820 sayılı Kanun’da (Madde 61) sayılanlar (üye aidatı, aday adayı aidatı, bağışlar ve devlet yardımı vb.) yanında seçimlerin sevk ve idaresi için YSK tarafından yapılan harcamalar ile her düzeyde seçilmişlere verilen ödenek ve yolluklar da sayılır.

YSK, 2011 Milletvekili seçimleri için 246,3 milyon, 2014 yılında yapılan

Mahalli İdareler seçimlerinde 211 milyon ve Cumhurbaşkanı seçimlerinde 194 milyon Türk Lirası harcamıştır. 2015 Milletvekili seçimlerinin sevk ve idaresi için YSK'nın 500 milyon Türk Lirası harcaması beklenmektedir.

26 Ekim 1990 tarih ve 3671 sayılı Kanuna göre, milletvekillerinin en yüksek devlet memurunun yararlandığı tüm ödemelerden yararlanmaları ve bunun yarısı kadar da yolluk almaları düzenlenmiştir. Milletvekilleri, 2015 yılında 15.000 Türk Lirası yolluk ve ödenek almaktadırlar. Emekli maaşları da 8,190 Türk Lirasıdır. En az 25 yılını dolduran milletvekilleri, ayrıca, emekli maaşı almaktadırlar. 24. Dönem TBMM'de yaklaşık 400 milletvekilinin hem yolluk ve ödenek hem de emekli maaşı aldığı bilinmektedir.

YSK'nın 14 Nisan 2015'te Resmi Gazete'de yayımlanan kararına göre, 7 Haziran 2015'te yapılacak Milletvekili Seçimi'ne 20 siyasi partiden 13'ü 85 seçim çevresinde seçimlere katılacaktır. Diğer partiler 43 ila 75 seçim çevresinde aday listelerini YSK'ya sunmuşlardır. Ayrıca, 166 bağımsız aday çeşitli seçim çevrelerinde adaylık başvurusu yapmıştır.

2.1. REKABET:

Demokratik sistemler, açık, adil, rekabetçi ve denetime açık yapılar olarak tanımlanır. Demokrasilerde rekabeti sağlayan farklı unsurlar bulunmaktadır. Öncelikle, siyasal sistemin toplumsal istemleri (politika) "yanıtlama" ve hesap verebilirlik yeteneği dikkate alınır. Öte yandan, demokrasilerde dikey denetim siyasetçileri sorumlu davranmaya yönlendiren rakip seçeneklerin katıldığı rekabetçi seçimlerdir. Rekabetçilik, önemli sayılacak (belli bir siyasal desteğe sahip, örneğin yüzde 1-3'ün üzerinde oy desteği ya da kamuoyu yoklamalarında anlamlı destek gören yeni kurulmuş partiler) parti ya da adaylara mesajlarını halka ulaştırma olanağının (ücretsiz radyo-televizyon propagandası gibi) sağlanmasıdır. Seçim harcamalarına bir üst sınır belirlenmesi de "sınırlayıcılık" olarak görülse de seçimlerde rekabetçiliği sağlayacak önemli bir araçtır. Bir başka deyişle, rekabet, seçimde temel bir unsurdur.

Rekabetçi seçimler; temsil, ekonomik gelişme, yolsuzluğun azaltılması, iyi yönetim ve gelişmekte olan ülkelerde siyasal istikrar yanında seçimlere katılma oranına da olumlu etki yapmaktadır. Rekabet, yarışma sağlayıcı koşulların varlığı, seçimlerde farklı tercihlerin bulunması, eleştiriye açık bir siyasal çevre ile bireyin her türlü etkiden bağımsız bir biçimde karar alma kapasitesiyle açıklanmaktadır. Adayların yeniden seçilme olasılığı seçmenlerin özgür bir değerlendirme yapabilmeleriyle olanaklıdır. Bunun için mutlaka birbirinden farklı parti ya da adayların seçimlere katılabilmesi gereklidir.

Toplumsal bir etkileşim olan rekabeti, çatışma, pazarlık ve işbirliğinden ayıran en önemli özellik, bireysel olarak güdülenmiş çıkarları toplumsal olarak istenilen sonuçlara dönüştürmesidir. Bununla birlikte, rekabetçi toplumsal ilişkilerin istenilen sonuçlara ulaşabilmesi amacıyla işbirliği ve pazarlık yoluyla geliştirilecek kural, norm ve düzenlemelere gereksinim bulunmaktadır. Bu bağlamda, rekabet demokrasinin değil demokrasi rekabetin bir ön koşuludur. Yarışmaya katılma hesap verebilirliği sağlamaktadır. Böylece, yönetme gücünü elde etmenin düzenli bir biçimde yenilenmesi –seçimler- rekabetçi bir siyasal sistem için zorunludur.

Seçimlerin rekabetçi bir ortamda yürütülebilmesi, adaylık sürecinden başlayarak, gerek resmi seçim kampanyaları döneminde gerekse iki seçim arasındaki dönemde katılım ve yarışma kural ve uygulamalarının partiler ve adaylar arasında adil ve eşitlikçi bir biçimde uygulanmasıyla olanaklıdır.

Seçim barajı siyasetin finansmanında etkili bir unsurdur. Mevcut durumda barajı geçmeleri olasılık içerisinde olmayan partilerin üye aidatı toplama ve bağış sağlama olanakları da azalmaktadır. Kısaca, bu partilerin devlet yardımından adil ve eşitlikçi bir biçimde yararlanmaları yanında diğer finansman kaynaklarını sağlamaları da zorlaşmaktadır.

a. Seçim Barajı:

1982 Anayasası (Madde 67) seçim kanunları, "temsilde adalet" ve "yönetimde istikrar" gibi birbiriyle çelişkili bir ilke getirmiştir. Koalisyon dönemlerine bir tepki olarak, "çoğunlukçu" bir yaklaşımla genel (parlamento) seçimlerde yüzde 10 ülke barajı uygulaması getirilmiştir. Bu koşul, farklı partilerin yarışa girmesinin önündeki temel engeldir. Örgütlenme özgürlüğü ile ilgili uygulamadaki bazı zorluklar yanında mali güçlükler, yüksek seçim barajı bir yandan farklı ve yeni bir parti kurulmasını zorlaştırırken, öte yandan seçmenlerin farklı tercihlere yönelmelerini de engellemektedir. Demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olan seçimler düzenli bir biçimde yapılmakta, ancak yüksek baraja bağlı olarak "çoğunluğa" seçenек oluşturacak partilerin iktidara ortak olma olasılıklarının düşük olması siyasette "değişimi" güçleştirmektedir. Bu durum, rekabetçi bir siyasal sistemin kurulmasını geciktirmektedir. Baraj sorununu aşabilmek amacıyla bazı partilerin seçimlere tek bir parti adı altında ya da bağımsız adaylarla girmeleri bugüne kadar partileşme ve parti kimliği yönünden sorunlar yaratmıştır. Öyle ki, bazı partiler bazı seçim çevrelerinde çoğunluğu sağlamalarına karşın ülke barajını geçemedikleri için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde temsil edilememişlerdir. Bu durum, Anayasa'nın temsilde adalet ilkesiyle çelişmektedir. Ülke barajı bir yandan "çoğunlukçu" yaklaşımların yerleşmesini sağlarken öte yandan seçmenlere yeni tercihlerin sunulmasını da engellemektedir. Sonuç olarak, seçim barajı siyasetin finansmanında etkili bir unsurdur. Mevcut durumda barajı geçmeleri olasılık içerisinde olmayan partilerin üye aidatı toplama ve bağış sağlama olanakları da azalmaktadır. Kısaca, bu partilerin devlet yardımından adil ve eşitlikçi bir biçimde yararlanmaları yanında diğer finansman kaynaklarını sağlamaları da zorlaşmaktadır.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Tavsiye Kararı 1705 (2010)

22. Bu nedenle, Meclis, üye ülkelere,

...

22.2. Yüzde 3'ten daha fazla olan seçim barajlarının indirilmesi, küçük siyasi partiler ve bağımsız adayların seçilmiş meclislerde temsillerini engelleyen yüksek adaylık başvuru bedeli gibi diğer engellerin kaldırılması (çağrısı yapar).

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu (Madde 33 ve 34)

GENEL BARAJ VE HESAPLANMASI

MADDE 33 - (Değişik 1. Fıkra: 3377 - 23.5.1987) Genel seçimlerde ülke genelinde, ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde, geçerli oyların % 10'unu geçmeyen partiler milletvekili çıkaramazlar. Bu siyasî parti listesinde yer almış bağımsız adayların seçilebilmesi de listesinde yer aldığı siyasî partinin ülke genelinde ve ara seçimlerde seçim yapılan çevrelerin tümünde yüzde onluk barajı aşması ile mümkündür.

İl seçim kurulları, yukarıdaki maddeye göre, birleştirme tutanağını düzenledikten sonra sonuçları en seri şekilde telgrafla, ayrıca telefon veya telsizle Yüksek Seçim Kuruluna bildirirler.

Yüksek Seçim Kurulu, bütün illerden bu şekilde alınan bilgilere göre, Türkiye genelinde geçerli oyların toplamını yapar ve her siyasî partinin aldığı geçerli oy toplamını genel geçerli oy toplamına bölerek, siyasî partilerin ülke genelinde aldığı oy yüzdesini hesaplar ve yüzde onluk barajı aşan siyasî partilerin isimlerini il seçim kurullarına bildirir ve ilân eder.

Bu ilândan sonra, bir veya bir kaç seçim çevresinde, seçimin iptaline karar verilmesi ülke genelinde alınan oy yüzdesinin yeniden tespitini gerektirmez.

BİR SEÇİM ÇEVRESİNDE SİYASİ PARTİLERİN VE BAĞIMSIZ ADAYLARIN ELDE EDECEKLERİ MİLLETVEKİLİ SAYISININ HESABI

MADDE 34 - Bağımsız adaylar ile yukarıdaki maddede yazılı oranı aşan siyasî partilerin, bir seçim çevresinde elde edecekleri milletvekili sayısı aşağıdaki şekilde hesaplanır.

(Değişik 2. fıkra: 4125 - 27.10.1995)

(Anayasa Mahkemesi'nin 21 Kasım 1995 tarih ve 22470 Mükerrer Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 18.11.1995 gün ve E.1995/54 - K.1995/59 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.)

(Değişik 3. fıkra: 3377 - 23.5.1987)

(Değişik 1. cümle: 4138 - 23.11.1995) Seçime katılmış siyasî partilerin ve bağımsız adayların adları alta ve aldıkları geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır. Siyasî partilerin oy sayıları, önce bire, sonra ikiye, sonra üçe ... ilâ o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Elde edilen paylar ile bağımsız adayların aldıkları oylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır. Seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur. (Ek cümle: 3403 - 10.9.1987)

Altı milletvekili çıkacak seçim çevrelerinde bölme işlemi bir eksiği ile yapılır. (Ek cümle: 3404 - 17.10.1987) (27 Ekim 1995 tarih ve 4125 sayılı Kanunun 21/a maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.)

Son kalan milletvekilliği için birbirine eşit rakamlar bulunduğu takdirde, bunlar arasında ad çekilmek suretiyle tahsis yapılır.

(Değişik 5. fıkra: 4138 - 23.11.95) Seçime katılan siyasî partilerden hiç birisi yukarıdaki maddede yazılı oranı aşamamış ise milletvekilleri üçüncü ve dördüncü fıkra hükümlerine göre paylaşılır.

(Ek fıkra: 3270 - 28.3.1986)

Kontenjan adayı gösterilen seçim çevrelerinde, geçerli oyların en çoğunu almış olan siyasî partinin kontenjan adayı, seçim çevresi barajını aşıp aşmadığına bakılmaksızın milletvekilliğini kazanmış olur.

Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri: Temsilde Adalet Yönetimde İstikrar Ekseni

Temsilde Adalet

Seçim Sistemi	Seçim Yılı	Kazanan Partinin Oy Oranı
Milli Bakiye	1965	AP % 52,9
Barajsız d'Hondt	1969, 1973, 1977	AP % 46,5, CHP %33,3, CHP % 41,3
Barajlı d'Hondt	1961, 1995 ve 1999	CHP %36,7, RP % 21,4 ve DSP % 22,2
Ülke Barajlı d'Hondt	2002, 2007 ve 2011	AKP % 34,3, AKP %46,6 ve AKP % 49,8
Çifte Barajlı d'Hondt	1983	ANAP % 45,1
Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	1991	DYP % 27,0
Liste Usulü Çoğunluk	1950, 1954 ve 1957	DP % 52,7, DP % 57,6 ve DP % 47,9

Yönetimde İstikrar

Kaynak: <http://www.tesav.org.tr/docs/makale/CokPartiliDonemdeSecimIerveSecimSistemleri.pdf>

AB Ülkelerinde Seçim Barajları

Ülkeler	Baraj (Yüzde)
Kıbrıs	1,79
Danimarka	2
İspanya ve Yunanistan	3
Avusturya, Bulgaristan, İsveç, İtalya (milletvekili seçimi) ve Slovenya	4
Almanya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya	5
Lihtenştayn	8

Anayasa Mahkemesi denetimine sunulan bilgi ve belgeler sadece kayıt altına alınmış gelir ve giderleri içerdiğinden, partilerin özellikle, seçim dönemlerindeki gereksinimleri kayıt dışı kaynakların devreye girmesine neden olmaktadır.

Kaynak: Çeşitli kaynaklardan derlenmiştir.

b. Devlet yardımı barajı:

Siyasi partilerin örgütlenmeleri ve varlıklarını sürdürmeleri yanında özel çıkarların (mali güç) etkisinden uzak kalmaları için yeterli mali kaynaklara sahip olmaları gerekir. Devlet yardımı bu nedenle gereklidir. Ayrıca, devlet yardımı partilerin örgütsel kapasitelerini artırarak politika oluşturmalarını geliştirirken; sınırlı kaynaklarla siyasete katılan adaylara daha "eşitlikçi" bir rekabet gücü kazandırır. Küçük partilerin üye aidatı ve bağışlardan kaynaklanan bir gelir yapısına sahip oldukları bilinmektedir. Anayasa Mahkemesi denetimine sunulan bilgi ve belgeler sadece kayıt altına alınmış gelir ve giderleri içerdiğinden, partilerin, özellikle seçim dönemlerindeki gereksinimleri kayıt dışı kaynakların devreye girmesine neden olmaktadır. Gelir kaynaklarının ortalama yüzde 90'ı devlet yardımından oluşan büyük partiler yanında, seçimlerde onlarla "eşit" koşullarda yarışabilmek üzere, küçük ve seçmene farklı seçenek oluşturacak partilerin de desteklenmemesi rekabeti engellemekte, ya da zaten "güçlü" olan partiler lehine haksız rekabet yaratmaktadır.

Bu bağlamda, partilere yapılacak devlet yardımı eşiğinin 2014'te yüzde 7'den yüzde 3'e indirilmesi ve 2015 genel seçimlerinden sonra uygulanacak olması önemli bir adımdır. Bununla birlikte, seçim barajının yüzde 10 olduğu bir ülkede devlet yardımı eşiğinin yüzde 3'e düşürülmesi "havuç" gösterme politikası olarak değerlendirilmektedir. Bir başka deyişle, rekabetin sağlanması için adil ve eşitlikçi bir devlet yardımı eşiği yanında adil ve eşitlikçi bir seçim barajı da gereklidir. Bu konuda bir başka önemli sorun, son genel seçimlerde geçerli oyların en az yüzde 3'ünü alan partilere verilecek devlet yardımının, yüzde 10 ülke barajını geçip en az devlet yardımı alan partinin aldığı devlet yardımı miktarına orantılı olarak hesaplanmasıdır. Adil ve eşitlikçi bir yaklaşım, her kategoride devlet yardımı alacak partilerin aldıkları oyla orantılı bir yardım almalarını gerektirir.

Siyasi partilere yapılacak devlet yardımı için 2820 sayılı Kanun Ek Madde 1'deki "o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplamının beş binde ikisi oranında ödenek mali yıl için konur" ibaresinin gerekçesi belli değildir.

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Tavsiye Kararı 1516 (2001)

8. Meclis, aşağıdaki hususları dikkate alır:

A. Mali kaynaklara ilişkin olarak

...

ii. Meclis, siyasi partilerin ve seçim kampanyalarının finansmanını düzenleyen kuralların aşağıdaki ilkelere bağlı olmasına inanır: kamu ve özel finansman kaynakları arasında anlamlı bir denge kurulması; devlet yardımının dağıtılmasında adil bir kıstas belirlenmesi; bağışların kesin kurallara bağlanması; partilerin seçim kampanyalarında yapacakları harcamalarında belli bir (üst) eşik belirlenmesi, (parti) hesapların şeffaflığının sağlanması, bağımsız bir denetim yetkesinin kurulması ve belirlenecek kuralları ihlal edenlere uygulanacak anlamlı yaptırımların geliştirilmesi.

iii. Devlet yardımı, yukarıdaki amaçlara ulaşılmasını sağlayacak düzeyden kesinlikle fazla olmamalıdır; aksi takdirde, devlet yardımına aşırı bağımlılık, siyasi partilerin seçmenlerle ilişkisini zayıflatır.

iv. Devlet, ayrıca, siyasi partilere nakit yardım dışında, postalama masraflarının karşılanması ve toplantı yerleri temin edilmesi; parti yayın organlarının, gençlik örgütlerinin ve araştırma enstitülerinin desteklenmesi ile vergi teşvikleri sağlayabilir.

Kaynak: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta01/EREC1516.htm>

Anayasa Mahkemesi'nin Siyasi Partilere Devlet Yardımı ile İlgili Son Kararı (Alıntı)

Liberal Demokrat Parti tarafından 2002 yılı genel seçimlerinde Partilerinin aldığı oy ile orantılı olarak hak kazandıklarını ileri sürdükleri Hazine yardımının yasal faiziyle birlikte ödenmesi için Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğüne yaptıkları başvurunun reddi yolundaki işlemin iptali ile yoksun kalındığı ileri sürülen Hazine yardımının ödenmesi istemiyle açılan davada, davacı vekilinin Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bulan Ankara 5. İdare Mahkemesi, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun Ek 1. Maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkeme, aşağıdaki gerekçe ve 5 karşı oy yazısı ve oy çokluğuyla başvuruyu reddetmiştir.

"Hakça ifadesi, belirli örgütlenme yaygınlığına ulaşmış ve belirli toplumsal onaya mazhar olmuş partilerin, seçimlerde elde ettiği başarı düzeylerine göre Devlet yardımından yararlanacağı biçiminde anlaşılmalıdır. Kuşkusuz bu yönde kamu yararını daha isabetli biçimde karşılayabilecek sistem ve yöntem tercihi yasa koyucunun takdiri içinde kalmaktadır. Ancak bu takdir yetkisi sınırsız değildir. Yasama organının sahip olduğu takdir yetkisinin sınırlarını çizebilmek için 68. madde hükmünün Anayasa'nın diğer hükümleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekir."

...

"Siyasi partilerin temel amacı seçimlere katılarak milli iradenin ortaya çıkmasına aracılık etmek ve yeterli seçmen desteğini elde ederek yönetime katılmaktır. Bu nedenle, seçimlere katılabilme koşullarını sağlayamayan ve seçimlere katıldığı halde aldığı oyla yeterli oranda seçmen kitlesinin güvenini kazanamadığı anlaşılabilir bir siyasi partinin milli iradenin oluşumuna, daha büyük seçmen kitlesinin güvenini kazanan güçlü partiler gibi katkıda bulunacağı düşünülemez. Dava konusu düzenlemeyle partilerin büyüklük ve güçlerine göre demokratik siyasi hayata katkıları ölçüt olarak dikkate alınmak suretiyle devlet yardımından yararlanmaları öngörülmüştür. Bu ölçütün objektif ve makul olmadığı söylenemeyeceği gibi itiraz konusu kurallarda yer alan oranların da ölçüsüz olduğu sonucuna ulaşılamaz."

Kaynak: Anayasa Mahkemesi Kararı, 20.11.2008, Resmi Gazete Tarih: 18.03.2009 Sayı: 27173

<http://www.kararlariyeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/1086bee2-0e6e-4507-ab8b-a500132be4bc?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Siyasi Partilere Devlet Yardımı ile İlgili Son Kararı (Alıntı)

Özgürlük ve Dayanışma Partisi, Türkiye'de devlet yardımının dağıtılmasını düzenleyen 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu Ek 1. Maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 14. ve Ek 1. Protokol'ün 3. Maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle 1 Ekim 2002'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Mahkeme, devlet yardımının verilmesine ilişkin kıstasların kanunla belirlendiğini, başvuruyu yapan partinin devlet yardımı için gerekli olan geçerli oyların en az yüzde 7'sini alamadığını; katıldığı seçimlerde seçmenin anlamlı bir desteğini sağlayamadığını; ayrıca, siyasi partilerin nakit devlet yardımı yanında, vergi muafiyeti ile radyo ve televizyondan propaganda hakkı gibi dolaylı devlet destekleri de alabildiğini belirtmiştir. Sonuç olarak, başvurunun orantısızlık iddiasının kabul edilemeyeceğini ve mevcut işleyişin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin yukarıdaki hükümlerini ihlal etmediğine, iki karşı oy yazısı ve oy çokluğuyla karar vermiştir.

Kaynak: Case of Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) v. Turkey, (Application no. 7819/03), Strasbourg, 10 May 2012, Final, 22/10/2012.

Devletçe Yardım:

Ek Madde 1 – (27/6/1984 - 3032/2 md. ile gelen Ek Madde hükmü olup teselsül için numaralandırılmıştır.) Yüksek Seçim Kurulunca son milletvekili genel seçimlerine katılma hakkı tanınan ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 33 üncü maddesindeki genel barajı aşmış bulunan siyasi partilere her yıl Hazine den ödenmek üzere o yılki genel bütçe gelirleri "(B) Cetveli" toplamının beş binde ikisi oranında ödenek mali yıl için konur. (Değişik birinci cümle: 12/8/1999 - 4445/21 md.) Bu ödenek, yukarıdaki fıkra gereğince Devlet yardımı yapılacak siyasi partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulunca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödenir.

Bu ödemelerin o yılki genel bütçe kanununun yürürlüğe girmesini takiben on gün içinde tamamlanması zorunludur. (Mülga üçüncü fıkra: 12/8/1999 - 4445/21 md.)

(Değişik dördüncü fıkra: 2/3/2014 – 6529/4 md.) Bu madde uyarınca yapılacak yardımlar sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır. (Ek fıkra: 7/8/1988 - 3470/1 md)

(Değişik beşinci fıkra: 2/3/2014 – 6529/4 md.) Milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların %3'ünden fazlasını alan siyasi partilere de Devlet yardımı yapılır. Bu yardım en az Devlet yardımı alan siyasi partinin ikinci fıkra gereğince almış olduğu yardım ve genel seçimlerde aldığı toplam geçerli oy esas alınarak kazandıkları oyla orantılı olarak yapılır. Bu fıkra uyarınca yapılacak yardım bir milyon Türk Lirasından az olamaz. Bunun için her yıl Maliye Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulur. (Ek fıkra: 7/8/1988 - 3470/1 md.)

Yukarıdaki fıkralarda öngörülen yardım miktarları; bu yardımdan faydalanabilecek siyasi partilere, milletvekili genel seçiminin yapılacağı yıl üç katı, mahalli idareler genel seçim yılı için iki katı olarak ödenir. Her iki seçim aynı yıl içerisinde yapıldığında bu ödemenin miktarı üç katı geçemez. Bu fıkra gereğince yapılacak katlı ödemeler, Yüksek Seçim Kurulunun seçim takvimine dair kararının ilanını izleyen 10 gün içinde yapılır.

(Ek fıkra: 12/8/1999 - 4445/21 md.) Bu Kanunun 76. maddesi hükmü dairesinde gelirleri Hazineye irat kaydedilen ve taşınmaz malları Hazine adına tapuya tescil edilen siyasi partilere, bu madde gereğince yapılacak Devlet yardımından, Hazineye irat kaydedilen gelirin Hazine adına tapuya tescil edilen taşınmazların toplam değerinin iki katı indirilir.

Türkiye'de Siyasi Partilere Devlet Yardımları, 2002-2015 (milyon Türk Lirası)

Parti/Yıl	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
AKP	11,3	22,5	52,8	31,7	40,0	141,2	45,6	111,3	52,7	186,5	72,5	81,5	177,1	302,7
ANAP	17,2			5,4	8,9									
BBP	1,1	1,1												
CHP	11,3	12,8	29,9	18,0	22,7	79,9	20,5	49,9	23,6	86,6	37,8	42,5	92,3	157,2
DSP	28,8													
DYP	15,6	6,2	14,7	8,8	11,1	39,3								
MHP	23,4	5,5	12,9	7,8	9,8	34,5	14,0	34,1	16,1	57,1	19,0	21,2	46,2	78,2
ÖDP	0,87													
SP	11,3													
Yurt P.	1,0													

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Bütçe Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

Avrupa Birliği Ülkelerinde Partilere Devlet Yardımı Eşiği

Ülke	Devlet Yardımı Eşiği (en düşük)
Almanya	Geçerli oyların binde 5'i
Çek Cumhuriyeti, İspanya, Litvanya, Slovakya ve Polonya	Geçerli oyların yüzde 3'ü
İrlanda (tercihli oy), Letonya, Lüksemburg	Geçerli oyların yüzde 2'si
Avusturya, Bulgaristan, Estonya, Macaristan, Slovenya, Kıbrıs	Geçerli oyların yüzde 1'i
Belçika, Finlandiya, Hollanda, Portekiz	Bir sandalye / Hollanda, binde 67 oy / Portekiz, 50 bin oy
Hırvatistan	Geçerli oyların yüzde 5'i
Yunanistan	Bir sandalye / Geçerli oyların yüzde 1,5'u
Danimarka	En az 100-1000 oy
İtalya	Bir sandalye / Geçerli oyların yüzde 2'si
Lihtenştayn	Bir sandalye / Geçerli oyların yüzde 3'ü
Romanya	Bir sandalye / 50 belediye meclis üyeliği/ bir adet Bükreş belediyesi meclis üyeliği
İspanya	Bir önceki seçimde elde edilen oy ve sandalye oranı
Birleşik Krallık (sadece muhalefet partilerine)	Sandalye / her 200 oy

Kaynak: <http://www.idea.int/political-finance/>

c. Radyo ve televizyon ile internet ve sosyal medyadan yararlanma:

Siyasi partiler ve seçimlerle ilgili düzenlemelerde, siyasi propagandaya ilişkin düzenlemeler önemli bir yer tutar. Kitle yayın politikasıyla ilgili olarak 4. Avrupa Birliği Bakanlar Konferansı'nda (Prag, Aralık 1994) yayınlanan 2 sayılı Sonuç Bildirgesi ile Bakanlar Komitesi'nin R (96) 10 sayılı Tavsiye Kararı, kamu yayıncılığının bağımsızlığının garanti altına alınmasını vurgular. Uluslararası düzenlemelerde devlet yayın kuruluşlarının siyasi propaganda için ücretsiz zaman ayırması yer almamaktadır. Bununla birlikte; seçmenin bilgilenmesine yönelik olarak, ayrımcı olmayan ve eşitlik ilkesine göre siyasi partilere ve adaylara, ücretsiz zaman olanağının sağlanması gereklidir.

Türkiye'de seçim dönemlerinde devlet radyo ve televizyonundan ücretsiz propaganda amacıyla yararlanma ile radyo ve televizyonların yayın ilkeleri 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu çerçevesinde YSK tarafından yayımlanan genelge ve kararlarla yönetilmektedir.

Radyo ve televizyon kanallarının yayınları genel olarak ve seçim dönemlerinde de yanlı ve eşitlik ilkelerine uygun olmayan içeriktedir. Görsel ve yazılı medya ikiye ayrılmış bir biçimde iktidar partisi ve muhalefet partilerini destekler ya da onlara karşı bir yayın politikasını izlemektedirler. Olumsuz siyasi propaganda olağan bir uygulama haline gelmiştir. Bu konuda Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ve YSK ile Basın Konseyi gibi kurum ve kuruluşların izleme, değerlendirme ve yaptırımlarının etkisiz kaldığı görülmektedir. Medya, toplumda kutuplaşmanın aracı haline gelmiştir. Medya bilgilendirme işlevinden ziyade propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. "Sürekli kampanya" stratejisi izleyen iktidar partisinin, devlet radyo ve televizyonunu kendi yayın organı olarak kullanması olağanlaşmıştır. Özellikle, resmi seçim kampanyası döneminde bile Anayasa ve ilgili yasalarla belirlenen yayın ilkelerine uyulmamaktadır. Bu konuda TRT'nin de tarafsızlığını yitirdiği, RTÜK tarafından 2014 Mahalli İdareler Seçimleri dönemine ilişkin hazırladığı izleme raporu ile kanıtlanmıştır. RTÜK'ün İzleme ve Değerlendirme Raporu'na göre, TRT Haber'in 22 Şubat- 2 Mart arasında mitinglerden kesitler aktardığı seçim yayın süresinin partilere dağılımının dakika karşılığı şöyledir: AKP 13 saat 32 dakika, MHP 48 dakika, CHP 45 dakika, BDP 2 dakika. Başta TRT kanalları olmak üzere özel yayın kuruluşlarının yayın ilkeleri yönünden "önemli" olup olmadığına dikkat edilmeden iktidar partisi ve parti yetkililerinin faaliyetlerinin canlı yayınlara sunulması gelenek haline gelmiştir. Bu faaliyetler adil, eşit ve tarafsızlık ilkeleriyle bağdaşmamakta, muhalefet partilerinin aleyhine bir durum yaratmaktadır.

Ayrıca, 298 sayılı Kanun ile belirlenen seçim dönemlerinde TRT tarafından hazırlanan ve özel radyo ve televizyon kanalları tarafından da yayınlanabilen propaganda konuşmalarında iktidar parti ya da partilerine (koalisyon hükümeti ise) ayrılan süreler ile diğer partilere ayrılan süreler adil ve eşitlikçi değildir. Seçim dönemleri dışındaki yayın sürelerinde de iktidar partisinin her türlü faaliyetine – hükümet partisi ya da yetkililerinin faaliyetleri biçiminde- daha fazla zaman ayrılması, üzerinde dikkatle durulması gereken bir konudur. Yerel medyanın yayın ilkelerine uygun faaliyette bulunup bulunmadığı da başlıca bir sorun alanını oluşturmaktadır. Seçim kampanyalarının daha çok yerelde ve seçim çevrelerinde yapıldığı düşünülürse yerel medyanın yayın politikası önem taşımaktadır.

Seçimlerde adayların yayın olanaklarından yararlanmaları bir sorun alanı oluştururken, bazı kişilerin adaylıkları kesinleşmeden televizyon programlarına katılması aday adaylığı döneminde adil ve eşitlikçi olmayan bir durum yaratmaktadır. Öte yandan, birçok özel radyo ve televizyon kanalında başta ka-

Tüm dünyada olduğu gibi medya sahipliği siyasetin finansmanı ve seçim kampanyalarının adil ve eşitlikçi bir ortamda düzenlenmesinde etkili bir rol oynamaktadır.

muoyu araştırma şirketleri temsilcilerinin katıldığı programlarda, medya sahipliğinin niteliği, ilgili kanunlardaki açık hükümlere karşın medyanın tarafsız yayın ilkelerine uygun bir uygulama yapmasını engellemektedir. Medya sahipliği partilerle dolaylı ilişkide bulunan kişiler ve çoğunlukla ticari ve sanayi faaliyetlerinde bulunan kişi ya da kişilere aittir. Tüm dünyada olduğu gibi medya sahipliği siyasetin finansmanı ve seçim kampanyalarının adil ve eşitlikçi bir ortamda düzenlenmesinde etkili bir rol oynamaktadır. Son zamanlarda tarafsız ya da eleştirel yayın programlarına sahip medya ve medya sahiplerinin diğer faaliyetlerine yönelik mali denetim ve benzeri uygulamalar dikkat çekmektedir. Medya sahipliğinin durumu siyasetin finansmanında en temel sorunlar arasındadır. İktidar partisinin ve hükümetin yaklaşım ve uygulamalarını eleştiren gazeteci ve yayıncıların iş olanaklarını yitirmelerine karşılık, başta TRT ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarında ve gazetelerde iktidar partisine yakın kişilerin istihdamı giderek artmaktadır.

Bu alanda izleme ve değerlendirme yapan RTÜK üyelerinin çoğunluğunun iktidar partisi tarafından belirlenen parti kontenjanlarından gelen üyelerden oluşması bu alandaki değerlendirmelerin "tarafsızlığı" konusunda tartışma yaratmaktadır. 2014'te yayın ilkelerine aykırı faaliyetleri nedeniyle hükümet yanlısı yayın kuruluşlarına verilen yaptırımlara karşın, RTÜK'ün bundan sonra benzer bir uygulama yapabileceği beklenmemektedir. Bu bağlamda, medya kuruluşlarının kendi aralarında geliştirdikleri "yayın ilke ve değerlerine uygun davranmadıkları ve tarafsızlıklarını yitirdikleri" bir olgudur.

Teknolojik gelişmeler ve bu araçların seçim kampanyalarında etkili bir biçimde kullanılması yaygınlaşmaktadır. Geleneksel iletişim araçları yanında, kişiselleşen seçim kampanyalarında internet ve buna bağlı olarak "sosyal ağ servisleri" ya da Twitter, Facebook, Youtube gibi sosyal medya olanakları hükümet, siyasi partiler ve adaylar tarafından vatandaş ve seçmenle iletişimde hızlı, ucuz ve etkili olmaktadır. Son verilere göre, dünya ortalamasının üzerinde bir oranla, Türkiye'de nüfusun yüzde 45'inin internet kullandığı ve bunların yüzde 44'ünün sosyal ağlarda hesabı olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte, internet ve sosyal medyaya erişim evrensel ilkeler yanında yakın zamanda daha "öznel" nedenlerle özel ve genel olarak "yasaklanmıştır."

2013'te "Gezi Parkı" olaylarında sosyal medya, özellikle, bilgilendirme ve harekete geçirmede etkili olmuştur. 2014'te siyasi nedenlerle başlayan yasaklar sonucunda 27 Mart'ta Youtube'a erişim Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı tarafından engellenmiş; arkasından Twitter 13 gün süreyle kapatılmıştır. Sosyal medya yasakları toplumsal ve siyasal tepki yanında ekonomik olumsuzluklar da getirmiştir. Elektronik ortamda satış yapan

kuruluşlar bundan zarar görmüşlerdir. "İnternete sansür yasası" olarak bilinen ve Anayasa Mahkemesi'nin geçen yıl "temel hak ve özgürlükleri kısıtladığı" gerekçesiyle iptal ettiği 5651 sayılı Kanunla getirilen düzenleme genişletilerek 6639 sayılı kanun ile TBMM tarafından 27 Mart 2015'te kabul edilmiştir. Milletvekili Seçimlerine az bir süre kala, partilerin ve adaylar kadar çeşitli siyasi grup ve vatandaşların seçim kampanyalarında yoğun bir biçimde kullanacakları düşünülen internet ve sosyal medyanın rekabeti olumsuz etkileyecek bir biçimde, yönlendirmelere konu olacağı düşünülmektedir.

Partilerin ve Adayların Medya Olanaklarından Yararlanmalarına İlişkin İlkeler

149. Medya olanaklarından yararlanma konusunda kanun önünde eşit muamele görme ilkesi sadece partilere ve adaylara sağlanacak yayın süresi değil, aynı zamanda bu olanağın zamanı ve yerini de içermektedir. Bu konudaki kanun, en çok izlenen saatlerin belli partilere ve geç saatlerin ya da az izlenen saatlerin diğerlerine verilmesi gibi yayın olanaklarına erişimde farklılıklara neden olmayacak, eşit muamele kurallarını tanımlamalıdır.

...

151. Özel yayın kuruluşları devlet radyo ve televizyonları gibi sıkı kurallara bağlı olarak düzenlenemez. Bununla birlikte, özel medya kanalları seçimle ilgili kamusal süreçlerde önemli bir rol oynarlar. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü üyesi bazı ülkeler, özel medya kuruluşlarının tüm partilere aynı bedel karşılığında zaman sağlamalarını düzenlemiştir.

152. Seçimlerde medyanın oynadığı anahtar rol, halkın tüm adaylarla ilgili yeterince bilgi sahibi olduktan sonra tercih yapmalarını sağlamaktır. Bu itibarla, erkek adaylara göre daha az finansman ve destek sağlanan kadın ve azınlık adaylarına, medyada adil ve önyargısız pay ve kapsam sağlanmasının garanti altına alınması "iyi" bir uygulama olarak görülür.

Kaynak: Venedik Komisyonu ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Siyasi Parti Düzenlemeleri Hakkında Kılavuz, Varşova, 2011.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun

Radyo ve televizyonla propaganda:

Madde 52 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)

(Değişik: 10/6/1983 - 2839/46 md.) Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere, seçime katılan siyasi partiler, oy verme gününden önceki 7 nci günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar radyo ve televizyonda propaganda yapabilirler.

(Değişik: 23/5/1987 - 3377/3 md.) Seçime katılan;

- Siyasi partilere ilk gün 10, son gün 10 dakikayı geçmemek üzere, programlarını ve yapacakları işleri anlatan iki konuşma,
- Mecliste grubu bulunan siyasi partilerin her birine ilaveten 10'ar dakikalık propaganda,
- (Değişik: 27/10/1995 - 4125/4 md.) İktidar partisine veya iktidar partilerinden büyük olanına 20 dakikalık, iktidar partilerinden diğerlerine 15'er dakikalık ilave propaganda.
- Ana muhalefet partisine ilaveten 10 dakikalık propaganda,

Hakkı verilir. Bu propaganda sürelerinin yarısını aşmamak üzere siyasi partiler bu propagandalarını görüntülü olarak da verebilirler. Görüntülü propagandalar TRT dışında hazırlatılır. Görüntülü propagandalarda siyasi partiler yaptıkları ve yapacakları icraatı anlatırlar. Bu propagandalarda suç teşkil edecek görüntülere yer verilemez. Siyasi partilerin bu propagandaları bir defada iki dakikadan az olamayacağı gibi bir günde toplam süresi on dakikayı geçemez. Siyasi partiler propaganda haklarını TRT'nin birden fazla kanalına dağıtabilirler. Yüksek Seçim Kurulu, TRT imkanlarına göre bu görüntülerin hangi süre içinde TRT'ye teslim edileceğini ve TRT'deki gösterilme zamanlarını tanzim eder. Bu görüntülerde suç teşkil eden bir husus bulunduğu takdirde Yüksek Seçim Kurulu bunların yayımına izin vermez.

Siyasi partiler radyo ve televizyonla ilk konuşmalarında seçim beyannamelerini izah ederler.

Radyo ve televizyon konuşmaları Türkiye'deki bütün radyo ve televizyon postaları ile aynı zamanda yayınlanır.

Radyo ve televizyonda, yayınlanacak propaganda konuşmalarının her gün hangi saatte, hangi parti adına yapılacağı, Türkiye Radyo ve Televizyonları tarafından haber yayınları sırasında, önceden duyurulur.

(Değişik: 10/6/1983 - 2839/46 md.) Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarının, tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılması, Yüksek Seçim Kurulu ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından sağlanır.

(Değişik: 28/3/1986 - 3270/22 md.) Televizyonda seçime katılan siyasi partiler adına yukarıdaki fıkralar gereğince yayınlanacak propaganda konuşmalarında Türk Bayrağı ile Yüksek Seçim Kurulunun tespit edeceği yere asılacak olan bu kurulun belirlediği büyüklükteki parti bayrağı ve konuşmayı yapan kişi dışında hiçbir görüntüye yer verilmez. Konuşmacılar, ceket giyme ve kravat takmak zorundadırlar; bayanlar tayyör giyerler.

(Mülga fıkra: 10/9/1987 - 3403/2 md.)

(Ek: 27/10/1995 - 4125/4 md.) Özel radyo ve televizyonlarda siyasi partilerin propaganda konuşmaları TRT'de uygulanan usul ve esaslara göre yapılır. Bu yayınlar ulusal nitelikte olanlarda Yüksek Seçim Kurulunca, yerel nitelikte olanlarda İl Seçim Kurullarınca tanzim edilir ve denetlenir. Bu hüküm dışında propagandaya ilişkin yayın yapılamaz. Bu hükme aykırı davranışlar hakkında 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 151/2 hükmü uygulanır.

Müracaat:

Madde 53 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)

Seçimlere katılan siyasi partilerin genel merkezleri radyo ve televizyonda propaganda yapmak istediklerini oy verme gününden önceki yirmi birinci gün akşamına kadar Yüksek Seçim Kuruluna yazılı olarak bildirirler.

Yayın zamanının tespiti:

Madde 54 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)

Yüksek Seçim Kurulu, radyo ve televizyonda yayın için başvuran partiler arasında, bunların birer temsilcisiyle Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu temsilcilerinin önünde ad çekerek yayın zaman ve sıralarını tayin eder. Bu ad çekme, oy verme gününden en az yirmi gün önce yapılır. Radyo ve televizyon yayınlarının başlangıç saati, partilerin sayısı ve en uygun dinleme imkânları göz önüne alınarak Yüksek Seçim Kurulunca kararlaştırılır. Radyo ve televizyon yayınları en geç saat 22.00 ye kadar devam eder.

Radio ve televizyon konuşmalarının tespiti:**Madde 55 – (Değişik: 17/5/1979 - 2234/1 md.)**

Siyasi partiler adına radyo ve televizyon ile yapılacak konuşmalar, Yüksek Seçim Kurulunun görevlendireceği bir kurul üyesi huzurunda adına konuşma yapılacak siyasi partinin isteğine uygun olarak yayından önce veya yayın sırasında ses ve görüntü alma cihazı ile tespit edilir. Konuşmanın hangi parti adına ve kimin tarafından yapıldığına dair görevli kurul üyesiyle radyo ve televizyon idaresinde görevli en az iki kişi tarafından tutanak düzenlenir. Konuşmaları tespit eden bant ve sair tespit araçları Yüksek Seçim Kurulu tarafından saklanır.

Konuşmalar bir dava konusu yapıldığı ve istenildiği takdirde merciine verilir.

Suç teşkil eden konuşmaları yapanlar hakkında kanunen belli olan cezalar bir mislinden iki misline kadar artırılarak hükümlenir.

Özel radyo ve televizyonlarla yayın:

Madde 55/A- (Yeniden düzenleme: 15/7/2003-4928/3 md.)

Seçimlerin başlangıç tarihinden oy verme gününün bitimine kadar özel radyo ve televizyon kuruluşları, yapacakları yayınlarda 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun 5, 20, 22 ve 23 üncü maddeleri ile 31 inci maddesinin ikinci fıkrası hükümlerine tâbidir.

(Ek ikinci fıkra: 8/4/2010-5980/4 md.) Seçimin başlangıç tarihinden itibaren oy verme gününden önceki yirmi dört saate kadar olan sürede, siyasi partiler veya adaylar radyo ve televizyonlarda birlikte veya ayrı ayrı açık oturum, röportaj, panel gibi programlara katılarak görüşlerini açıklayabilirler. Siyasi partiler veya adayların açık veya kapalı yer toplantıları, radyo ve televizyonlarda canlı olarak yayınlanabilir.

Yukarıdaki fıkra hükümlerine göre özel radyo ve televizyonların yayın ilkelerinin belirlenmesinde, Yüksek Seçim Kurulu görevli ve yetkilidir.

Yapılacak yayınların yukarıdaki esaslara uygunluğunun gözetim, denetim ve değerlendirilmesinde, ülke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için Yüksek Seçim Kurulu; bunun dışında yayın yapan özel radyo ve televizyonlar için yayının yapıldığı yer ilçe seçim kurulları görevli ve yetkilidir.

İlçe seçim kurullarının verdiği kararlara karşı, yirmi dört saat içinde il seçim kurullarına itiraz edilebilir. İl seçim kurulu kararları kesindir.

Ülke çapında yayın yapan özel radyo ve televizyonların hangileri olduğunu belirlemeye Yüksek Seçim Kurulu yetkilidir. Yüksek Seçim Kurulunun buna ilişkin kararı Resmî Gazetede yayımlanır.

Basın, iletişim araçları ve internette propaganda**Madde 55/B – (Ek: 8/4/2010-5980/5 md.)**

Seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar, seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, yazılı basında ilan ve reklam yoluyla veya internet sitesi açarak sözlü, yazılı veya görüntülü propaganda yapabilirler.

Vatandaşların, elektronik posta adreslerine gönderilecek mesajlarla, taşınabilir veya sabit telefonlarına sesli, görüntülü veya yazılı mesaj göndermek suretiyle propaganda yapılamaz. Ancak, siyasi partilerin kendi üyelerine gönderdiği sesli, görüntülü veya yazılı mesajlar her zaman serbesttir.

Oy verme gününden önceki on günlük sürede, yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek

biçimde yayın yapılması ve herhangi bir surette dağıtımı yasaktır. Bu sürenin dışında yapılacak yayınların; tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun olması şarttır. Kamuoyu araştırmaları ve anketlerin yayınlanması sırasında, araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanması zorunludur.

Bu madde hükümlerine göre yapılacak propagandaların ve yayınların ilkeleri Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir.

2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu

Seçimlerde siyasi partilerin yayınları:

Madde 22 – (Değişik : 28/12/1993 - 3959/19 md.)

Siyasi partilerin milletvekili genel ve ara seçimleri ile mahalli idarelerin genel seçimleri sırasında radyo ve televizyonlardan faydalanmaları, seçim propagandası yapmaları ve yükümlülükleri ile bu faydalanmanın esas, şekil ve şartları 26.4.1961 tarihli ve 298 sayılı, 10.6.1983 tarihli ve 2839 sayılı ve 18.1.1984 tarih ve 2972 sayılı kanunlarda yer alan hükümlere tabidir.

Milli güvenlik açısından yayınların menedilmesi:

Madde 23 – Başbakan veya görevlendireceği bakan, milli güvenliğin açıkça gerekli kıldığı hallerde, bir haber veya yayını menetmeye yetkilidir. Men kararının yazılı olması esastır. Ancak, acele hallerde men kararı sözlü olarak da iletilebilir. Bu durumda men kararının en kısa zamanda yazı ile tekrarlanması şarttır. Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun sorumluluğu altında yapılmayan yayınların menedilmesi halinde, men kararı ilgililere, Genel Müdürlükçe alındığı tarihten başlayarak yirmi dört saat içinde bildirilir.

26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 52 ila 55 inci maddeleri uyarınca siyasi partiler adına yapılan konuşmalar hakkında birinci fıkra hükümleri uygulanmaz.

Birinci fıkrada söz konusu men kararları aleyhine Danıştay'da açılacak iptal davalarında tebligat, müracaat tarihinden başlayarak kırk sekiz saat içinde yapılır. Cevap ve cevaba cevap süreleri onar gündür. Bu sürelerin tamamlanmasından sonra on beş gün içinde karar verilir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Seçim döneminde yayınlar

MADDE 30 – (1) Seçimlerle ilgili olarak seçim dönemlerinde yapılan yayınlara ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulu tarafından düzenlenir.

(2) Üst Kurul, medya hizmet sağlayıcılarının seçim dönemlerindeki yayınlarını Yüksek Seçim Kurulunun kararları doğrultusunda izler, denetler ve değerlendirir.

(3) 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 149/A maddesinde düzenlenen hükümler, Yüksek Seçim Kurulu kararlarını müteakip Üst Kurulca yerine getirilir.

Siyasî reklam

MADDE 31 – (1) Medya hizmet sağlayıcılar, Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilen seçim döneminde, yayın yasaklarının başlayacağı saate kadar siyasî parti ve aday reklamları yayınlayabilir.

(2) Siyasî reklamlar, bu Kanunda yer alan hükümlere ve Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

Yüksek Seçim Kurulu'nun 7 Haziran 2015 Milletvekili Seçimi Döneminde Yapılacak Yayınlarla İlişkin Kararı

1- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ile özel radyo ve televizyon kuruluşlarının, seçimin başlangıç tarihi olan 10 Mart 2015 tarihinden oy verme gününün bitimine kadar yapacakları yayınlarda;

- a. 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 5. maddesinde öngörülen genel yayın esasları ile 6112 sayılı Kanun'un 8. maddesinde yer alan yayın hizmet ilkelerine titizlikle uymaları gerektiğine,
- b. Tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun davranmakla yükümlü radyo ve televizyon kuruluşları ile yazılı, sözlü ve görsel basın, tek yönlü, taraf tutan yayınlar yapamayacaklarına, bu kuruluşların yayınlarında demokratik kurallar çerçevesinde siyasi partiler arasında fırsat eşitliğini sağlamak zorunda olduklarına,
- c. Siyasi parti ve adayların seçim döneminde görüşlerinin eşitlik, serbestlik, dürüstlük ilkelerine uygun bir şekilde yansıtılması için gerekli katılımın sağlanması, bu konudaki girişimlerini ve sonucunu yayınlarında açıkça ilân ederek kamuoyuna duyurması gerektiğine,
- d. Yayınlarında adalet ve tarafsızlığa, kanunlara uygun davranmak zorunluluğu bulunan anılan kuruluşların, ırk, cinsiyet, sosyal sınıf veya dini inançları da esas alarak yayın yapamayacaklarına,
- e. Siyasi parti ve adayların radyo ve televizyon kanalları ile yazılı, sözlü ve görsel basında yapacakları propagandalarda, Türkçenin yanı sıra farklı dil ve lehçelerin de kullanılabileceğine,
- f. Herhangi bir yayının bant yayını olarak internet ortamında propaganda yasaklarına aykırılık içerecek şekilde yayını halinde, tüm dünyadan izlenmesi mümkün olduğundan, bu yayına erişimi engelleme kararı verme ve gereği için erişim sağlayıcılarına bildirme görevinin, itirazın yapıldığı yer ilçe seçim kurulu başkanlığına ait olduğuna,
- g. Siyasi partiler veya adayların oy verme gününden önceki yirmi dört saate kadar olan sürede radyo ve televizyonlarda birlikte veya ayrı ayrı açık oturum, röportaj, panel gibi programlara katılarak görüşlerini açıklayabileceklerine,
- h. Siyasi partiler veya adayların açık veya kapalı yer toplantılarının radyo ve televizyonlarda canlı olarak yayınlanabileceğine,
- i. Seçim dönemi içinde, özel tanıtıcı programların (Ulusa sesleniş, millete hizmet yolunda vb. konuşmaları) banttan veya canlı olarak yayınlanamayacağına,

2- Seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adayların, seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, yazılı basında ilân ve reklam yoluyla veya internet sitesi açarak sözlü, yazılı veya görüntülü propaganda yapabileceklerine,

3- Vatandaşların, elektronik posta adreslerine, taşınabilir veya sabit telefonlarına sesli, görüntülü veya yazılı mesaj gönderilemeyeceğine, ancak siyasi partilerin kendi üyelerine sesli, görüntülü veya yazılı mesajları her zaman gönderebileceklerine,

4- Oy verme gününden önceki on günlük sürede, yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla

bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın ve herhangi bir surette dağıtımının yapılamayacağına,

Bu sürenin dışında yapılacak yayınların; tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun olmasına, kamuoyu araştırmaları ve anketlerin yayınlanması sırasında, araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanmasının zorunlu olduğuna,

5- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ile ulusal düzeyde yayın yapan bütün özel radyo ve televizyon kanalları ayırım gözetilmeden izlenerek yayın ilkelerine aykırılığının tespiti halinde düzenlenecek raporların, seçim dönemi içinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca değerlendirilip, her haftanın perşembe günleri saat

17.00'ye kadar Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına sunulması gerektiğine,

Haftalık yayınlanan programlarda ihlal olup olmadığının bir sonraki haftadaki yayının takip edilerek raporlanması gerektiğine,

6- 298 sayılı Kanun'un 149/A maddesi uyarınca Yüksek Seçim Kurulu tarafından verilecek kararların tebliğini müteakip derhal Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca uygulanmasına,

7- Yerel düzeyde yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının yayın ilkelerine aykırılığının tespiti halinde ise, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından düzenlenecek olan raporların, 298 sayılı Kanun'un

149/A maddesi çerçevesinde yayın kuruluşunun merkezinin bulunduğu yer ilçe seçim kurulu başkanlığına bekletilmeden gönderilmesine,

8- Karar örneğinin;

- a. Resmî Gazete'de yayımlanmasına,
- b. Adalet Bakanlığına,
- c. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,
- d. Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne,
- e. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna,
- f. Siyasi parti genel başkanlıklarına gönderilmesine,

9- Karar özetinin Başkanlık duyurusu olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda (TRT) yayınlanmasına, 04/03/2015 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

Kaynak: <http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Kararlar/2015-290.pdf>

2014 Yılında Mahalli İdareler Seçimleri Öncesinde Seçim Yasaklarına Aykırı Yayınlardan Dolayı Radyo ve Televizyon Kuruluşlarına Verilen Cezalar, 11 Ocak-15 Şubat 2014

Cem TV'ye 2 program durdurma: YSK, Cem TV'ye, 1 Şubat'taki ana haber bülteninde belediye seçimler oy tahmini, Kürt Sorunu, beğenilen lider gibi kategorilerle ilgili bir araştırma şirketinin anket sonuçlarını okurlarına aktarırken denek sayısı ve finansöre ilişkin bilgileri sunmadığı gerekçesiyle iki program cezası verdi (15 Şubat).

Cem TV'ye 4 program durdurma: Cem TV'ye 4 Şubat'taki Uyan Türkiye programında dört araştırma şirketten üçünün yaptığı anketlerin kimlerce finanse edildiğinin ve kaç denek kullandıklarının belirtilmediği gerekçesiyle dört program cezası verildi (15 Şubat).

Kanal 5'e 3 program durdurma: Kanal 5'e, "Sabah Gündemi" programında Cumhurbaşkanlık, 17 Aralık operasyonu, dershanelerin kapatılması gibi konularda CIHAN Ajansı'nın yaptırdığı araştırma sonuçlarını denek sayısı ve araştırma finansörü belirtilmeden gündeme getirdiği gerekçesiyle üç program cezası verildi (15 Şubat).

EM TV'ye uyarı: EM TV'ye, 3 Şubat'taki Ana haber bülteninde Başbakan Erdoğan'ın basın toplantısı sırasında yerel seçimlerle ilgili AK Partinin oy oranını ve Erdoğan'ın Cumhurbaşkanlığı seçimindeki şansıya ilgili Zaman Gazetesinin yaptığı anket sonuçlarının açıklandığı ancak eksik gündeme getirildiği gerekçesiyle uyarı cezası verildi (15 Şubat).

Beyaz TV'ye 5 program durdurma: Beyaz TV'ye, 12, 19, 26, 28 Ocak ve 4 Şubat tarihli seçim gündemine bağlı olarak "Son Söz" programına yer verdiği, sürekli olarak AKP Gaziantep milletvekili Şamil Tayyar'ın davet edildiği gerekçesiyle beş program durdurma cezası verildi (15 Şubat).

Ülke TV'ye uyarı: YSK, 2 Şubat'taki "Haber 17" haber bülteninde seçim öncesi anket sonuçlarına yer verirken ankete katılan denek sayısı ve araştırmanın kimin tarafından finanse edildiğine ilişkin bilgi vermediği gerekçesiyle Ülke TV'yi uyardı (15 Şubat).

Bugün TV'ye 1 program durdurma: Bugün TV, 9 – 16 – 23 – 30 Ocak günlerinde yayınlanan "Gündem Özel" siyasi programda sadece AK Parti icraatlarını eleştiren daimi konuklara yer verdiği gerekçesiyle bir program durdurma cezası aldı (15 Şubat).

NTV Avrupa'ya uyarı: NTV Avrupa kanalı, 4 Şubat'ta Ahmet Arpat'ın sunduğu, AG Araştırma Şirketi yetkilisi Adil Gür, yazar Muhsin Kızılkaya, Hürriyet yazarı İsmet Berkan ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Berat Özipek'in konuk olduğu "Yakın Plan" programında "17 Aralık sandığa nasıl yansıdı" konusu da işlenirken anket sonuçları eksik yansıtıldığı gerekçesiyle uyarıldı (15 Şubat).

A Haber'e uyarı: YSK, 7 Şubat'ta yayınladığı "Aklın Yolu" ve "Ajans Yeni Gün" adlı programlarında, 6 Şubat'taki çeşitli kamuoyu araştırma şirketlerinin sonuçlarını ekrana eksik yansıttığı gerekçesiyle A Haber'i uyardı (15 Şubat).

NTV'ye uyarı: NTV televizyonu, 4 Şubat'ta Ahmet Arpat'ın sunduğu, AG Araştırma Şirketi yetkilisi Adil Gür, yazar Muhsin Kızılkaya, Hürriyet yazarı İsmet Berkan ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Berat Özipek'in konuk olduğu "Yakın Plan" programında "17 Aralık sandığa nasıl yansıdı" konusu da işlenirken anket sonuçları eksik yansıtıldığı gerekçesiyle uyarıldı (15 Şubat).

Samanyolu Haber'e bir durdurma: Samanyolu Haber televizyonuna, 27 Ocak-7 Şubat döneminde yer verilen "Gündemin İçinden" programında, 17 Aralık sürecine bağlı olarak sadece AKP icraatlarını eleştiren konuklar, alt başlıklar ve vurgulamalarla ele aldığı ve bu yolla taraflı yayın yaptığı gerekçesiyle bir program durdurma cezası verildi (15 Şubat).

Samanyolu Haber'e uyarı: 31 Ocak - 8 Şubat döneminde yayınladığı ve 17 Aralık sürecini de işleyen "Derin Bakış" programında sadece AK Parti icraatlarını eleştiren konuklar, alt başlıklar ve vurgulamalar ele alındığı gerekçesiyle Samanyolu Haber televizyonuna uyarı cezası verildi (15 Şubat).

Habertürk TV'ye 1 durdurma: Habertürk TV'ye, kamuoyu araştırma kuruluş temsilcilerinin katıldığı 4 Şubat'taki "Gün Ortası" programında seçim öncesi araştırma verilerini eksik yayımladığı gerekçesiyle bir program durdurma cezası verildi (15 Şubat).

Kanal D'ye uyarı: YSK, Kanal D'yi, 3 Şubat'ta yayınlanan "İrfan Değirmenci ile Günaydın" programında, Zaman Gazetesi manşetinde yer alan bir anket haberinin ekrana getirilmesi sırasında anketin finansörünü belirtmediği gerekçesiyle uyardı (15 Şubat).

Kanal D'ye 1 program durdurma: Aynı gün Kanal D'ye iki bir program durdurma cezası verildi. Gerekçe, 7 Şubat'ta yayımlanan "İrfan Değirmenci ile Günaydın" haber bülteninde Yeni Şafak gazetesinin manşetinde yer alan bir anket haberi ekrana getirilirken ankete katılan deneklerin sayısı ve araştırmanın kim tarafından finanse edildiği bilgisine yer verilmemesiydi.

TGRT'ye uyarı: TGRT kanalına, 30 Ocak'ta yayınlanan Ana haber bülteninde bir araştırma sonuçlarına denek sayısına ve anketin finansörüne işaret etmeden değinildiği gerekçesiyle uyarı cezası verildi (15 Şubat).

Cem TV'ye 1 program durdurma: 28-30 Ocak'taki Ana haber bültenlerinde yayınlanan bir kamuoyu araştırma şirketinin İstanbul'a ilişkin anket sonuçlarını duyururken denek sayısı belirtilmedi gerekçesiyle Cem TV'ye bir program durdurma cezası verildi (8 Şubat).

Flash TV'ye uyarı: Flash TV'ye, CHP Genel Başkan Yardımcısı Adnan Keskin'in konuk olduğu 3 Şubat'taki "Gerçek Gündem" programında Cihan Haber Ajansı'na yaptırıldığı ifade edilen anketin finansörü belirtilmediği gerekçesiyle uyarı cezası verildi. Uyarı cezası ekrandan duyurulacak. (8 Şubat).

Halk TV'ye program durdurma: Halk TV, 3-31 Ocak günlerinde yayınlanan "Siyaset Rüzgarı" programında CHP'li belediye adayları lehinde yayın yaparak tek yönlü yayın yaptığı iddiasıyla bir program durdurmayla cezalandırıldı (8 Şubat).

Habertürk'e uyarı: Habertürk'e, 27 Ocak'taki "Türkiye'nin Nabzı" programına katılan beş kamuoyu araştırma şirketi temsilcisinden birinin yaklaşık 30 ilde yaptıkları kamuoyu araştırmasının kaç kişi üzerinde yaptıklarını belirtmemesi nedeniyle uyarı cezası verildi (28 Şubat).

Kanal 5'e 2 program durdurma: YSK, Mag Danışmanlık şirket yetkilisi Mehmet Ali Kulat'ın konuk edildiği ve yerel seçim sürecinin analiz edildiği 27 Ocak'taki "Moderatör" programında iktidar partisinin görüşlerinin desteklediği, anket sonuçlarını yayınlarken ankete katılan denek sayısı ve anket finansörüne/finansörlerine ilişkin bilgilendirme yapılmadığı gerekçeleriyle Kanal 5'e, ihlal tekrarlandığı gerekçesiyle 2 kez program durdurma cezası verdi (8 Şubat).

Bugün TV'ye uyarı: Bugün TV'ye, 27-31 Ocak 2014 döneminde yayımlanan "Güne Bakış" aktüel haber programında 17 Aralık yolsuzluk operasyonunun sürekli gündemde tutulduğu, programda sürekli olarak sadece AK Parti icraatlarını eleştiren konuklarla ele alındığı ve bu yolla tarafsızlık ilkesi ihlal edildiği gerekçesiyle uyarı cezası verildi (8 Şubat).

Kanal 24'e uyarı: Kanal 24, 24-31 Ocak günlerinde yerel seçim kapsamında MHP Esenyurt seçim bürosuna yönelik saldırıya da yer vermesine karşın AKP ile ilgili yayınlarına mutlak bir ağırlık vererek taraflı yayın yaptığı gerekçesiyle uyarı cezası aldı. Kanalın, uyarı cezasını ekranda duyurması da kararlaştırıldı (8 Şubat).

Halk TV'ye uyarı: YSK, 18 Ocak'ta yer verilen ve Aydın İli Kuyucak İlçesi Belediye Başkanı Ali Ulvi

Akoğlu'nun katıldığı yayında, programın destekleyicisi olarak da aynı belediyenin olduğu gerekçesiyle, bu yönüyle "tarafsızlığın ihlal edildiği" iddiasıyla Halk TV'ye uyarı cezası verdi (1 Şubat).

Beyaz TV'ye 1 program cezası: Beyaz TV'ye, 10 Ocak'taki "Dinamit" programında ve yayını izleyen günlerde programa atıflar yapılarak CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Mansur Yavaş'a ifadelerde eleştiri sınırlarını aştığı gerekçesiyle bir program durdurma cezası verildi (26 Ocak).

Beyaz TV'ye 4 program durdurma: Beyaz TV'ye, 10 Ocak'taki "Moderatör" programında CHP Ankara Büyükşehir Belediye Başkan Adayı Mansur Yavaş'ın MHP'de siyaset yaparken gerçekleştirdiği iki ayrı konuşmasının eleştirildiği Dinamit Programı'ndan bölümler aktarıldığı ve Yavaş'a yönelik aşağılayıcı nitelikte yayın yaptığı gerekçesiyle 4 kez program durdurma cezası verildi (26 Ocak).

Kanal 5'e 1 program durdurma: 18 Ocak akşamındaki Ana Haber Bülteni'nde "AK Parti ile CHP arasında 23 Puan fark var" alt yazısıyla sunduğu seçim anketine ilişkin denek sayısı ve anketin finansörüne ilişkin bilgi vermediği gerekçesiyle Kanal 5'e bir program durdurma cezası verdi (25 Ocak).

Halk TV deşifreyi bekleyecek: YSK, "seçim dönemindeki kurallara uyup uymadığı" konusunda RTÜK'ün oyçokluğuyla "ihlal yok" kararı verdiği Halk TV'yle ilgili kararını, 10-17/01/2014 tarihlerinde yayınlanan haber programlarıyla ilgili deşifreler yapıldıktan sonra karar verecek (25 Ocak).

Cem TV'ye uyarı: Cem TV'ye, 1-15 Ocak 2014 tarihli Ana Haber Bültenlerinde on beş günlük zaman dilimi içerisinde yalnızca sekiz ana haber bülteninde seçimle ilgili haberlere yer verildiği, bu haberlerin tamamının CHP'nin seçim çalışmalarıyla ilgili olduğu ve bu yayınlarla tarafsızlığı ihlal ettiği iddiasıyla uyarı cezası verildi. Kanal, ekranda uyarı metnini de kamuoyuna duyuracak (25 Ocak).

Beyaz TV'ye 2 program durdurma: Beyaz TV'ye, 15 Ocak'taki "Basın Kulisi" adlı programda 30 Mart Yerel Seçimlere yönelik yer verdiği seçim anketinde denek sayısı ve anketin finansörüne ilişkin bilgi vermediği gerekçesiyle 2 program cezası verdi (25 Ocak).

Beyaz TV'ye 1 program durdurma: Beyaz TV'ye 1 program durdurma: Beyaz TV'ye, 3 ve 10 Ocak'ta yayımlanan "Dinamit" programında özel hayatın gizliği ihlal edildiği ve küçük düşürücü yayın yapıldığı gerekçesiyle 1 program cezası verildi (20 Ocak).

Kanal 5'e uyarı: YSK, 11 Ocak'ta "5 Büyükşehir Belediyesi'yle İlgili Son Anket" alt yazısı eşliğinde sunulan seçim anketinin sadece "ORC Şirketi" tarafından yapıldığının belirtildiği, "denek sayısı ve anketin finansörü" ile ilgili bilgi verilmediği gerekçesiyle Kanal 5'i uyardı (18 Ocak).

Beyaz TV'ye anket cezası: YSK, 22 Aralık 2013 tarihinde bir kamuoyu araştırmasına yer verirken "araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanmaması" gerekçesiyle Beyaz TV'ye uyarı cezası verdi. Karara göre Beyaz TV, ekranda uyarı metnini de kamuoyuna duyuracak (11 Ocak).

Pamukkale TV'ye uyarı: YSK, 2 Ocak 2014'te herhangi bir uyarıda bulunmadan Denizli Belediye Başkanı Osman Zolan'ın icraatlarını ve projelerini tanıtan Pamukkale TV'ye uyarı cezası verdi. Kanal, ekranda uyarı metnini de kamuoyuna duyuracak (11 Ocak).

Kaynak: Basın Konseyi, 2014-ZOR-YIL-BASIN-RAPORU, <http://www.basinkonseyi.org.tr/wp-content/uploads/2014-ZOR-YIL-BASIN-RAPORU.docx>

Yüksek Seçim Kurulu'nun 2014 Cumhurbaşkanı Seçimi Döneminde TRT Yayınlarına İlişkin Durdurma Kararı

TRT Türk televizyonunun 6 Ağustos-8 Ağustos tarihleri arasındaki üç günlük canlı yayınlarında Erdoğan'ın faaliyetlerine 5 saat 26 dakika 3 saniye yer verilirken diğer adaylar Selahattin Demirtaş ve Ekmelettin İhsanoğlu'na hiç yer verilmediğinden dolayı, Yüksek Seçim Kurulu, TRT Türk'e 6 program durdurma cezası verdi. Ancak, kanal cezanın gerekçesini açıklayan bilgi notunu yayınlarken bir bölümünü kesti. Bunun üzerine kurul, TRT'ye 7 program durdurma cezası kesti. TRT Türk için verilen cezaların toplamı, son cezalarla birlikte 25'e ulaştı. 45 yıllık yayın tarihinde ilk kez böylesi bir cezayla karşı karşıya kalan devlet televizyonu, yanlı yayınlarının bedelini "belgesel" yayımlayarak çekecek.

Kaynak: Cumhuriyet, 21 Nisan 2015.

İnternet ve Sosyal Medyaya Erişimin Engellenmesi Hakkında 27.03.2015 Tarih ve 6639 Sayılı Kanun ile Getirilen Yeni Düzenleme

MADDE 29- 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanuna 8 inci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde eklenmiştir.

"Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi

MADDE 8/A- (1) Yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebeplerinden bir veya bir kaçına bağlı olarak hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, Başbakanlık veya millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili bakanlıkların talebi üzerine Başkanlık tarafından internet ortamında yer alan yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Karar, Başkanlık tarafından derhâl erişim sağlayıcılara ve ilgili içerik ve yer sağlayıcılara bildirilir. İçerik çıkartılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereği, derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirilir.

(2) Başbakanlık veya ilgili Bakanlıkların talebi üzerine Başkanlık tarafından verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı, Başkanlık tarafından, yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde, karar kendiliğinden kalkar.

(3) Bu madde kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararları, ihlalin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilir. Ancak, teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesi yapılmadığı veya ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla ihlalin önlenemediği durumlarda, internet sitesinin tümüne yönelik olarak erişimin engellenmesi kararı verilebilir.

(4) Bu madde kapsamındaki suça konu internet içeriklerini oluşturan ve yayanlar hakkında Başkanlık tarafından, Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Bu suçların faillerine ulaşmak için gerekli olan bilgiler içerik, yer ve erişim sağlayıcılar tarafından hâkim kararı üzerine adli mercilere

verilir. Bu bilgileri vermeyen içerik, yer ve erişim sağlayıcıların sorumluları, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, üç bin günden on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu madde uyarınca verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmeyen erişim sağlayıcılar ile ilgili içerik ve yer sağlayıcılara elli bin Türk lirasından beş yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.”

d. Kamu kaynaklarının (araç ve personel) seçim kampanyalarında kullanılması:

Merkezi hükümetin taşra örgütü ve özellikle personelini de kapsayacak bir biçimde belediye kaynaklarının seçimlerde harekete geçirildiği görülmektedir. Belediye otobüsleriyle toplantı alanlarına seçmen taşınması, belediye personelinin bu tür toplantılara katılmak üzere izinli sayılması, kamu kaynaklarının israfı anlamına gelmektedir. Muhalefet partilerinin belediyeler dışında resmi bir tören – festival, kongre vb. açılışı gibi- düzenlemeleri olanaksızdır. Bu nedenle, resmi devlet törenlerinde kamu kaynaklarının – donanım ve personel- harekete geçirilmesi iktidar partisine resmi seçim dönemi dışında diğer partilere göre önemli bir propaganda olanağı sağlamaktadır. Bu konuda muhalefet partilerine ait belediyeler de olanakları oranında benzer bir tutum içerisine girmişlerdir. Bir başka deyişle, 298 sayılı Kanunda açıkça yasaklanmış hususlar ihlal edilmektedir. Benzer uygulamaların, iktidar partisi tarafından seçim dönemleri dışında da uygulandığı görülmektedir. Özellikle, cumhurbaşkanı seçimlerinde belediyelerin yasakları açıkça ihlal ettikleri gözlemlenmiştir. Bu konuda ilgili kuruluşların (seçim kurulları) ne gibi bir yaptırım uyguladıkları bilinmemektedir.

Bu kapsamda, kamu görevi yapan ve Anayasa ve ilgili kanunlara göre “tarafsız” bir görev anlayışı içerisinde olmaları gereken bazı kamu görevlilerinin adeta bir parti görevlisi gibi davranmaları, bazı sosyal yardımların dağıtılmasında partiye “oy istemeleri” medyada yer almaktadır. Bu tür tutum ve davranışlar vatandaşların kamu görevlilerinin tarafsızlık içerisinde görevlerini yapma beklentisini ve yönetime güveni de zedelemektedir. Öte yandan, bu tür olgular “oy satın alma” biçiminde değerlendirilmektedir.

Kullanım alanıyla ilgili veriler kamuoyuna açık olmayan ve Başbakanlık tarafından kullanılan örtülü ödenek miktarında, son yıllarda olağanüstü bir artış gözlenmiştir. Sadece kanunda belirtilen özel alanlarda harcanabilen bu ödeneğin, seçim kampanyalarına yönelik olarak kullanıldığına ilişkin çeşitli iddialar ileri sürülmektedir. 2014 yılının sadece ilk 6 ayında örtülü ödenekten 440 milyon Türk Lirasının harcanması dikkat çekici bulunmaktadır. Söz konusu dönemde iç ve dış güvenlik alanında Türkiye yönünden çok önemli gelişmeler bulunmakla birlikte, aynı dönemde mahalli idareler ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinin de yapılmış olması bu yöndeki iddiaları güçlendirmektedir. Yakın zamanda bir kanun değişikliğiyle cumhurbaşkanlığı bütçesine bir örtülü ödenek ayrılması, “başkanlık” sistemine gidişin alt yapısı olarak görülse de “sorumsuz” cumhurbaşkanının denetime tabi olmayan ne tür harcamalar için tahsisat alacağı bu konudaki soru işaretlerini artırmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere birçok ülkede bu tür harcamaların ne gibi “kural dışı” eylemler ya da “çıkar çatışmaları” yarattığı bilinmektedir. Bu konudaki tartışmalar, tahsisatlardan ziyade,

Siyasetin finansmanı siyasette fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli bir unsurdur.

bu harcamaların "şeffaf" olmayışından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bu kaynakların doğrudan ya da dolaylı olarak seçmen tercihlerini belirleyecek etkinliklere harcanıp harcanmadığı sorgulanmaktadır. Türkiye'de 50. Hükümet zamanında Başbakanlık örtülü ödeneğinden o günün değerleriyle 500 milyar Türk lirasının S.P. isimli kişiye verilmesi hatırlanmaktadır. Konuyla ilgili olarak dönemin başbakanının Yüce Divana sevki kararı verilmiş ancak beraat etmiştir.

Yurt dışında seçim kampanyası yapılamayacağına ilişkin 298 sayılı Kanun'un 94-A/son ve 98-E/6 hükümlerine karşın, Anayasal ve yasal düzenlemelerin açık ve kesin bir biçimde bulunmayışı ya da yorumlanmayışı nedeniyle üst düzey siyasi görevlilerin resmi yurt dışı seyahatlerinin "doğrudan" ya da "dolaylı" bir biçimde seçim propagandasına dönüşme olasılığı bulunmaktadır. Özellikle, ülke içinde ya da dışında meydana gelebilecek çeşitli gelişmelere yönelik açıklamalar yapılırken, resmi ziyaret çerçevesinde çeşitli kuruluşların düzenlediği etkinlikler, 3. kişilerin kampanya etkinlikleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu konu, 298 sayılı Kanun (Madde 55B) tarafından seçim döneminde propaganda konusuyla sınırlı bir biçimde düzenlenmiştir.

Öte yandan, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş sözleşmesi Kanunu ile 5253 sayılı Dermekler Kanunu siyasi partilere yardım konularıyla ilgili açık yasaklayıcı hükümler içermektedir. Bununla birlikte, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile 5237 sayılı Vakıflar Kanunu'nda bu hususta açık bir hüküm bulunmamaktadır. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu (Madde 66) bunların kanuna uygun bir biçimde siyasi partilere bağış yapabileceklerini düzenlemektedir. GRECO tavsiyelerinde, siyasi partilere "yakın" bu gibi sivil toplum kuruluşlarının gelir giderlerinin de siyasi parti hesaplarıyla birlikte incelenmesi önerilmektedir. Anayasa Mahkemesi denetimlerinde bağışçıların kimlikleri açıklanmadığı için bu konuda kesin bir değerlendirme yapmak olanaklı değildir. Bununla birlikte, yasal boşluk bulunduğundan bu gibi kuruluşların parti ve adaylar lehine ya da aleyhine etkinlikler yapması da olanaklıdır. Bu durumda, bu gibi kuruluşların hesaplarının siyasetin finansmanı çerçevesinde incelenmesi gerekir.

Son olarak, 2003'ten bu yana özellikle seçim yıllarında artış gösteren kayıt dışı döviz girişi, 2008 ve 2013 yıllarındaki Varlık Barışı düzenlemeleri ile Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü'nün 15 Nisan 2015 tarihli genelgesiyle yolcu beraberinde yurt dışından getirilen dövizin bir anlamda serbest bırakılması siyasetin finansmanı ile ilişkilendirilmektedir.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunda Yer Alan Seçim Yasakları

Propaganda amaçlı yayın ve malzeme dağıtma

Madde 57 – (Değişik: 8/4/2010-5980/6 md.)

Seçime katılan siyasi partiler ve adaylar, seçimin başlangıç tarihinden seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, kendilerini tanıtıcı nitelikte broşür, el ilanları, parti bayrağı, poster, afiş veya ses ve görüntü içeren CD, DVD gibi her türlü yayını dağıtmakta serbesttir. Siyasi partiler ve adayların, bu fıkrada belirtilenler dışında herhangi bir hediye ve eşantyon dağıtmaları, dağıttırmaları veya bunların üçüncü şahıslar ya da kurum ve kuruluşlar aracılığı ile dağıtılması yasaktır.

Seçim süresince yapılamayacak işler:

Madde 63 – 62. maddede sayılanlarla, umumi menfaatlere hadim cemiyetler ve bunlarda görev almış bulunan memur ve hizmetliler seçimlerde de tarafsızlıklarını muhafaza etmek zorundadırlar.

Yukarıda yazılı olanların, 5830 sayılı kanunda yazılı yasak hükümleri saklı kalmak üzere seçim süresince :

- Siyasi partilere veya adaylara her ne nam ile olursa olsun bağış ve yardımlarda bulunmaları,
- Memur ve hizmetlileriyle her türlü araç ve gereç ve imkanlarını siyasi bir partinin veya adayın emrinde veya herhangi bir siyasi faaliyette çalıştırmaları, kullanmaları veya kullandırmaları yasaktır.

Birinci fıkrada yazılı olanlarla, Bankalar Kanununa tabi teşekküllerin, siyasi bir partinin lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyuna tesir etmek maksadıyla her türlü yayınlarda bulunmaları yasaktır. (1)

Daha önce basılmış ve yayınlanmış ve yukarıdaki fıkradaki mahiyeti taşıyan her türlü kitap, broşür, afiş ve bunlara benzer yayınlar da aynı hükme tabidir.

Törenlere ait yasaklar:

Madde 64 – (Değişik: 19/2/1987 - 3330/4 md.)

Seçim propagandasının başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar olan süre içinde, 62 nci maddede sayılı bütün daire, teşekkül ve müesseselerle Bankalar Kanununa tabi teşekküllere ait kaynaklardan yapılan iş ve hizmetler dolayısıyla, (açılış ve temel atma dahil) törenler tertiplemek, nutuklar söylemek, demeçler vermek ve bunlar hakkında her türlü vasıta ile yayınlarda bulunmak yasaktır. (...) (2)

Başbakan ve bakanlara ilişkin yasaklar:

Madde 65 – (Değişik birinci fıkrası: 19/2/1987 - 3330/5 md.)

Seçim propagandasının başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar olan süre içinde Başbakan ve bakanlarla, milletvekilleri, yurt içinde yapacakları seçim propagandası ile ilgili gezileri makam otomobilleri ve resmi hizmete tahsis edilen vasıtalarla yapamazlar. Bu maksatla yapacakları gezilerde, protokol icabı olan karşılama ve uğurlamalarla törenler yapılamaz ve resmi ziyafet verilemez.

Yukarıda yazılı süre içinde Başbakan ve Bakanlar seçimle ilgili faaliyetlerinde ve konuşmalarında bu kanun hükümleriyle bağlıdırlar.

“Oy Satın Almayı” Suç Sayan Düzenleme

Yunanistan Ceza Kanunu'nun 165. Maddesi (Seçimlerde rüşvet) seçmenlerin tercihlerini etkilemek üzere hediye verilmesini suç saymaktadır. Yaptırımlar para cezası ve iki yıla kadar hapis cezasını içermektedir. 2007 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile (96/2007) cumhurbaşkanlığı seçimlerinde seçim sonuçlarını etkilemek üzere rüşvet verilmesi üç aydan üç yıla kadar cezalandırılır.

657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda Yer Alan Kamu Görevlerine İlişkin İlkeler

TARAFSIZLIK VE DEVLETE BAĞLILIK:

Madde 7 - (Değişik madde: 12/05/1982 - 2670/2 md.)

Devlet memurları siyasi partiye üye olamazlar, herhangi bir siyasi parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef tutan bir davranışta bulunamazlar; görevlerini yerine getirirken dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi ayırım yapamazlar; hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı beyanda ve eylemde bulunamazlar ve bu eylemlere katılamazlar.

Devlet memurları her durumda Devletin menfaatlerini korumak mecburiyetindedirler. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına ve kanunlarına aykırı olan, memleketin bağımsızlığını ve bütünlüğünü bozan, Türkiye Cumhuriyeti'nin güvenliğini tehlikeye düşüren herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Aynı nitelikte faaliyet gösteren herhangi bir harekete, gruplaşmaya, teşekküle veya derneğe katılamazlar, bunlara yardım edemezler.

DİSİPLİN CEZALARININ ÇEŞİTLERİ İLE CEZA UYGULANACAK FİİL VE HALLER:

Madde 125 - (Değişik madde: 12/05/1982 - 2670/31 md.)

D - Kademe ilerlemesinin durdurulması : Fiilin ağırlık derecesine göre memurun, bulunduğu kademede ilerlemesinin 1 - 3 yıl durdurulmasıdır.

Kademe ilerlemesinin durdurulması cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- Görevin yerine getirilmesinde dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ayırımı yapmak, kişilerin yarar veya zararını hedef tutan davranışlarda bulunmak,
- Herhangi bir siyasi parti yararına veya zararına fiilen faaliyette bulunmak.

E - Devlet memurluğundan çıkarma : Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır.

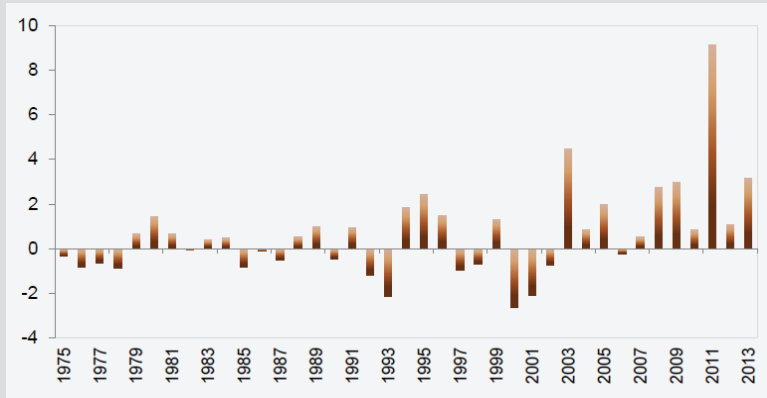
Devlet memurluğundan çıkarma cezasını gerektiren fiil ve haller şunlardır:

- İdeolojik veya siyasi amaçlarla kurumların huzur, sükun ve çalışma düzenini bozmak, boykot, işgal, (Değişik ibare: 25/02/2011 tarihli Mükerrer Resmi Gazete - 6111/111 md.) “kamu hizmetlerinin yürütülmesini engelleme”, işi yavaşlatma ve grev gibi eylemlere katılmak veya bu amaçlarla toplu olarak göreve gelmemek, bunları tahrik ve teşvik etmek veya yardımda bulunmak,
- Yasaklanmış her türlü yayını veya siyasi veya ideolojik amaçlı bildiri, afiş, pankart, bant ve benzerlerini basmak, çoğaltmak, dağıtmak veya bunları kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek,
- Siyasi partiye girmek

Kayıt Dışı Döviz Girişi ve Siyasetin Finansmanı İlişkisi

Ödemeler dengesi istatistikleri içerisinde, Net Hata Noksan (NHN) kaleminin (kayıt dışı döviz girişi), birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de bazı yıllarda dalgalı ve yüksek düzeyleri dikkat çekmektedir. Eldeki verilere göre, seçim yıllarında kayıt dışı para girişinin kayıt içi döviz girişlerine oranı açık bir biçimde artmaktadır. Bu oran, 1991’de (Milletvekili Seçimi) yüzde 2,7; 1994’te (Mahalli İdareler Seçimi) 4,5; 1995’te (Milletvekili Seçimi) 4,3; 1999’da (Milletvekili Seçimi ve Mahalli İdareler Seçimi) 2,5; 2002’de 0,2 (Milletvekili Seçimi); 2004’te (Mahalli İdareler Seçimi) 1,8; 2007’de 0,33; 2009’da (Mahalli İdareler Seçimi) 1,94; 2011’de (Milletvekili Seçimi) 4,3 ve Mahalli İdareler ve Cumhurbaşkanı Seçiminin yapıldığı 2014’ün ilk çeyreğinde 15,99 olmuştur. T.C. Merkez Bankası verilerine göre, 1950’den bu yana tarihin en düşük “sıcak para” girişi 2001’de gerçekleşmiş; bunu izleyen dönemde, 2005 yılının son çeyreğine kadar sürekli artış eğiliminde olmuştur. Söz konusu dönemde, Türkiye’nin dış yatırımcıları özendiren ekonomik gelişmelerinin kayıt dışı döviz girişini artırdığı savı haklı olsa da, özellikle seçim dönemlerindeki ani sıçramalar seçimlerin finansmanında “kayıt dışı” paranın önemini destekler nitelikte görünmektedir.

Kayıt Dışı Döviz Girişi (milyon ABD doları), 1975-2013

Kaynak: TC Merkez Bankası, Ödemeler Dengesi Raporu, 2014-III, sayfa 27 Grafik 1.

5018 sayılı Kamu Mali Yönetim ve Kontrol Kanunu (Örtülü Ödenek)

Madde 24- Örtülü ödenek; kapalı istihbarat ve kapalı savunma hizmetleri, Devletin millî güvenliği ve yüksek menfaatleri ile Devlet itibarının gerekleri, siyasi, sosyal ve kültürel amaçlar ve olağanüstü hizmetlerle ilgili Hükümet icapları için kullanılmak üzere Başbakanlık bütçesine konulan ödenektir. Kanunlarla verilen görevlerin gerektirdiği istihbarat hizmetlerini yürüten diğer kamu idarelerinin bütçelerine de örtülü ödenek konulabilir. Örtülü ödenek, bu amaçlar dışında ve Başbakanın ve ailesinin kişisel harcamaları ile siyasi partilerin idare, propaganda ve seçim ihtiyaçlarında kullanılamaz. İlgili yılda bu amaçla tahsis edilen ödenekler toplamı, genel bütçe başlangıç ödenekleri toplamının binde beşini geçemez.

Başbakanlık ve diğer ilgili idare bütçelerinde yer alan örtülü ödeneklerin kullanılma yeri, giderin kimin tarafından yapılacağı, hesapların tutulma ve kapatılma yöntemi, gideri yapanın değişmesi halinde yeni yetkiliye hangi belgelerin aktarılacağı Başbakan tarafından belirlenir.

Örtülü ödeneklere ilişkin giderler Başbakan, Maliye Bakanı ve ilgili Bakan tarafından imzalanan kararname esaslarına göre gerçekleştirilir ve ödenir.

Türkiye’de Örtülü Ödenek Tahsisleri, 2003-2014

Yıl	Gizli Hizmet Gideri Tahsisleri (milyon Türk Lirası)
2003	103,0
2004	107,0
2005	85,0
2006	327,4
2007	436,4
2008	510,7
2009	634,4
2010	706,0
2011	951,0
2012	1,175,3
2013	1,243,1
2014	2,200,0

Kaynak: TC Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü

Seçilmiş Ülkelerde Kamu Kaynaklarının Kullanılmasına Yönelik Düzenlemeler

Fransa’da kamu kaynaklarının seçim kampanyalarında kullanılmasıyla ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Seçim Yasası’nın Madde 52-8 fıkrası tüzel kişiliklerden gelen her türlü yardım ve destekleri yasalamaktadır. Bu hüküm, bu yasak kapsamındaki mali kaynakları ve aynı yardımları kullanan adayların kampanya hesaplarının Kampanya Hesapları ve Siyasi Finansman Ulusal Komisyonu tarafından kabul edilmeyeceğini anlatır.

Kaynak: <http://www.idea.int/political-finance/>

Almanya’da, kamu kurum ve kuruluşlarından bağış yasaklanmıştır (Siyasi Partiler Kanunu Madde 25). Siyasi partiler kamu binaları ya da olanaklarını kullanma hakkına sahip değildiler. Bununla birlikte, kamu binaları siyasi partilerin kullanımına açılacak ise bu olanak tüm partilere eşit olarak uygulanır.

Kaynak: GRECO(2009) Almanya Parti Finansmanının Şeffaflığı Değerlendirmesi.

Polonya’da kamu kurumlarına, özerk idarelere, kamu şirketleri ile merkezi ya da yerel yönetimlerin büyük hissedar olduğu ticaret ve bankacılık şirketlerine ait mali, insan ve teknik kaynakların, siyasi partilerin etkinliklerini ve seçim kampanyalarını desteklemek amacıyla kullanılması seçim kanunlarıyla belirlenen koşullar dışında yasaktır.

Polonya Siyasi Partilerin Etkinlikleri ile Seçim Kampanyalarının Finansmanı Kanunu, 2006, Madde 10/1.

e. Sosyal yardım politikaları ve seçmen tercihlerinin yönlendirilmesi:

Sosyal yardım programları ile “yanaşmacı” yaklaşımlar arasındaki ilişki evrensel bir olgudur. Yanaşmacı ilişkiler bir ülkenin kalkınmasını etkiler. En iyi örneğinde, sosyal yardımlar yanaşmacı ilişkiler için bir tehdit oluşturur ve nihai olarak bu yapıları ortadan kaldırır. En kötü senaryoda ise, sosyal yardımlar yanaşmacı yapıları güçlendirir ve sonuç olarak, yoksul halkın siyasi tercihlerini yönlendirerek siyasi rekabeti engeller ve seçimlerde hesap verebilirlik sağlayan bir sistemin yerleşmesini önler. Ayrıca, “yanaşmacı” bir yöntemle sağlanan sosyal politikalar yoksul halkın refahına zarar verir. Son olarak, “yanaşmacı” sosyal politikalar sosyal sektörün gelişmesini aksatır ve bu durum uzun dönemde insani gelişmede kayıplara neden olur. Yakın geçmişte Latin Amerika, Filipinler ve Güney Afrika’da yapılan çalışmalar bu sorunları kanıtlamaktadır.

Anayasada tanımlanan sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak yapılan yasal ve kurumsal değişikliklerle, başta yaşlı, dul, yetim, engelli, çocuk olmak üzere, çeşitli kesimlere yönelik sosyal yardımların genel bütçedeki miktarı son on yılda 15 kat artmıştır. Başta sağlık ve eğitim alanında geniş halk kitlelerine yönelik önemli politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Buna karşılık, OECD (Uluslararası Ekonomik İşbirliği Örgütü) ülkelerinde kamunun sosyal harcamalarının gayri safi yurt içi üretime oranı ortalama yüzde 22 iken Türkiye’de bu oran yüzde 12,4’tür.

Sosyal yardımların büyük çoğunluğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından verilmekte ve koordine edilmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu üzerinden ve yönetimi merkezi idarenin taşra teşkilatı yöneticilerinden oluşan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla yapılan yardımların yanı sıra, diğer bakanlıklar aracılığıyla eğitim, kömür gibi yardımlar yapılmaktadır. Belediyelerin kendi olanaklarıyla ya da yardım kuruluşlarıyla ortaklaşa düzenledikleri yardımlar da bulunmaktadır.

Bakanlığın 2015 bütçesi sunum kitapçığına göre, toplam nüfusun yüzde 40’ı, bir başka deyişle YSK tarafından açıklanan 53,765,231 kayıtlı seçmenin yaklaşık 10 milyonu çeşitli kategorilerden devletten yardım almaktadır. Aylık geliri 270 liranın altında olan muhtaçlar, nüfusun her on kişiden dördünü oluşturmaktadır. 2012’de devletten yardım alan 6,7 milyon hane ve 23,7 milyon kişi bulunurken; bu sayılar, 2014’te 8 milyon hane ve 30,5 milyon kişiye ulaşmıştır.

Temel gereksinimlerini karşılayamayan ve yaşamlarını en alt düzeyde dahi sürdürmekte zorluk çeken kişi ve ailelere, karşılıksız aynı ya da nakdi olarak verilen sosyal yardımlar için geçen yıl 20 milyar 393 milyon lira harcandı. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) 2015 bütçesi sunum kitapçığında yer alan bilgiler, nüfusun yüzde 39’unun muhtaçlar kategorisinde yer aldığını gösterdi.

Etkili bir sosyal yardım politika ve programının kurallarının belirlenerek, sorumlu kurumların tanımlanması ve denetim ile hesap verebilirlik mekanizmalarının açık ve şeffaf bir biçimde uygulanması gerekir. Bu konu, sadece gelişmekte olan ya da yükselen ekonomiler için değil aynı zamanda gelişmiş ülkeler için de başlıca bir sorun alanıdır. Türkiye’de sosyal yardımlar “hak temelinde” tanımlanmadığından, düzenli olarak yapılmamakta ve yardım alanlar geleceğe güvenle bakamamaktadırlar. Yardım alacakların tespitinde bazen “özel” kıstaslar etkili olabilmektedir. Yardım politikası, kişileri edilgen ve bağımlı kılarak işgücü piyasası yönünden olumsuz bir etki yaratmaktadır. Sosyal yardımlara tahsis edilen kaynağın kullanımının etkili bir şekilde izlenmesi ve denetlenmesi için hükümetin “Merkezi Denetim Sistemi” oluşturma çalışmaları devam etmektedir. Buna karşılık, sosyal yardımların en azından bir bölümünün çok parçalı olması ve yönetiminin yeterince şeffaf ve hesap verebilir olmaması bu sürecin “siyasi amaçlarla”

Etkili bir sosyal yardım politika ve programının kurallarının belirlenerek, sorumlu kurumların tanımlanması ve denetim ile hesap verebilirlik mekanizmalarının açık ve şeffaf bir biçimde uygulanması gerekir.

ve “seçmen tercihlerini yönlendirme” niyetiyle kullanıldığı iddialarını dik-kate getirmektedir.

Sınırlı da olsa çeşitli sosyal yardımların etkisiyle oy tercihlerini yaptıklarını açıklayan vatandaşlar yanında, partinin desteklenmemesi durumunda sağlanan bu yardımların kesileceği yolundaki değerlendirmeler, özellikle, her türlü olumsuz etkiye açık yoksul kesimler üzerinde etkili olmaktadır. Belediyeler eliyle sağlanan sosyal yardımların seçmeni yönlendirmeye yönelik en etkili mekanizma olduğu söylenmektedir. Seçimlerden hemen önce yoksul kesimlere yönelik uygulamalara bazı kamu görevlilerinin de katılması ve bunlar hakkında dava açılması basında yer almıştır. Sayıştay raporlarında yer alan kömür üretimindeki kayıp üretim miktarlarının do-laylı bir biçimde yoksul kesimlere dağıtıldığı iddia edilmektedir. Kısaca, sosyal politikanın sadece propaganda aracı yapılması bile siyasette hak-sız bir rekabet sağlamaktadır. Muhalefet partilerinin ne ulusal ne de yerel düzeyde bunu dengeleyecek bir araçları bulunmamaktadır.

Öte yandan, sosyal yardımlar birçok dernek ve vakıf tarafından da sağlan-maktadır. Amaç ve hedefleri itibariyle son derece insani ve gerekli olan bu faaliyetlerin “siyasi” etkiden ve seçmeni yönlendirmeden uzak olduğunu söylemek her zaman olanaklı değildir. Son yıllarda sayıları oldukça artan bu tür yardım kuruluşları devletin ulaşamadığı birçok alanda önemli işlev-ler görmektedirler. Bununla birlikte, bu kuruluşların bir bölümünün siya-si iktidarla ya da siyasi partilerle yakın ilişkileri olması ya da ortak hareket etmesi dikkat çekmektedir. GRECO'nun, siyasetin finansmanı kapsamında Türkiye'ye yaptığı tavsiyeler arasında yer alan siyasi partilerle dolaylı da olsa ilişki içerisinde bulunan dernek, vakıf vb. kuruluşların hesaplarının da parti hesaplarıyla birlikte incelenmesi vurgusunu, bu bağlamda değerlen-dirmek olanaklıdır.

Sosyal Yardımların Tür ve Miktarları, 2014

Yardım Türü	Yararlanan Aile Sayısı
Asker ailelerine yapılan yardım	120,449
Barınma yardımı	22,609
Eğitim yardımları	2,002,346
Eşi vefat etmiş kadınlara yardım	276,680
Gıda yardımı	675,193
Sosyal konut yardımı	24,607
Yakacak yardımı	2,145,272

Kaynak: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2015.

Türkiye'de Kömür Yardımları, 2003-2015

Yıl	Hane Sayısı	Kömür Yardımı (ton)
2003	1,096,488	649,818
2004	1,610,170	1,052,379
2005	1,831,234	1,329,67
2013	2,103,324	1,992,549
2014	2,106,015	2,142,316
2015	2,145,272	2,232,700

Kaynak: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2015.

Asgari Nakit Gelir Desteği

Asgari gelir desteği, dağıtımçı olmayan garantili bir koruma sistemidir. Belli bir ülkede asgari yaşam standardı sağlayacak bir biçimde belirlenir. Miktarı yasayla ya da idari kararlarla belirlenir ve herkese eşit uygulanır. Sosyal yardım nesnel ve belli kıstasları karşılayanlara verilir.

Avrupa Birliği ülkelerinde asgari gelir desteğinin uygulanışı farklıdır. Birinci grupta, herkese açık ve kuşatıcı bir gelir desteği sadece hedef kitleye değil yeterli geliri olmayan herkese sağlanır. Bu grupta, Avusturya, Lüksemburg, Malta, Polonya, Romanya ve Slovakya yer alır. Kişilerin tüm çalışma koşullarını denedikten sonra başvurdukları asgari gelirin son çare olarak uygulandığı ülkeler, Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, Finlandiya ve İrlanda'dır. Bu ülkelerde toplumdaki belli gruplara (yaşlı, engelli ve işsiz) güvenlik sağlamaya yöneliktir. Son olarak, farklı kategoride planları olan ülkelere (İtalya, Macaristan ve Yunanistan) ve ulusal gelir planı olmayan ülkelere (İspanya) asgari gelir desteği son çare olarak uygulanmamaktadır. Belçika, Çek Cumhuriyeti, Hollanda ve İsveç, asgari gelir desteğini kuşatıcı bir önlem olarak uygularken; Bulgaristan, Danimarka, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Slovenya ve Portekiz genellikle son çare olarak uygulamaktadır.

Kaynak: Berra Zeynep Dodurka, Türkiye'de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar - Çalışma Raporu, Aralık 2014, http://www.spf.boun.edu.tr/docs/faaliyet_raporlari/Sosyal_Yardim_Raporu_-_Aralik_2014.pdf

f. İhale süreçleri ve siyasetin finansmanı ilişkisi:

Kamu alımları, yönetim yönünden 3 risk taşımaktadır: siyasi rant, popülist rant ve bürokratik rant. İhale mevzuatı siyasi ve bürokratik rantın en fazla etkili olduğu süreçtir. Siyaset, ihale sürecini, kendini destekleyecek bir "sermaye birikimi" sağlayarak iktidara giden yolu ya da iktidarını güçlendirmek ister. Bununla birlikte, ihale mevzuatında yapılan değişiklikler rant kaygısı yanında, "zamanın ve çevre koşullarının" etkisiyle de gerçekleşir.

İhale, siyasetin finansmanı ve yolsuzluk süreçleri, OECD, Dünya Bankası ve GRECO gibi kuruluşlar tarafından vurgulanmaktadır. Türkiye'de son 13 yılda 32 kez değiştirilen İhale Kanunu – tüm ihale mevzuatının 164 kez değiştiği iddia edilmektedir- kamu kaynaklarının belli kamu politikaları için tahsis edilmesinde açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirliği sağlayacak en önemli düzenleme ve araçtır. Ayrıca, belediyelere ve bazı kamu kuruluşlarına mal ve hizmet alımlarında istisnalar tanınması bu süreçlerin şeffaflık ve hesap verebilirlikten uzak olmasını kolaylaştırmaktadır.

Gerek Sayıştay raporlarında gerekse medyada yer alan ve bir kısmı yargıya intikal eden ihale süreçlerinin yasalara aykırı ve suç –ihaleye fesat karıştırılması, rüşvet vb.- oluşturacak bir biçimde yürütüldüğü görülmektedir. 2012-2014 döneminde Kamu İhale Kurumu'na ulaşan ihalelerle ilgili şikâyetler en fazla belediyeler ve Sağlık Bakanlığı ile ilgilidir. İptal kararları ortalama yüzde 6, düzeltme kararları ise yüzde 30'dur. En fazla şikâyet hizmet alımlarıyla ilgili olarak yapılmaktadır. Kamu İhale Bülteni'nde yayımlanan ihale sayısı toplam ihalelerin ortalama yüzde 50'sidir.

Mevcut ihale mevzuatı, Avrupa Birliği normlarına göre kapsam olarak daraltılmış, istisnalar artırılmış, fiyat farkı ile ilgili olarak Bakanlar Kurulu'nun yetkisi artırılmış, ihaleye katılma yeterlilik kriterleri rekabeti önleyici bir biçimde düzenlenmiş, doğrudan temin yolunun kapsamı genişletilmiş, Kamu İhale Kurumu'nun basına yansımış olayları doğrudan inceleme yetkisi kaldırılmış ve şikâyet başvuru bedelleri artırılmıştır. Mal ve hiz-

Sayırsız değişiklik ve istisnalarla etkisizleşmiş İhale Kanunu'na etkili bir biçimde izleme ve değerlendirme yapılamamakta; denetimsiz bir alan ortaya çıkmaktadır.

met alımları ile yapım işlerinin hızlandırılması zorunlu olsa da, kamu kaynaklarının akılcı kullanımının açık, şeffaf ve hesap verebilirlik çerçevesinde sağlanması esastır. Böylece, sayısız değişiklik ve istisnalarla etkisizleşmiş İhale Kanunu'na etkili bir biçimde izleme ve değerlendirme yapılamamakta; denetimsiz bir alan ortaya çıkmaktadır.

Hak edişler ile ihale firmalarının özellikle seçim dönemlerinde "hayali" şirketlere para transferleri birçok ülkede izlenmektedir. şirketin iş yapma yeterliliğinden ziyade, ilgili partiye yakınlığı ve "rüşvet" ödeme kapasitesine göre dağıtıldığı hem dünyada hem de Türkiye'de önemli bir olgudur. İhale süreciyle bir takım hizmetler yerine getirilse bile, uygun olmayan süreçler halkın refahından bu şirketlere ve dolayısıyla siyasete kaynak aktarımına neden olabilmektedir. Bu tür işlemler kayıt dışılığı artırdığından vergi gelirlerinin azalmasına da neden olmaktadır. Muhtemelen bu yolla sağlanan paranın bir bölümü "sosyal" yardım ya da yol, okul, içme suyu projesi gibi şirketin toplumsal sorumluluk biçiminde bir katkısı olarak geri dönse de "şeffaflık ve hesap verebilirlik" sorunları yaygınlaşmaktadır. Yasal bağış yerine partilere bu yolla aktarılan kaynakların geleceği ise tartışmalıdır.

Başbakan Başdanışmanın son yapılan anketlerde "deneklerin yüzde 70'inin yolsuzluk yapıldığında inandığını, ancak halkın darbelere karşı yolsuzluğu tercih ettiği" yolundaki ifadesi anlamlıdır. Ancak bu yöndeki seçmen tercihinin, orta ve uzun vadede bütçe, kaynak ayırma ve cari işlemlerin yerine getirilmesi gibi makro ekonomik unsurları göz ardı ettiği açıktır. Sonuç olarak, bir kamu hizmetinin en uygun biçimde yerine getirilmesinde en önemli araçlardan bir tanesi olan tedarik işleminin açık ve şeffaf bir ihale süreciyle yapılmaması, siyasetin bu sürece etki yapması yanında, kamu yararı ilkesine ne ölçüde uyulduğu ya da kişisel çıkar ile kamu çıkarının nasıl uyumlulaştırıldığı konularında tartışma yaratmaktadır. Kamu gücünü kullanan her düzeydeki seçilmiş ve atanmış kamu yetkililerinin, sosyal yardımların dağıtılması ile ihale, tahsis, imtiyaz, imar planı vb. süreçlerde açık, şeffaf ve hesap verebilirlik ilkelerini gözetemeyen bir usul ve süreç izlememeleri ya da bundan kaçınmaları bu konudaki tartışmaların temel nedenidir.

Özel İhale İstatistikleri, 2012-2014

Özel İstatistik/Yıl	2012	2013	2014
İhale yapan idare sayısı	13.366	12.960	12.974
Yapılmış ihale sayısı	157.558	175.724	157.879
İptal edilen ihale	39.357	18.400	15.979

Kamu İhale Bülteninde yayımlanan ihale ilanları sayısı	105.874	100.635	85.979
Şikâyet inceleme sayısı	5.282	5.093	3.942
Uyuşmazlık karar sayısı	5.111	5.039	4.251
Yüklenici sayısı	51.014	48.048	48.046
4734 sayılı Kanun kapsamında yapılan sözleşme toplam bedeli (milyon Türk Lirası)	76,634	89,237	97,420
İstisna kapsamında yapılan sözleşme toplam bedeli (milyon Türk Lirası)	7,121	9,213	8,393
Doğrudan temin tutarı (milyon Türk Lirası)	10,554	6,433	7,419

Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde İhale Sürecinde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik İyi Uygulamaları

... Şirketi Finlandiya hükümeti adına bakanlıklar, bakanlıklara bağlı kuruluşlardan, kamu kuruluşları ve kamu iktisadi kuruluşlarından ihale gereksinimlerini toplar ve rekabete açık ihaleler için çerçeve sözleşmeler hazırlar. Ayrıca, tekil ihale projeleri için danışmanlık hizmeti sunar. ... Şirketi'nin 2012'de hazırladığı sözleşmelerin tutarı 687 milyon Avrodur.

Çerçeve sözleşmeler Avrupa Birliği'nde genellikle kullanılan bir yöntemdir. Yeni şirketlerin sisteme girmesini sınırlayıcı koşullar içerdiğinden tam rekabeti engellediği düşünülür. ... Şirketi sadece merkezi hükümete bağlı kurum ve kuruluşlarla ilgili çerçeve sözleşmeler hazırlar. Diğer kuruluşlar, örneğin yerel yönetimler kendi gereksinimlerine göre tedarik yaparlar. Bununla birlikte, adem-i merkezîyetçi yaklaşım bütünlük (dürüstlük) yönünden bazı sakıncalar içerebilir: zayıf hesap verebilirlik, şeffaflık sorunları ve profesyonel kapasite yetersizliği gibi. Bu nedenle, merkezi ihale uygulamaları yerel yönetimler için yol gösterici olabilir. Finlandiya'da yerel yönetimler için geliştirilmiş bir merkezi ihale sistemi de bulunmaktadır.

İhalelerin büyük oranda rekabetçi olmayan ve yolsuzluğa açık bir biçimde yapıldığı İtalya'da, 2010'da çıkartılan Kamu Fonlarının İzlenebilirliği Kanunu yanında, Kamu Sözleşmelerinde Suç Unsurlarının Sızmasına Karşı Otomatik İşlemlerin Oluşturulması Projesi (CAPACI) yenilikçi bir yaklaşımdır. Bu sisteme göre, kamu ihale sözleşmesine taraf olan şirketler sözleşme çerçevesindeki tüm işlemlerinin görülebileceği tek bir banka hesabı açarlar. Böylece, büyük kamu ihale sözleşmelerinin arz yönündeki mali hareketlerin ve organize suç örgütlerinin kara para aklama girişimleri izlenmiş olur. İtalya'daki pilot çalışmadan sonra bu sistem uluslararası düzeyde de uygulanmaya başlanmıştır. Böylece, şüpheli işlemlerin tespit edilerek kırmızı bayrak uygulamalarının gerçekleştirilmesi, veri, çözümleme, karşılaştırma ve çıktı ile banka bilgilerinin eşleştirilmesi sağlanmaktadır.

Kaynak: OECD, Political and other forms of corruption in the attribution of public procurement contracts and allocation of EU funds: extent of the phenomenon and overview of practices, Paris, 2013.

g. Kampanya düzenleme ve izin verme yetki ve sorumluluğu:

Seçim kampanyalarında bir başka önemli sorun alanı, il ve ilçe seçim kurullarının denetiminde belediyeler tarafından tahsis edilen ilan panolarının (billboard) dağıtımında ortaya çıkmaktadır. Belediyelerin belirlediği en gözde yerlerin bedeli yüksek olduğundan çoğunlukla iktidar partisi tarafından –muhtemelen çok sayıda tahsis alındığından indirimli bir bedel uygulanmaktadır- kullanılabilir. Muhalefet partilerine ise merkezi olmayan ya da yoğunluğun bulunmadığı yerler kalmaktadır. Bu durum, partilerin kitlelere ulaşmasında adil ve eşitlikçi olmayan bir durum yaratmaktadır.

Bilindiği gibi, son yıllarda partiler arası rekabet dikkate alındığında “alan doldurma” önemli bir kıstas oluşturmaktadır. Partiler nadirde olsa rekabeti artırmak amacıyla aynı yerde aynı gün seçim toplantıları yapmaktadırlar. 298 sayılı Kanun uyarınca ve YSK bildirimlerinde aynı alanda ve aynı saatte iki partinin toplantı yapması durumunda kura çekilmesi hükme bağlanmıştır. Buna karşın, böyle durumlarda, önceliğin iktidar partisine verildiği ileri sürülmektedir.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

İlan ve reklam yerleri

Madde 60 – (Değişik: 8/4/2010-5980/8 md.)

Siyasi partiler ve adaylar, seçim bürolarına, seçimin başlangıç tarihinden itibaren, seçim propaganda süresinin sona erdiği tarihe kadar, parti bayrağı, afiş, poster, pankart ve benzeri malzemeleri asabilir veya yapıştırabilirler. Siyasi partiler genel merkez, il, ilçe ve belde binalarına sayılan malzemeleri her zaman asabilir veya yapıştırabilir.

Siyasi partiler ve adaylar seçimin başlangıç tarihinden seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, açık veya kapalı yer toplantıları ile taşıtlarında; parti bayrağı, afiş, poster, pankart ve benzeri ilan ve reklam malzemesi kullanmakta serbesttirler.

Miting günü, miting alanı çevresindeki güzergâhlarda, toplantı bitimine kadar bu malzemelerin kullanılması serbesttir.

Yukarıda sayılan yerler dışında, propaganda ilan ve reklam malzemeleri, ancak, seçim kurullarınca gösterilecek yerlere aşağıdaki fıkralarda belirtilen usul ve esaslara göre asılır ve yapıştırılır.

Seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar, oy verme gününden önceki otuzuncu günden itibaren, kendilerini tanıtıcı poster, parti bayrağı, ilan, pankart veya afiş gibi malzemeleri asmak veya yapıştırmak amacıyla, o seçim çevresi içinde, belediyelerce doğrudan kullanılan ve ilçe seçim kurullarınca belirlenen sabit ilan ve reklam yerlerinden süresi, sayısı ve ücreti eşit olmak şartıyla yararlanabilirler. Şu kadar ki seçim zamanı dışında ücretsiz olarak isteklisine tahsis edilen ilan ve reklam yerleri için ücret talep edilemez. Bu yerler siyasi partiler ve bağımsız adaylar arasında eşit olarak paylaşılır.

Belediyelerin izni ile özel kişi ve kuruluşlarca kurulan veya belediyelere ait olup da özel kişi ve kuruluşlara kiraya verilen sabit ilan ve reklam yerlerinin, bu kişi ve kuruluşlar tarafından siyasi propaganda amacıyla kullanılabilmesi için, bu hususta ilçe seçim kurulu başkanlığına yapılacak başvuru üzerine, ilçe seçim kurulunca, söz konusu yerlerin bu madde hükümlerine göre tahsisi gerekir.

İlçe seçim kurulu, o seçim çevresi içindeki ticari amaçlı sabit ilan ve reklam yerlerini oy verme gününden önceki kırkıncı güne kadar belirleyerek, seçime katılan tüm siyasi partilere ve bağımsız adaylara yazılı olarak bildirir. Siyasi partiler ve bağımsız adaylar bu bildirimden itibaren üç gün içinde yararlanmak istedikleri ilan ve reklam yerlerini ve süresini yazılı olarak ilçe seçim kuruluna bildirirler.

İlçe seçim kurulu, başvuruda bulunan siyasi parti ve bağımsız adaylar arasında bu maddeye göre tahsis yapar.

Aynı ilan ve reklam yerleri için birden fazla siyasi parti ve bağımsız adayın talepte bulunması halinde, ilçe seçim kurulu, ilgilileri aynı anda davet ederek son tercihlerini yazılı olarak bildirmelerini ister. İlgili parti veya bağımsız adaylar arasında anlaşma olmaması durumunda ilan ve reklam yerleri ad çekme işlemi yapılarak eşit süre, sayı ve ücret karşılığında tahsis edilir. Ad çekme işlemi, birden fazla istekte bulunulan her bir ilan ve reklam yeri için, propaganda süresinin tamamı, istekli sayısına bölünmek suretiyle, eşit sürelerle yapılır.

Şehir dışında karayolları kenarında bulunan sabit ilan ve reklam yerlerini de aynı usulle belirlemeye ve tahsis etmeye il seçim kurulu yetkilidir. Ancak il seçim kurulu bu yetkisini, yetkili ilçe seçim kuruluna devredebilir.

Ad çekme işleminden sonra, ilan ve reklam yerinden yararlanmak istemediğini il veya ilçe seçim kuruluna yazılı olarak bildiren siyasi parti veya bağımsız aday için ayrılan yerler, başvuruda bulunan siyasi parti veya bağımsız adaya tahsis edilebilir.

Bu Kanunda yasaklanan yerler dışında, kamuya açık alanlara yerleştirilmiş görüntülü reklam ve ilan yapmaya uygun sabit dijital reklam panoları vasıtasıyla da görüntülü propaganda yapılabilir. Ancak bu araçlarla sesli propaganda yapılamaz. Bu panoların hangi gün ve saatlerde siyasi propagandalar için kullanılacağı seçim kurulları tarafından belirlendikten sonra, bu süre içinde yapılacak propagandaların sıra ve süresi yukarıdaki fıkralarda belirtilen usule göre belirlenerek, siyasi parti veya bağımsız adaylara tahsisi yapılır.

Vatandaşlar, oy verme gününden önceki otuzuncu günden itibaren, propaganda süresinin bitimine kadar konutlarına, işyerlerine veya taşıtlarına, partilere veya adaylara ait bayrak, afiş veya poster gibi tanıtıcı malzemeleri asabilir veya yapıştırabilirler. Bu ilan ve reklamlar her türlü vergi ve harçtan muaftır.

Bu maddede belirtilen ilan ve reklam malzemeleri, birinci fıkrada belirtilen yerler dışında, seçim propaganda süresinin sona erdiği andan itibaren hiçbir suretle asılamaz, yapıştırılmaz ve teşhir edilemez.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir.

İlan ve reklam yerleri ile ilgili yasaklar

Madde 61 – (Mülga: 17/5/1979-2234/5 md.; Yeniden düzenleme: 28/12/1993-3959/4 md.; Değişik: 8/4/2010-5980/9 md.)

Seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar siyasi partiler, bağımsız adaylar, herhangi bir kurum veya kuruluş ya da vatandaşlar tarafından, bu Kanunda belirtilen yerler dışında, siyasi ilan ve reklam içeren afiş, poster, pankart veya parti bayrağı gibi malzemelerin asılması, yapıştırılması veya teşhiri yasaktır. Aksi halde, bu ilan ve reklamlar kaldırılır ve masrafları ilgisinden tahsil edilir. Bu maddede belirtilen yasaklarla ilgili işlem yapma yetkisi, seçimin başlangıç tarihinden

oy verme gününden önceki otuzuncu güne kadar mülki makamlara, son otuz gün içinde ilçe seçim kurullarına aittir. Belediyeler, bu maddede belirtilen yetkili mercilerin talebi üzerine, maddeye aykırı hususları gidermek için gerekli araç, gereç ve personeli sağlamakla yükümlüdür.

Seçimin başlangıç tarihinden oy verme gününü takip eden güne kadar; şehir içi veya şehir dışında, toplu taşıma amacıyla kamu hizmetlerinde kullanılan hava, kara, deniz ve raylı sistem taşıtlarında yer alan reklam yerleri ve araçlarında siyasi propaganda içeren yayın yapılamaz. Yolcuların inip bindiği kapalı alanlarda da bu hüküm uygulanır. İlçe seçim kurulları, bu fıkradaki yasaklara aykırılıkların önlenmesi için mülki makamlar vasıtasıyla gerekli denetimi yaparlar.

Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Billboard Tahsislerine İlişkin Düzenlemeler

Almanya'da billboard kullanımı ve el ilanı dağıtımı seçimlere kısa süre kala bazı sınırlamalar tabidir. Örneğin, Bavyera'da Eyalet İçişleri Bakanı bir genelge yayınlayarak cadde ve sokakların kampanyalarda kullanılmasına ilişkin kuralları ilan eder. Devlet karayolundaki billboardların kullanılması ve hoparlörle propaganda Federal ve Avrupa parlamentosu seçimlerinde seçimlere 6 hafta, eyalet seçimlerinde 4 hafta ve yerel seçimlerde 2 hafta kalıncaya kadar kullanılabilir. Bu genelge uyarınca, yerel yönetimler de kendilerine ait yollarda gerekli düzenlemeyi yaparlar.

Almanya Federal Anayasa Mahkemesi 2002'de aldığı bir kararda, siyasi partilerin poster, el ilanı ve benzeri kampanya materyallerini kampanyalarda dağıtılabileceklerini belirtmiştir. Bununla birlikte, bu haklarını kullanırken, idari ve medeni hukuk kurallarına uymak zorundadırlar. Örneğin, kişilerin posta kutularına siyasi reklam materyallerinin koyulmasını reddetme hakkına saygı gösterilmesi ve şehir yönetiminin belirlediği billboard kullanma sınırlamalarına uyulması gereklidir.

Kaynak: BVerfG, reasoned chamber decision denying certiorari, Aug. 1, 2002, reprinted in NEUE JURISTISCHE WOCHENSCHRIFT 2938 (2002). Verwaltungsgericht München, decision of May 26, 2002, BAYERISCHE VERWALTUNGSBLÄTTER 732 (2002).

Estonya'da vatandaşlar billboardlardaki reklamları en pahalı kampanya gideri olarak görmekte ve partilere verilen devlet yardımının bu gibi alanlarda kullanılmasını doğru bulmamaktadırlar. Avrupa Parlamentosu Seçimleri Kanunu (Madde 711), Yerel Yönetim Meclisleri Seçim Kanunu (Madde 672) ve Estonya Millet Meclisi (Riigikogu) Seçimi Kanunu'nda (Madde 732) 2005'te yapılan değişiklikle; adaylar ve partiler için yapılacak reklam etkinlikleri veya bunlara ilişkin logolar ya da ayırt edici işaret vb. rumuzların binalarda, inşaatlarda, kamu taşıtları ve taksilerin iç ve dış yüzeylerine asılması ve diğer siyasi sokak reklamları resmi kampanya dönemlerinde yasaklanmıştır.

h. Aday belirleme süreci:

Siyasi Partiler Kanunu, Milletvekili Seçimi Kanunu ve Mahalli İdareler, Köy ve Mahalle Muhtarları ile İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkındaki Kanun'da seçimlere katılacak partili adayların nasıl belirleneceği –başlıca, merkez yoklaması ya da ön seçim biçiminde- ve bağımsız adayların nasıl başvuracağı ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Her düzeydeki seçimlerde teknoloji kullanımının yaygınlaşması, adaylık sürecinden başlayarak mali kaynakların önemi bir kez daha vurgulanmaktadır. Bir başka deyişle, özel çıkarların etkisi

daha adaylık sürecinde başlamaktadır. Bazı aday ya da milletvekillerini milletin değil belli bir “grubun/şirketin/holdingin” temsilcisi olarak tanımlamak yaygındır. Bunu önlemek olanaksızdır. Bununla birlikte, adayları partilerine ya da özel çıkarlara karşı daha “bağımsız” kılmak için adayların seçim kampanyalarının finansmanının Anayasa’nın emredici hükmüne karşı hala düzenlenmemesi en önemli engeli oluşturmaktadır.

Demokrasiyi tabana yaymak için ön seçim gibi adayların partili üyeler ve delegeler tarafından belirlenmesi önerilirken, üye ve delege seçim ve kayıtlarının da demokratik ilkelere göre düzenlenmesi önem taşımaktadır. Parti yönetimi tarafından belirlenen delegelerin hür iradeyle adayları belirlemeleri olanaksızdır. Tıpkı, özel çıkarların temsilcilerinin “kontenjandan” listeye yerleştirilmeleri gibi partili üye ya da delegelerin ön seçimde belirlediği adaylar için de şeffaf olmayan “mali” kaynakların devreye girdiği iddia edilmektedir. Bu nedenle ön seçimlerin dürüst ve hakkaniyet ölçüsünde yapılabilmesi için seçim kurullarının bu konudaki etkilene süreçlerini en azından ön seçim süresince izleme ve denetlemesi uygun olacaktır.

Aday belirleme sürecinde, temayül yoklaması, anket, Merkez Karar Yürütme Kurulu ve parti liderliğinin etkisiyle yerel örgütlerle sorun yaratan adayların, partiye yüklü bir mali katkı ile ön sıralarda yer almaya çalıştıkları ileri sürülmektedir. Siyasetin finansmanında kayıt dışı ve çok önemli olan bu süreçleri engellemek ne kadar olanaklıdır? Bu tür girişimlerin ileride belli “dönüşme” beklentilerini içinde barındıracağı; yukarıda ifade edilen ihale, siyaset ve yolsuzluk süreçlerinin de ilk adımı olduğu belirtilmektedir. Bu süreçte etik olmayan ve yasa dışı birçok aracın kullanıldığı da ifade edilmektedir. Oy satın-alma ve kayıt dışı finansman kaynakları, nefret söylemi, seçmenlerin tehdit edilmesi, seçimlere ilişkin kararlarda yolsuzluk ilişkileri, toplumun belli kesimlerinin seçim sürecinde dışlanması, aşağılanması gibi girişimler doğrudan siyasetin finansmanı ile ilgili olmasa bile rekabetin sağlanması ve demokrasinin geliştirilmesini engellemektedir. Adayların finansman kaynakları ve mal beyanı yanında, kampanya sırasında etik ilkelere uygun davranılmaması temel sorun alanlarını oluşturmaktadır. Aslında, siyasetin finansmanında açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini içeren seçimlere yönelik bir Etik İlkeler ya da Davranış Kuralları dizgesi önemli eksiklikler arasındadır. Bu bağlamda, aday adaylığı için istifa edilmesiyle bir anlamda kurumla ilişkisinin kesileceği anlaşılabilirlikle birlikte; bazı kişilerin aday adaylığından vazgeçerek yeniden eski görevlerine hükümet tasarrufuyla dönmesi de “tarafsızlık” yönünden tartışma yaratmaktadır.

Aday adaylarının gerek araç giydirerek, gerek billboard, televizyon ve internet üzerinden reklam yaparak propaganda yapmalarına ilişkin 298 sayılı Kanun’da açık bir düzenleme bulunmamakla birlikte; özellikle 2015 Milletvekili Seçimleri öncesinde bu yöndeki etkinlikler yoğunluk kazanmıştır. Bu tür propagandaların nereden izin alarak ve hangi koşullara bağlı olarak yapılacağına kanunla düzenlenmesi ve ilgili kurum tarafından –her halde seçim kurulları- izlenmesi gerekir. Aday adaylarının ödediği aidat dışında listelerin üst sıralarında yer alabilmek için “aracı” kişilere ya da partilere yüksek miktarda bağış yapılması sınırlı da olsa yaygındır. Birçok partinin kadın adaylardan aidat almaması ya da pozitif ayrımcılık yapması olumludur. Bağımsız adayların seçimlere katılabilmek amacıyla Mal Müdürlüklerine yatırdıkları adaylık başvuru ücretine ilişkin 2839 ve 2972 sayılı kanunlardaki düzenlemelerin seçim kampanyalarının oldukça pahalı olduğu bir dönemde aday enflasyonunu caydırıcı bir etkisi bulunmamaktadır. 2007 milletvekili seçimlerinde 446 Türk Lirası olan bağımsız aday başvuru ücreti 2011’de 7734 Türk Lirasına yükselmiştir. 2011 seçimlerinde adaylık başvurusu yapanlardan 1,593,304 Türk Lirası toplanmış olması gerekmektedir. Bu seçimlerde sadece 35 bağımsız aday seçilebildiğinden, diğer adaylardan toplanan 1,322, 514 Türk Lirası Hazineye gelir sayılmıştır. Ayrıca, adayların seçilememesi durumunda, bu aidatların akıbetinin milletvekili ve mahalli idareler seçimlerinden farklı olması da adil olma ve eşitlik ilkelerine uygun değildir. YSK’nın açıklamasına göre, 2015

Siyasetin finansmanında açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerini içeren seçimlere yönelik bir Etik İlkeler ya da Davranış Kuralları dizgesi bulunmayışı önemli eksiklikler arasındadır.

milletvekili seçimlerinde bağımsız adayların, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 21. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca en yüksek derecedeki Devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarı olan 10,167 Türk Lirasının, ilgili mal sandığına emaneten yatırmaları gerekmektedir. Köy Kanunu'na göre "memur" statüsüne sahip olan ve devletten maaş alan muhtarlar için böyle bir zorunluluk olmaması ayrı bir ayrıcalık alanı yaratmaktadır.

Son olarak, farklı kimliklere sahip (etnik, dinsel, mezhepsel, dilsel vb.) bireylerle, LGBT'ye (lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüellere) adaylık sürecinde yapılan ayrımcılık vurgulanmaktadır. Bu durum, birçok evrensel insan hakları düzenlemeleri kadar Anayasa'nın 10. Maddesine de aykırıdır.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu

Parti adaylarının tespiti:

Madde 37 – (Değişik: 28/3/1986 - 3270/9 md.)Siyasi partiler, milletvekilliği genel veya ara seçimlerinde, adaylık için müracaat eden ve adaylığı uygun bulunanlar arasından, adayların tespitini; serbest, eşit, gizli oy, açık tasnif esasları çerçevesinde, tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya birkaçı ile yapabilirler. (Ek: 31/7/1998 - 4381/7 md.) Siyasi partiler, ön seçim ya da aday yoklaması yaptıkları seçim çevrelerinde, toplam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının % 5'ini aşmamak üzere, ilini, seçim çevresini, aday listesindeki sırasını, ön seçim veya aday yoklaması tarihinden en az on gün önce Yüksek Seçim Kuruluna bildirmek koşuluyla merkez adayı gösterebilirler. Ön seçim ya da aday yoklaması yapılmayan yerlerde, siyasi partilerin merkez yoklaması veya diğer usullerden biri veya bir kaçını aday belirleme yetkileri saklıdır.

Partilerin tüzüklerinde gösterilen merkez yoklaması dışındaki parti aday seçimleri seçim kurullarının yönetim ve denetimi altında yapılır. Partilerin tüzüklerinde herhangi bir seçim çevresinde bütün üyelerin iştiraki ile yapacakları ön seçimde bu Kanunun ön seçimlerle ilgili hükümleri uygulanır. Aday tespitinin yapılacağı gün, Yüksek Seçim Kurulu tarafından genel seçimlerden en az yetmiş beş gün önceki bir tarih olarak belirlenip ilan edilir. Seçime katılacak bütün siyasi partilerin tüzüklerindeki usullere göre il ve ilçelerde yapacakları aday tespitleri bütün yurttaki aynı günde yapılır. Genel seçimler için kabul edilen seçim çevresi, aday tespiti için de esas alınır.

Siyasi partilerde aday adaylığı ve merkez adaylığı: Madde 40 – (Değişik birinci fıkrası: 28/3/1986 - 3270/11 md.) Siyasi partiler, Anayasa ve kanunlarda belirtilen şartlara aykırı olmamak kaydıyla adaylarda daha başka ne gibi şartlar bulunması gerektiğini tüzüklerinde gösterebilirler. Bir kimse, aynı zamanda, önseçimlerde ve merkez adaylığında değişik siyasi partilerden veya aynı partiden, aynı seçim için birden fazla seçim çevresinden önseçime katılamaz. Bir kimse, bir partiden önseçim veya merkez adaylığı yoklamasına katıldıktan sonra başka bir partiden merkez adayı gösterilemez ve partisinden istifa etmedikçe bağımsız aday olamaz

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu

Bağımsız adayların müracaatı:

Madde 21 – 2. Bağımsız adaylık için başvurular, en yüksek derecedeki Devlet memuruna mali haklar kapsamında yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarını ilgili mal sandığına emaneten

yatırıp makbuzunu milletvekili seçilebilmek için gerekli başvurma belgelerine eklerler.

Bağımsız adayların emaneten yatırdıkları para hakkında yapılacak işlemler:

Madde 41 – (Değişik birinci fıkrası : 27/10/1995 - 4125/20 md.) Milletvekili seçimi sonucunda bağımsız adayın aldığı oy seçilmesine yetmezse emanete alınan para Hazineye gelir yazılır.Ölen veya kanuni süre içinde adaylıktan vazgeçen veya adaylıkları reddedilen veya yukarıdaki fıkrada belirtilen sayıdan çok oy alan bağımsız adaylara veya kanuni mirasçılarına seçimden sonra müracaat etmeleri halinde emanetteki para geri verilir.

2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun

Adaylık

Madde 10- e/2 Mahalli idare seçimlerinde siyasi parti adaylarından parti genel merkez yetkili organlarınca belirlenecek miktarda başvuru aidatı alınabilir. Bu aidatın miktarı en yüksek Devlet memurunun brüt aylığını geçemez. Belediye başkanlığı için bağımsız aday olanlar hakkında 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 21 inci maddesinin 2 nci fıkrası ile 41 inci maddesi hükmü kıyasen uygulanır. Seçim sonucunda belediye başkanlığına seçilen adaya aldığı oy miktarına bakılmaksızın alınan teminat iade olunur.

Seçilmiş Ülkelerden Adaylık Sürecinde Siyasetin Finansmanına İlişkin Düzenlemeler

Avustralya Viktorya Eyaletinde yapılan seçimlerde her aday 350 Avustralya doları adaylık başvuru ücreti yatırır. Seçimlerde yüzde 4'ten düşük oy alanlar dışındakilere bu bedel iade edilir.

Kaynak: <http://www.vec.vic.gov.au/CandidatesAndParties/BecomingStateCandidate.html>

İngiliz Parlamentosu (Avam Kamarası) ile Galler ve İskoç Parlamentolarında adaylık için 500 pound; Kuzey İrlanda Parlamentosu seçimlerinde 150 pound, Londra Büyükşehir Belediye Meclisi adaylığı için seçim çevresi için 1,000 pound, Londra listesinde yer almak için 5,000 pound ve Londra belediye başkanlığı için 10,000 pound adaylık başvuru ücreti partili ve bağımsız adaylardan alınır. Bu seçimlerde geçerli oyların yüzde 5'ini alan adayların ücreti iade edilirken bu oran Kuzey İrlanda'da ilk tercih oylarının yüzde 25'idir.

Kaynak: <http://www.democraticaudit.com/?p=1587>

İrlanda'da partiler ya da 30 seçmenin aday gösterdiği kişiler dışındaki adaylar 500 Avro adaylık aidatı yatırır. Tek devrolunabilir oy sisteminde geçerli oyların yüzde 25'ini alan adaylara bu aidat seçim sonrasında iade edilir. Bu oy oranını geçen adaylar, seçim harcamaları için devlet yardımı almaya da hak kazanırlar.

Kaynak: Seçim (Değişiklik) Yasası, 2007, Madde 48

Partiler ve Adaylar için Davranış Kuralları

Hindistan'da Seçim Komisyonu tarafından kabul edilen seçimler için Model Davranışlar Kuralları (Code of Conduct), partilerin ve adayların kampanya sırasında dikkat etmeleri gereken bazı hususları içermektedir. Davranış Kuralları'nın amacı adaylar arasında "eşit koşullar" sağlamaktır. Buna göre,

1. Siyasi partiler ve adaylar kampanya sırasında hoparlör gibi araçlar kullanmadan önce ilgili yetkililerden izin ve lisans almalıdırlar. Kampanya yürütenler bu durumu güvenlik güçlerine bildirerek, gerekli güvenlik önleminin alınmasını sağlamalıdırlar.
2. Rakip adaylar ve kampanya yürütenler rakiplerinin yaşadıkları çevrede ve evlerinin yakınında rahatsız edici konvoy ve gösteriler yapmaktan çekinmelidirler.
3. Kampanya toplantıları trafiği engellememelidir.
4. Hükümet ve iktidar partisi yetkilileri seçim döneminde yol inşaatı, içme suyu şebekesi gibi yatırım programlarını başlatmamalıdır ve açılışlara katılmamalıdırlar.
5. Oy verme günü oy sandıklarının bulunduğu yerlerde görevlilerle seçimlerin düzgün bir biçimde yürütülmesi için işbirliği yapmalıdırlar. Oy verme yerinde siyasi sembollerin kullanılması ve geçerli kimlik olmadan oy kullanılması engellenmelidir.
6. Gözlemciler şikayetleri rapor ederek ilgili makamlara ulaştırmalıdır.
7. İktidar partisi makamını kampanya hedefleri için kullanmamalıdır.
8. İktidar partisi bakanları seçmen tercihlerini etkileyecek atamalar yapmaktan kaçınmalıdır.

Kaynak: Model Davranış Kuralları için bakınız: <http://ibnlive.in.com/news/full-text-election-commissions-model-code-of-conduct/220276-53.html>

Seçimlerde rekabeti sağlamanın önündeki en önemli sorun alanlarından bir tanesi belki de en önce geleni adaylık ve finansman konusunda cinsiyet eşitsizliğidir.

i. Cinsiyet eşitsizliği:

Seçimlerde rekabeti sağlamanın önündeki en önemli sorun alanlarından bir tanesi belki de en önce geleni adaylık ve finansman konusunda cinsiyet eşitsizliğidir. Siyasetin finansmanı ile cinsiyet eşitliğinin birbirinden bağımsız düşünülmeceği ifade edilmektedir. Ulusal ve uluslararası çalışmalar kadınların siyasete etkin katılımının önündeki en önemli engelin mali kaynaklar olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, adayları belirleyenler çoğunlukla erkekler olduğundan, kadın adaylar yerine erkek adaylar tercih edilmektedirler. Kadınlar mahalli idareler ve genel seçimlerde finansman ile ilgili çok çarpıcı olumsuzluklarla karşılaşmaktadırlar. Kadın seçmenlerin yönlendirilmesi nispeten azalmakla birlikte kadınlara yönelik baskıcı, yıldırıcı ve caydırıcı uygulamalar tüm siyasi yapılarda açık ya da gizli yapılabilmektedir.

Siyasetin devlet tarafından mali olarak desteklenmesi, demokrasinin tabana yayılması ve özellikle kadınların siyasete katılması amacına yöneliktir.

Türkiye’de devlet yardımı alan siyasi partilerin kadın kuruluşlarına ve kadın adaylara ne kadar bütçe ayırdıkları kesin olarak bilinmemektedir. Buna karşılık, birçok partinin kadınları oy toplamanın bir ajanı olarak ya da “vitrin süsleme” olarak kullandıkları açıktır. 2002’den bu yana kadın milletvekili sayısındaki artışa karşın nüfusa oranırıldığında, parlamentoda ve mahalli meclislerde kadın temsili hala oldukça düşüktür. 2011 seçimlerinde 7695 milletvekili adayından sadece 268’i, 2015 seçimlerinde ise 9861 adayın 531’i kadındır. Kadın aday sayısındaki iki katı artışın 2011’de seçilen 78 kadın milletvekili sayısının artmasına etki edeceği açıktır.

Bunun başlıca nedeni, aday belirleme sürecinde, siyasetin hala “erkek” nüfusun işi olduğu düşüncesidir. İkinci neden, adayların gelir kaynakları ve harcamalarının yasal düzenlemeye bağlanmamasıdır. Yukarıda açıklanmaya çalışıldığı gibi adaylık sürecinden başlayarak seçimler parasal bir yarışa dönüşmektedir. Ekonomik bağımsızlığa sahip olmayan kadınların siyasete katılmaları oldukça zordur. Özel mali kaynakların kadınlardan ziyade erkekleri tercih ettikleri ve destekledikleri evrensel olduğu kadar Türkiye için de bir gerçektir. Ayrıca, seçim kampanyaları erkeklere göre kadınlara iki katı bir maliyet getirmektedir.

Türkiye’de bağış üst sınırı bir eşitlik sağlasa da seçim harcamalarının düzenlenmemesi, etkin işgücüne katılımı oldukça düşük olan kadın nüfusun farklı mali kaynakları devreye sokmasını güçleştirmektedir. Parlamenteoya seçilen kadınların büyük bir bölümü ya aileden varlıklı –eşi, babası ya da yakın/uzak akrabası yerine seçilenler-, ya kariyerlerinde belli düzeylere gelmiş ve partinin gereksinim duyduğu nitelikli kişiler –genellikle üst sıralarda aday olurlar- ya da parti liderliğine yakın kişilerdir. Parti örgütünden yükselen kadınların sayısı azdır.

Yukarıda yapılan tespitler kadınların parti örgütlerindeki oranları, görevleri ve yetkileri dikkate alındığında benzerlik göstermektedir. Bir başka deyişle, kadınların parti kademelerinde etkin görev almaları hala bir sorun alanını oluşturmaktadır. Cinsiyet eşitliğine dayalı örgütlenme modeline sahip partilerde bile bu konunun tam anlamıyla aşıldığını söylemek oldukça zordur. Yakın zamanlarda erkek adayların cinsiyet kotasından parti görevlerine seçilmeleri anlamlıdır. Kısaca, kadınlar için ekonomik bağımsızlık sağlanmadan, siyasal özgürlüğün de gelişmesi beklenmemektedir.

Aday belirleme sistemi yanında seçim sistemi de kadın adaylar için olumlu ya da olumsuz etki yaratmaktadır. Yüzde 10 seçim barajı yarışı kazanmak için oyunun kurallarını zorlayan erkek adayları öne çıkarmaktadır. Cinsiyet kotası uygulayan partilerde bile listenin ön sıralarında erkekler tercih edilmektedir. Kadınlar, çoğunlukçu ve dar bölge sistemlerinden olumsuz, nisbi temsil ve parti listesi sistemlerinden ise olumlu etkilenmektedirler.

Son yıllarda, birçok partinin açık ya da gizli “cinsiyet kotası” uygulaması söz konusudur. Bununla birlikte, kadın adayların listedeki sayısı yanında seçilebilecek sıralara yerleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Kadın Adayları Destekleme Derneği’nin çabaları, özellikle, genel seçimlerde etkili olmaktadır. Kadınların sayısal olarak mecliste temsilinin artırılması yanında, etkin ve etkili bir biçimde “temsil” görevlerini yapabilecekleri “yeterli çoğunluk” oluşturmaları, ortak bir bilinç geliştirmelerini sağlayacak yaklaşım ve kolaylıkların sağlanması gerekmektedir.

Kadınlara Yönelik Finansman Düzenlemelerine İlişkin İlkeler

Kadın adayların partilerce desteklenmesine yönelik finansman sağlanması ayrımcılık olarak sayılamaz ve Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Madde 4'te sayılan özel önlemlerin alınmasına ilişkin koşullar ışığında ele alınır. Kadınların ve erkeklerin siyasal ve kamusal karar alma süreçlerine dengeli katılımı konusunda Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiyesi 2003/3'te açıkça belirtildiği gibi kamu kaynaklarının (partilere) tahsisi kadınların katılımı koşuluna bağlıdır. Siyasi partilerin aday belirleme ve siyasi program tercihleriyle ilgili iç işleyişlerini serbestçe tayin etmelerine saygı duyulması önemlidir, ancak (siyasi partilerin) devlet yardımından yararlanması bir dizi koşula bağlı olarak makul bir biçimde sınırlandırılabilir.

Kaynak: Venedik Komisyonu ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Siyasi Parti Düzenlemeleri Hakkında Kılavuz, Varşova, 2011, paragraf 191.

Türkiye'de Siyasi Parti Tüzüklerinde Kadınlara Yönelik Mali Pozitif Ayrımcılık Hükümleri

AKP Tüzüğü: Bu konuda bir hüküm bulunmuyor.

CHP Tüzüğü: Madde 41-a/5:

Her il ve ilçe, yıllık bütçesinden toplam en az %10 olmak kaydıyla yeter miktarda payı, kadın kolları ve gençlik kolları için ayırmak zorundadır. Genel Merkez de, kadın kolları genel başkanlığına ve gençlik kolları genel başkanlığına, partinin yıllık bütçesinden yeter miktarda pay ayırır. Bu paylar belirlenirken ilgili kol yönetiminin görüşü alınır.

HDP Tüzüğü: Bu konuda bir hüküm bulunmuyor.

MHP Tüzüğü: Bu konuda bir hüküm bulunmuyor.

Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Siyasetin Finansmanında Cinsiyet Eşitliğini Sağlayacak Düzenlemeler

Ülke	Cinsiyet Eşitliğine Yönelik Düzenleme Bulunan Ülkeler
Almanya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Fransa, Hırvatistan, Hollanda, İspanya, Letonya, Litvanya, Macaristan, Slovenya, Yunanistan	Evet
Hırvatistan, İrlanda, İtalya, Malta, Portekiz ve Romanya	Hayır

Kaynak: <http://www.idea.int/political-finance/>

Seçilmiş Ülkelerde Cinsiyete Yönelik Finansman Örnekleri

Fransa'da 1999'dan bu yana bir siyasi partinin erkek ve kadın milletvekilleri arasındaki sayısal fark yüzde 2'den fazla olursa parti, devlet yardımını cinsiyet farkının yüzde 75'ine eşit olacak bir oranda daha az alır. Fransız Anayasa Konseyi 2000 yılında verdiği bir kararda, bu hükmün partileri cezalandırmaktan ziyade kadın ve erkeklerin Anayasa'nın 3 ve 4. Maddelerine uygun bir biçimde seçilme hakkından eşit bir biçimde yararlanmaları ilkesinin uygulanmasını teşvik etmektedir.

GRECO (2009) Fransa Siyasi Partilerin Finansmanı Değerlendirmesi

Bosna Hersek Cumhuriyeti'nde 2010'da kabul edilen modele göre, partilere verilen devlet yardımının yüzde 30'u eşit, yüzde 60'ı geçerli oylara orantılandırılarak verilirken; yüzde 10'luk pay kadın milletvekili sayısına orantılandırılarak dağıtılmaktadır.

Siyasi Parti Finansmanı Kanunu (2012), Madde 7/3

Hollanda'da 2005'te bir mahkeme kadınlara ayrımcılık yapan siyasi partilere devlet yardımı verilemeyeceği kararını verdi. Temyiz Mahkemesi bu kararı bozdu, ancak Hollanda Yüksek Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, partilerin aday belirleme sürecinde kadınlara ayrımcılık yapamayacakları gerekçesiyle, Temyiz Mahkemesi'nin kararını geçersiz kıldılar.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı, Başvuru 58369/10 Staatkundig Gereformeerde Partij

Sırbistan'da aday listesinde cinsler arasında 1/3 oranında farklılık oluşturan siyasi partilerin seçime girmesine izin verilmez ve böylece bu partiler devlet yardımı alamazlar.

Milletvekili Seçimi Kanunu (2000), Madde 40/a

Finlandiya'da devlet yardımı alan partilerin aldıkları miktarın yüzde 12'sini kadın kollarına ayırması hükümetin her yıl aldığı kararlar uygulanır.

Kaynak: www.idea.int

2.2. ŞEFFAFLIK:

Başta Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi ve Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin 2003 tarihli Siyasetin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanına İlişkin Olarak Yolsuzlukla Mücadele Konusunda Ortak Kurallar başlıklı Tavsiye Kararı olmak üzere birçok uluslararası belge siyasetin finansmanında şeffaflık sorununa dikkat çekmektedir.

Küresel ekonomide süre gelen krizler, vatandaşların kamu yönetiminde daha fazla şeffaflık istemesine neden olmaktadır. Siyasetin finansmanında bir yanda siyasal aktörlerin bağımsızlıkları öte yandan kamu yararı ilkesinin gözetilmesi bağlamında çıkar çatışması riskleri bulunmaktadır. Mali boyutlu yaşanan skandallar, denetim ve gözetim eksiklikleri ile yaptırımsızlık bir kez daha siyasetin ve seçim kampanyalarının finansmanında şeffaflık konusunu gündeme getirmiştir.

Siyasi partiler tüm demokratik ülkelerde yolsuzlukla en fazla anılan kurumlardır. Öte yandan, siyasi partilerin belirlediği yasalarla ve siyasi partiler tarafından sevk ve idare edilen kamu yönetimine güven azalmaktadır.

Adayların gelir kaynakları ve harcamaları denetime tabi değildir.

Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2014 Yolsuzluk Algısı Endeksi sonuçlarında Türkiye 2013'e göre 164 ülke arasında 5 puan kaybederek 53. sıradan 64. sıraya düşmüştür. Güney Avrupa Liderlik ve Demokrasi Girişimi (SELDI) tarafından 2014'te yapılan saha çalışmasında Türkiye'de yolsuzluk algısının artması yanında, yolsuzluğun içselleştirilmesi ve önlemler alınsa bile yolsuzluğun azalmayacağına ilişkin kamuoyu görüşü yaygındır. Türkiye Sosyal-Siyasal Eğilimler Araştırması 2014'e göre deneklerin yarıya yakını siyasi partiler ve medyayı en az güven duyulan kurumlar olarak tanımlamıştır.

Tüm bu olumsuz gelişmelere karşın, toplumsal ve yönetsel güvenin artması ve sistemlerin sürdürülebilir bir düzene girmesi için hem kamu hem de özel sektörde şeffaflık birinci adımdır.

a. Kampanyaların finansmanının beyanı:

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin (AKPM) 1516 sayılı Tavsiye Kararı (2001), siyasi partilerin finansmanında şeffaflığın sağlanması amacıyla, parti hesaplarının en azından yılda bir kez, bağımsız bir denetim kurumu tarafından incelenmesini ve sonuçlarının, bağışçılarının kimlikleriyle birlikte kamuoyuna açıklanmasını benimsemiştir. Şeffaflıkla ilgili daha ayrıntılı hükümler, AKPM'nin (2003) 4 nolu Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanında Yolsuzlukla Mücadele Ortak Kuralları başlıklı tavsiye kararında yer almıştır.

Türkiye'de seçim kampanyalarının düzenlenmemiş olması hem bir boşluk hem de düzensizlik yaratmaktadır. Adayların gelir kaynakları ve harcamaları denetime tabi değildir. Bu nedenle siyasetin finansmanının boyutları tahmini olarak hesaplanmaktadır. Bu durum, yukarıda vurgulanan siyasette özel para ve çıkarların etkisini tanımlamayı da güçleştirmektedir. Siyasette büyük boyutta kayıt dışı para akışının adaylardan ziyade partiler aracılığıyla gerçekleştiği bir olgudur. Buna karşılık, "kimin aday" ya da "kimin temsilcisi" sorularına yanıt vermek için seçimlerin ve adayların seçim kampanyalarının finansmanı temel sorun alanıdır. Bu bağlamda, adayların kamu ya da özel kaynakları hangi koşullarda kullanacakları bilinmediğinden bu konu tümüyle fiili bir durum yaratmaktadır. 298 sayılı Kanun'da yazılı resmi kampanya dönemi dışında partili ve partisiz adaylar kamu makamlarını, araçlarını, donanımını ve personelini ne kadar kullanmaktadır? Yukarıda merkezi hükümet ve taşra örgütü ile belediyelerde partiler yönünden gözlemlenen sorun aslında doğrudan adaylarla ilgilidir.

Kampanyaların seçim çevrelerinde yürütüldüğü düşünülürken kampanyaların finansmanının düzenlenmesinin önemi anlaşılmaktadır. Mevcut durumda partilerin yerel örgütlerinin hesapları önemli bir sorun olmadığı takdirde çok fazla incelenmemekte ve toplam değerlere göre çok az bir miktarı oluşturmaktadır.

Siyasetin finansmanı ile kampanyaların finansmanını birlikte düşünmek gerekir. Ancak Türkiye’de son yıllarda özellikle iktidar partisi tarafından “sürekli kampanya” stratejisinin izlenmesi, resmi seçim dönemi kampanyaları ile iki seçim arasındaki kampanyaların birbirinden nasıl ayrılacağı sorununu da gündeme getirmektedir. Bu durum, özellikle, aşağıda tartışılacak siyasetin finansmanının denetiminde başlıca bir sorun olarak görünmektedir.

Örneğin, 2014’te yapılan Cumhurbaşkanı Seçimi ile ilgili olarak; Kanun’da açık bir hüküm olmamakla birlikte, büyük olasılıkla, bir adayın Türkiye kapsamında kampanya düzenlemesinin zorluğu da dikkate alınarak, YSK, partilerin destekledikleri adaylar lehine kampanya düzenleyebileceklerini belirtmiştir. Bu yolla partilerin ne kadar harcama yaptıkları, ancak 2014 yılı hesaplarının Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesinden sonra öğrenilebilecektir. YSK, Cumhurbaşkanı Seçimi kampanyasında adayların hesaplarının incelenmesini tamamlamış ve kesin karar kamuoyuna duyurulmuştur.

Kampanyaların finansmanı ile ilgili olarak üçüncü kişilerin bir parti ya da adayı desteklemesine ya da onun aleyhine doğrudan ya da dolaylı olarak bir kampanya yürütmesine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, 298 sayılı Kanun’da “oy verme gününden önceki on günlük sürede, yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın yapılması ve herhangi bir surette dağıtımı yasaktır.” Ayrıca, 2820 ile 6356 sayılı Kanunlarda siyasi partiler ile sendikalar arasındaki işbirliği ve yardım konularıyla ilgili yasaklar düzenlenmektedir.

Türkiye’de siyasi partilerin yıllık hesaplarını kamuoyuna açıklama zorunluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bazı partiler kendi web sayfalarından bilançolarını genel olarak yayımlamaktadırlar.

Siyasi parti hesapları Anayasa Mahkemesi tarafından denetlendikten sonra Resmi Gazete’de ve Mahkemenin web sayfasında genel esaslar halinde yayımlanmaktadır. Hesaplara ilişkin ayrıntılar, örneğin bağışçıların kimlikleri ile harcama ayrıntıları bilinmemektedir. Mahkeme sadece kanuna aykırı gelir ve giderler konusunda ayrıntılı bilgi vermektedir.

Adayların seçim kampanyasına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, adaylar da kampanya gelir ve giderlerini kamuoyu ile paylaşmamaktadırlar. Bu konu şeffaflık yönünden önemli bir sorun alanıdır.

Partilerin ve Adayların Beyan Yükümlülükleri

Madde 32. Her parti, Şubat ayının 1. günü, geçen yılın denetçi (denetim şirketi) tarafından onaylanmış raporunu Sayıştay’a sunar. Beyan, partinin gelirlerini (üyelik aidatı, bağışlar, üyelik aidatı veren gerçek kişilerin kimlik bilgileri, bağış veren gerçek kişilerin kimlik bilgileri, devlet yardımı ve yayın gelirleri ile diğer etkinliklerden sağlanan gelirleri kapsayacak bir biçimde), partinin harcamalarını (seçim harcamaları, çeşitli giderler, ücretler, iş seyahatleri giderleri vb.) ile taşınır ve taşınmaz bilgilerini (sahip olunan emlaklar, taşıtların türü ve sayısı, toplam değerleri, banka hesapları) içerir.

*Kaynak: Gürcistan Vatandaşların Siyasi Birlikleri Organik Kanunu, (28.12.2011, Sayı 5661)
www.legislationline.org/documents/id/17741*

Fransa'da adaylar kampanya finansmanı ile ilgili olarak bir takım temel işlemleri yerine getirmek zorundadır. Öncelikle her aday mali işlerden sorumlu bir mali vekili (mali müşavir ya da mali müşavirlik şirketi) seçim kampanyalarından önce İl İdaresine bildirir. Mali müşavir tüm gelir ve giderlerin tutulacağı bir banka hesabı açar. Adaylar, seçim harcamalarında üst sınıra uymak zorundadırlar. Beyan edilecek gelir ve gideri bulunan her adayın seçim hesaplarının sertifikalı bir denetçi tarafından onaylanması gerekir. Adaylar, Kampanya Hesapları ve Siyasetin Finansmanı Ulusal Komisyonuna her türlü fatura ve ödemelerle ilgili belgelerle birlikte bilançolarını sunarlar.

Kaynak: CNCCFP-Presentation, www.cnccfp.fr/presse/kit/cnccfp_en.pdf

Açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gereği en azından devlet yardımından yararlanan partilerin hesaplarının güncel olarak kamuoyu ile paylaşılmaması başlıca sorundur.

Harcama üst sınırının olmayışı para kaynaklarına yakın olan siyasetçilerin büyük miktarda ve genellikle kayıt dışı bağışlara bağımlı olmalarına neden olmaktadır.

b. Parti hesaplarının beyanı:

Parti hesaplarının denetimi en iyi koşullarda birkaç yıl sürmektedir. Açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri gereği en azından devlet yardımından yararlanan partilerin hesaplarının güncel olarak kamuoyu ile paylaşılması başlıca sorundur. Bazı partiler gelir ve giderlerini temel başlıklar halinde kendi web sayfalarında yayımlamaktadırlar. Bununla birlikte, bu bilgilerin doğruluğunu sorgulama Anayasa Mahkemesi tarafından denetimin tamamlanmasında sonra ortaya çıkacaktır. Bir başka husus, bu bilgilerin ayrıntılarının sunulmaması ve güncelliğinin bilinmemesidir. Siyasi partilerin cari hesaplarının belli sürelerle ve ayrıntılı bir biçimde web sayfalarından sunulmasının yasayla düzenlenmemiş olması bu alanda fiili bir durum yaratmaktadır.

Partilerin Anayasa Mahkemesine verdikleri bütünleştirilmiş hesaplarının incelenmesi sonucunda kimlerden ne kadar bağış aldıkları toplam değerler olarak verilmektedir. Dolayısıyla partilerin hangi gerçek ve tüzel kişiler tarafından desteklendiği bilinmemektedir. Muhtemelen asıl bağış sahipleri farklı kişilere bağış yaptırmaktadırlar.

Şeffaflık hangi kapsamda olursa olsun yararlıdır, ancak hesap verebilirlik olmadan bu uygulama yeterli olmamaktadır. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi denetiminden sonra partilerin web sayfalarında ihtiyari olarak yayımlanan rakamların uyuşmaması durumunda kamuoyunun yanlış bilgilendirilmesi söz konusudur. Bu süreç, devlet ya da hükümet dışı bir kurum ya da kuruluş tarafından da izlenmediğinden aslında şeffaflığın ne kadar sağlandığı bilinmemektedir.

Parti Hesaplarının İnternet Üzerinden Yayımlanmasına İlişkin Düzenleme

Bulgaristan Siyasi Partiler Kanunu Madde 29/2 uyarınca siyasi partiler, bağışçıların kimliği, bağış türü, miktarı, değeri ve amacı ile bağış ve edinme türünü de içerecek bir biçimde bir kayıt tutarlar. 2500 Avronun üzerindeki bağışları ile taşınır ve taşınmaz edinimlerini ve yıllık ve seçim kampanyası hesaplarını beyan ederler. Kanun'un 40/2 hükmüne göre, mali durum 3 ay içerisinde yayınlanır. Sadece internet üzerinden yayımlanırsa bu bilgilere vatandaşların ücretsiz ulaşması sağlanır ve 3 yıl süre ile yayında kalır.

Sayıştay bir önceki yıla ilişkin parti hesaplarını (hesaplarını sunmayan partilerin adları da dahil olacak bir biçimde) Nisan ayının 15. gününe kadar kendi web sayfasında yayımlar. Seçim kampanyalarına ilişkin hesaplar Sayıştay tarafından seçimi izleyen bir ay içerisinde web sayfasında yayımlanır.

Kaynak: GRECO(2010) Bulgaristan Parti Finansmanının Şeffaflığı Değerlendirmesi.

Kaynak: CNCCFP-Presentation, www.cnccfp.fr/presse/kit/cnccfp_en.pdf

c. Harcama üst sınırı ve beyanı:

Anayasa ve 2820 sayılı Kanun partilerin amaçlarına uygun gelir ve gider yapabileceklerini düzenlemiştir. Gelir kaynaklarına göre harcama alanları serbest bırakılmıştır. Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi denetimlerinde önde gelen partilerin bazı harcamaları usulsüz bulunmuştur. Bu bağlamda bir partinin mali işlemlerden sorumlu üyesi ve eski bir milletvekili hakkında dava açılmıştır.

Öte yandan, Anayasa Mahkemesi denetimlerinde büyük partilere yönelik usulsüzlükler sonucunda, 6111 sayılı Kanun ile harcamaların kapsamı ve belgelendirilmesi genişletilmiştir. Bu durum, partilere göreceli bir kolaylık sağlamıştır.

Harcama üst sınırının bulunmayışı para kaynaklarına yakın olan siyasetçilerin büyük miktarda ve genellikle kayı dışı bağışlara bağımlı kalmalarına neden olmaktadır. İkinci olarak, harcama üst sınırının olmayışı seçmenlerden açık eğlence ve konser gibi etkinliklerle oy satın almaya neden olmaktadır. Son olarak, sınırsız harcama durumu, siyasette temel sorunlar yerine önemsiz konuların gündeme taşınmasını, böylece, kamuoyunun dikkatinin dağıtılmasını kolaylaştırmaktadır.

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu

Giderlerin yapılmasında usul:

Madde 70 – (Ek: 12/8/1999 - 4445/9 md.) Siyasi partilerin giderleri amaçlarına aykırı olamaz. Bir siyasi partinin bütün giderleri, o siyasi parti tüzelkişiliği adına yapılır. Beş milyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu değildir. Ancak, bütün harcamaların yetkili organ veya mercii kararına dayanması şarttır. Şu kadar ki, yetkili organca onaylanan bütçede öngörülmüş bulunmak kaydıyla beş milyon lirayı aşmayan harcamalar ile genel tarifeye bağlı giderler için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur. (2)Giderlere ait belgeleri saklama süresi, özel kanunlarda gösterilen daha uzun süreye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, kesin hesabın Anayasa Mahkemesinin ilk inceleme kararının ilgili partiye bildirilme tarihinden itibaren beş yıldır. Parti teşkilatı bağlı bulunduğu üst kademeye, gelir ve giderleri hakkında parti tüzüğünde gösterilen sürede hesap

vermekle yükümlüdür. Bu süre altı aydan fazla olamaz.

Kesin hesabın gönderilmesi:

Madde 74 – (Değişik: 12/8/1999 - 4445/10 md.)

Siyasi partilerin mali denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır. Anayasa Mahkemesi, siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin Kanuna uygunluğunu denetler. (Ek cümleler: 13/2/2011-6111/180 md.) Ancak yapılacak kanuna uygunluk denetimi siyasi partilerin amaçlarına ulaşmak için yapılmasında fayda görülen faaliyetleri daraltacak veya bu faaliyetlerin yerindeliğini içerecek şekilde yapılamaz. Denetimde harcamaların gerçek mahiyeti esas alınır. Şekle ve usule ilişkin eksiklikler harcamaların kabul edilmemesini gerektirmez.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180 md.) Siyasi partiler amaçlarına ulaşmak için gerekli gördükleri siyasi faaliyetler kapsamında her türlü harcamayı yapabilirler.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180 md.) Siyasi partiler harcamalarını fatura, fatura yerine geçen belgeler ile bu belgelerin temin edilmesinin mümkün olmadığı hallerde harcamanın doğruluğunu gösterecek muhtevaya sahip olmak şartıyla diğer belgelerle tevsik ederler. Ancak kaybolma, yırtılma ve yanma gibi mücbir sebeplerle aslının temin edilemediği hallerde, fatura ve fatura yerine geçen belgeler yerine bu belgeleri düzenleyenlerden alınacak tasdikli örnekleri kullanılabilir.

(Ek fıkra: 13/2/2011-6111/180 md.) Siyasi partiler ücret mukabili geçici veya sürekli olarak çalıştırdıkları kişilere ödedikleri ayni ve nakdi sağlık ve sosyal yardım giderleri ile amaçlarına ulaşmak için görevlendirdikleri kişiler tarafından yapılan yurt içi ve yurt dışı seyahatlere ilişkin konaklama, yol masrafları ve diğer zorunlu harcamaları gider olarak kayıt edebilirler.

Siyasi Parti ve Adayların Kampanya Harcamalarına İlişkin Üst Sınırlar

Ülke	Parti Harcamaları Üzerinde Sınır	Harcama Üst Sınırı
Amerika Birleşik Devletleri	Evet/Hayır	Bazı yerel seçimler dışında üst sınır bulunmaz. Başkanlık seçimlerinde gönüllü olarak üst sınıra uyulur.
Belçika	Evet (Seçim döneminde)	1 milyon Avro
Birleşik Krallık	Evet	18,8 milyon Pound (Adaylar hariç sadece partiler için)
Bulgaristan	Evet (Seçim döneminde)	1,5 milyon Avrodan fazla
Fransa	Evet	Başkanlık seçimlerinde, bir aday ve parti ilk turda 16 milyon ikinci turda 20 milyon Avrodan fazla harcama yapamaz. Parlamento seçimlerinde adaylar ve partiler için üst sınır 40 bin Avrodur, ayrıca, seçim çevresinde yaşayan her kişi için 0,20 Avrodur.
İrlanda	Evet	Üst sınır her seçimde her aday için belirlenir.
İspanya	Evet	Sayıştay tarafından her seçim dönemi için belirlenir.
İtalya	Evet	Üst sınır her seçimde her aday için belirlenir. Her seçim çevresinde aday gösteren partiler için ayrıca belirlenir.
Kanada	Evet	Baş Seçim Görevlisi tarafından Kanada Seçim Kanunu'na uygun olarak belirlenir.

Macaristan	Evet	Üst sınır her seçimde her aday için belirlenir.
Polonya	Evet	3,5 milyon Avro (Başkanlık seçimi)
Portekiz	Evet	3 milyon Avro

Kaynak: E. Falguera, S. Jones ve M. Öhman (derl.) *Funding of Political Parties and Election Campaigns: A Handbook on Political Finance*, Stockholm: International IDEA, 2014.

d. Devlet yardımının kullanılma alanları:

2820 sayılı Kanun devlet yardımının parti faaliyetlerine yönelik olarak kullanılacağını belirtmektedir. Bu tanım, özellikle büyük partilerin gelir kaynaklarının ortalama yüzde 90'ının devlet yardımından oluştuğu ve 6111 sayılı Kanun ile getirilen esneklikler dikkate alındığında devlet yardımının demokrasinin tabana yayılması, gençlik ve kadın katılımını artırma, araştırma ve geliştirme olanaklarını artırma dışında da kullanılabilmesi izlenimini vermektedir. Böylece, yukarıda ifade edilen cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve demokrasinin geliştirilmesi gibi temel hedefler etkisizleşmektedir.

Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenen partilerin yıllık hesapları incelendiğinde, devlet yardımı alan siyasi partilerin harcamaları ayrıntılı bir biçimde verilmemekle birlikte; özgül olarak demokrasinin tabana yayılması konusunda ne kadar harcama yapıldığı da bilinmemektedir. Devlet yardımı, partilerin "özel" çıkarların etkisinde kalmasını azaltmakla birlikte, ihale, imtiyaz sözleşmeleri vb. yollarla özel çıkarların siyasi partileri etkileme olasılıkları artmaktadır. Partilerin harcamalarının ayrıntılı bir biçimde incelenmesi ve buna orantılı olarak devlet yardımının nereye harcandığının değerlendirilmesi gerekmektedir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu

Ek Madde 1.

(Değişik dördüncü fıkra: 2/3/2014 – 6529/4 md.) Bu madde uyarınca yapılacak yardımlar sadece parti ihtiyaçları veya parti çalışmalarında kullanılır.

Devlet Yardımının Nasıl Kullanılacağına İlişkin Düzenlemeler

İrlanda Seçim Kanunu Madde 18 uyarınca, devlet yardımı parti çalışmalarında ve yasal amaçlar için herhangi bir ayrımcılık yapılmadan aşağıdaki alanlarda kullanılır: partinin genel yönetimi, araştırma, eğitim ve öğretim, politika geliştirme, parti üyelerinin ve parti birimlerinin etkinliklerinin koordinasyonu. Devlet yardımı ayrıca kadınların ve gençlerin siyasi etkinliklere katılımını artırmak için kullanılır. Devlet yardımı seçim ve referandum harcamaları için kullanılamaz.

Kaynak: GRECO (2009) *İrlanda Parti Finansmanının Şeffaflığı Değerlendirmesi*

Romanya Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanı Kanunu devlet yardımının seçim kampanyaları ile ilişkili aşağıdaki hususlar için harcanabileceğini belirlemiştir: a. Parti binasının bakım ve işletimi b. Personel giderleri c. Medya ve propaganda harcamaları d. Siyasi etkinlikler e. Yurt içi ve dışı seyahat giderleri f. İletişim harcamaları g. Yabancı misyon karşılama giderleri h. Partinin üye olduğu uluslararası siyasi örgütlere ödenecek aidatlar ı. Parti için gerekli taşınır ve taşınmaz mal alımı i. Protokol giderleri j. Büro harcamaları k. seçim kampanyası giderleri.

Kaynak: GRECO (2010) *Romanya Parti Finansmanının Şeffaflığı Değerlendirmesi*

Seçim yasalarına ilişkin yaptırımların etkili bir biçimde uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir.

Siyasetin finansmanı ile seçim kampanyalarının sevk ve idaresi ile yasal ihlalleri izlemek ve denetlemekle görevli kurumların bağımsızlığı ve tarafsızlığı en önemli sorun alanını oluşturmaktadır.

e. Seçim Güvenliği ve Denetim:

Seçimlerin yürütülmesi ve denetimi YSK tarafından devlet bütçesinden ayrılan bir kaynak ile sağlanmaktadır. YSK seçimlerin sevk ve idaresinde denetim konularını da kapsayacak bir biçimde nihai bir mercidir. YSK, 6'sı Yargıtay, 5'i Danıştay Genel Kurullarının kendi üyeleri arasından gizli oyla seçtikleri 7 asıl ve 4 yedek üyeden oluşan anayasal bir kurumdur. Seçim dönemlerinde il ve ilçelerde kurulmuş olan kurullar YSK'nın yetkisinde görev yaparlar. Seçimlerin yönetilmesi için bütçeden ayrılan ve harcanan kaynak, partilere ve adaylara verilmesi de siyasetin "dolaylı" bir finansman kaynağı olarak sayılır. Bu bağlamda, seçimlerin tam bir tarafsızlık, kurulların adil ve eşitlik içerisinde uygulanabilmesi amacıyla oluşturulan il ve ilçe seçim kurulları başta olmak üzere sandık kurulları da açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirlik içerisinde çalışmak zorundadırlar.

Adrese dayalı kayıt sistemi (MERNİS), Seçim Bilişim Sistemi (SEÇSİS) ve Adalet Bakanlığı UYAP uygulamalarına yönelik olarak, genel ve mahalli seçimlerde ortaya çıkan olgular ve eleştiriler seçim güvenliğini zedelemektedir. Uluslararası örnekler de verilerek bu sistemlerin kötü kullanıma açık yönleri tartışılmaktadır. Bu durumda, seçim güvenliğinin en önemli unsurları arasında yer alan seçim sonuçlarının, doğru, kesin ve güvenilir bir biçimde elde edilebilmesi için bu tür kuşku ve soruların yanıtlanması önceliklidir.

Ayrıca, "çözüm" sürecinin yarattığı fiili durum yanında İç Güvenlik Kanunu'nun hükümleri bu konudaki tereddüt ve güvensizliği artırmaktadır. Güneydoğu'da oy verme ve seçim sandıklarının güvenliğine ilişkin geçmişte yaşananlar kadar seçim öncesinde bölgede olağanüstü yönetim ilan edileceği yolundaki iddialar da tartışılmaktadır. Suriyeli mültecilere kimlik kartı dağıtılmasından sonra, bunların bir bölümüne seçimlerde oy kullanılabileceği vb. iddiaları seçimlerin şaibeli olacağına ilişkin bir kanaate neden olmaktadır. "Ölenler, mükerrer yazılanlar ile geçen seçimde oy kullanmayanların" listesinin YSK tarafından partilere sağlanmaması bu tür iddiaları güçlendirmektedir. Başkasının yerine oy kullanılmasını engellemek üzere uzun zamandır uygulanan oy kullananların işaret parmağının boyanması uygulaması da 2008'de "ilkel" olduğu gerekçesiyle kaldırılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 2000'de yapılan Başkanlık seçimlerinde Florida seçimlerine "hile" karıştırılması, Türkiye'deki usulsüzlükleri meşrulaştırmak yerine gerekli önlemleri almak için bir örnek oluşturmalıdır.

Seçim yasalarına ilişkin yaptırımların etkili bir biçimde uygulanıp uygulanmadığı bilinmemektedir. Ulaşılabilen bilgilere göre, sadece seçilen milletvekillerinin propaganda sürelerini ihlal etmelerine ilişkin toplam 39 dokunulmazlık tezkeresi bulunmaktadır. Bu durum, özellikle yukarıda işaret edilen kamu araç ve gereçleri ile personelinin kampanyalarda kullanılmasında yaptırımların caydırıcı etkisini azaltmaktadır. Bir genel müdür,

aday adaylığı için görevinden ayrılırken, ilgili kurumun basın ve halkla ilişkiler müşavirliği tarafından tüm kurum personeline gönderilen dolaylı tanıtım mesajı, eski bir genel müdüre “jest” yapılmasından ziyade çıkar çatışması yaratmaktadır. Bu bağlamda, YSK'nın Anayasa ve 298 sayılı Kanun gereği seçimlerin sevk ve idaresinde çelişkili ve çekingen bir tavır sergilediği ileri sürülmektedir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi parlamento çoğunluğuna dayandığından partilerin mali denetiminin “bağımsız” ve “tarafsız” bir biçimde yapılabileceği konusu kaygı yaratmaktadır. Mahkeme, Sayıştay'dan aldığı teknik yardım ile partilerin hesaplarını denetlemektedir. Sayıştay'da bu konuda daha etkili bir yapılanmaya gidildiği bilinmekle birlikte; bu denetim, “eldeki bilgiler ve sunulan belgeler” çerçevesinde yapılmaktadır. Mahkeme anayasal ve yasal yetkisinde olmakla birlikte, yerinde inceleme yapmaktan; sorunlu durumlarda ek bilgi ve belge talep etmektedir. Yerinde inceleme yapılmaması, yasa dışı ya da gayri meşru finansman kaynaklarının açığa çıkartılmasını engellemektedir. Mahkemenin denetim usulleri GRECO Değerlendirmesi tarafından kısmen yeterli bulunmakla birlikte; denetim geç tamamlanmakta ve etkisizleşmektedir. Denetim sonucunda, usulsüzlük nedeniyle haklarında parti yetkilileri ile ilgili olarak savcılık tarafından dava açılıp açılmadığı ya da açılmış ise nasıl sonuçlandığı bilinmemektedir. Bu konuda, başta Cumhuriyet Başsavcılığı ile diğer soruşturma birimlerinin sağlayacağı aydınlatıcı bilgilere gereksinim duyulmaktadır. Cumhuriyet Başsavcılığı, Mahkeme ile işbirliği halinde partilerin genel olarak ve parti hesaplarının izlenmesini sağlamaktadır.

RTÜK, radyo ve televizyon yayınlarıyla ilgili olarak Anayasa ve kanunlarda yer alan ilkelerin uygulanmasını denetlemektedir. Yukarıda açıklandığı gibi RTÜK üyelerinin seçim usulü de büyük oranda bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerinin tam olarak uygulanabilmesini engellemektedir. 2014 Mahalli Seçimleri öncesinde RTÜK'ün hazırladığı TRT yayınlarında partilere ayrılan süreyle ilgili rapor önemli bir etki yaratmıştı. Daha sonra RTÜK'ün ihlal tespitleri çerçevesinde bazı iktidar partisi yanlısı kuruluşların da ceza alması YSK tarafından uygulanmıştır.

Adaylara ilişkin herhangi bir izleme denetim kurumu bulunmamaktadır. Bu konuda izleme yapacak hükümet dışı kuruluşların bulunmaması, tarafsız bir değerlendirme elde edilmesini engellemektedir.

YSK, Anayasal ve yasal boşluktan kaynaklanan fiili durum sonucunda Cumhurbaşkanı'nın tarafsızlığı ile ilgili olarak Milletvekili Genel seçimlerindeki kampanyalarda nasıl bir sınav verecek merakla beklenmektedir. Bu bağlamda, iki partinin yakın zamanda yaptığı başvuruyu “görevsizlik” nedeniyle reddetmesinin; gerek rekabet, gerekse seçimlerin tarafsızlık ortamında yapılmasını engelleyeceği düşünülmektedir.

Kısaca, siyasetin finansmanı ile seçim kampanyalarının sevk ve idaresi ile yasal ihlalleri izlemek ve denetlemekle görevli kurumların bağımsızlığı ve tarafsızlığı en önemli sorun alanını oluşturmaktadır.

İzleme ve Denetim Kurumlarının Oluşumu

Birleşik Krallık:

Siyasi Partiler, Seçimler ve Referandum Kanunu'na (SPSRK) göre siyasi partiler ve düzenlemeye tabi diğer kuruluşlar, kampanya beyanlarını Seçim Komisyonu'na yaparlar. Komisyon, seçimlerin sevk ve idaresiyle ilgili bir yetkisi bulunmadığından teknik olarak bir Seçimleri İzleme Bürosu değildir. Adaylar ilgili kanunda belirtildiği gibi kampanya başış ve harcamalarına ilişkin beyanlarını ilgili seçim görevlisine yaparlar. Beyanları dolduran seçim müşaviri 50 pound ve üzeri ve kanunun izin vermediği tüm başışlara ilişkin ayrıntıları hazırlar. Aday ve müşavir beyanın doğruluğunu onaylar ve imzalarlar. Ayrıca, beyanlara ilişkin formların birer kopyasını Komisyona gönderir. Komisyon denetiminde beyan edilen bilgilerden yasal olanların yasaya uygunluğunu inceler. Resmi inceleme süreci Komisyon'un konuyla ilgili tavsiyelerinin dikkate alınıp alınmadığı ile denetim ve inceleme işlemlerinin uyumlu olarak yerine getirilmesini içerir.

Komisyonun denetim yetkileri SPSRK, Madde 146'da düzenlenmiştir. Komisyon, incelenen örgüt ya da kişi ise (daha önce denetlenen bir örgüt ya da kişi de olabilir), ilgili kişiden, makul bir süre içerisinde Komisyon tarafından incelenmek üzere herhangi bir hesap, belge, kayıt, bilgi veyahutta örgüt yada kişiye ait gelir ve harcamalara ilişkin bir açıklamayı isteyebilir. Komisyon, yukarıda sayılan belgeleri çoğaltabilir. Komisyon ilgili yerlerde inceleme yapmak üzere yardım talep edebilir. Bu yetkiler Komisyonun görevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi için gerekli hususlar arasında sayılır. Komisyonun soruşturmaları çeşitli yollarla başlatılır. (örneğin, Komisyona yapılan şikâyetler, beyan edilen belgelerin incelenmesi sonucunda tanımlanan sorunlar vs...) Şüpheli ihlaller konusunda Komisyon'un dikkate alacağı kurallar ve raporlama usulleri konusunda bir kılavuzun hazırlanması ve kolluk güçleri ile savcılık makamı ile işbirliği yapılması konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

Avam ve Lordlar Kamarası'nda Milletvekillerinin Mali Çıkarlarının Kaydını (Register of Members' Financial Interests) tutmak üzere, Standartlar İçin Parlamento Komiseri bulunur. Parlamenter Standartlar Bağımsız Otoritesi (Independent Parliamentary Standards Authority) Parlamento'nun harcamalarının denetimini ve idaresini sağlar. Kamu Yaşamında Standartlar Komitesi (Committee on Standards in Public Life) bağımsız bir yapıya sahiptir ve kampanyaların finansmanı konusunu kapsayan değerlendirmeler yaparak hükümete tavsiyelerde bulunur.

Kaynak: www.idea.int

2.3. HESAP VEREBİLİRLİK

a. Parti içi denetim mekanizmalarının demokratik eksikliği:

Türkiye'de siyasi partilerin 2015 yılında aldıkları toplam devlet yardımı miktarı (yaklaşık 540 milyon Türk Lirası) dikkate alındığında; partilerin, kamu kuruluşu niteliği taşıdığı ileri sürülebilir. Bu nedenle, siyasi partilerin etkili bir iç denetim sistemi oluşturmaları gerekir.

Birçok demokratik ülkede partilerin mali hesaplarını denetleyen birimler partili üyelerden oluşur ve/veya parti organlarına karşı sorumludurlar. Bazı partiler özel durumlarda dış denetime izin vermektedirler. GRECO raporlarında da belirtildiği gibi partilerin hesaplarının evrensel muhasebe standartlarına uygun olarak tutulması konusunda önemli sayılacak gelişmeler sağlanmıştır. Özellikle, büyük partiler bu konuda profesyonel birimler oluş-

turmuş, hatta karşılıklı işbirliği yoluna gitmişlerdir. Bununla birlikte, parti hesaplarının, özellikle, yerel parti örgütlerinin belli bir düzenlilik içerisinde çalışmadıkları görülmektedir. Bu durum, yukarıda tartışılan rekabet ve şeffaflık ilkeleriyle yakından ilgilidir. Yerel parti örgütleri il ya da ilçe başkanlarının denetiminde ve etkili bir üye denetiminden yoksundurlar. Bu durum, parti içi demokrasi ve karar alma ve özellikle adaylık süreçlerini de etkilemektedir.

Büyük partilerin genel merkezleri de devlet yardımına bağlı olarak daha az demokratik bir yol izlemektedirler. Kısaca, partilerin iç denetim mekanizmalarının demokratik olarak işlemeyen yapısı açık, şeffaf ve hesap verebilirlik hedeflerini gerçekleştirememektedir.

b. Parti / adayların ilişkiide oldukları (işbirliği yaptıkları) kuruluş ve kişileri kamuoyuna bildirmeleri:

Siyasi partilerin örgütleri yanında, partilerin yan kuruluşları ile partilerle yakından ilişkili program ve faaliyet gösteren vakıf, dernek vb. kuruluşların yıllık mali tablolarının da parti hesaplarıyla birlikte incelenmesi GRECO Tavsiyelerinde yer almaktadır. Bunun nedeni, özellikle büyük partilerin faaliyetlerinin bir bölümünü parti dışındaki kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirmeleridir. Partiler, gerek mali gerekse işgücü tasarrufu nedeniyle bu yola gitmektedirler. Bununla birlikte, bu kuruluşlar zamanla partilerle bütünleşmekte ve seçim kampanyalarının gizli destekçileri (üçüncü kişi) olmaktadır. Bu durum yasalara aykırıdır.

GRECO 3. Aşama Değerlendirmesi Tavsiyesi Tema II Siyasetin Finansmanı

Siyasi partilerin yıllık hesaplarının a) siyasi partilerin seçilmiş temsilcileri ve adaylarının seçim kampanyaları da dâhil partileri adına yerine getirdikleri siyasi faaliyetleri için bireysel olarak elde ettikleri gelir ve yaptıkları harcamayı, b) uygun görüldüğünde, siyasi partilerle ilişkili veya kontrolleri altında bulunan teşekküllerin hesaplarını içermesinin sağlanması tavsiye edilir.

Kaynak: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/ReportsRound3_en.asp

Siyasi Partiler ve Partilerle İlişkili Kuruluşların Mali Denetimi

Finlandiya Siyasi Partiler Kanunu'na 2011'de yapılan bir eklemeyle (Madde 8/c), partilerin güncel hesap beyanlarının parti vakıfları ve partiyle ilişkili kuruluşları da kapsamı öngörülmüştür. Bu bağlamda siyasi partinin, Parti Siciline kayıtlı bir oluşumu, kısaca, bir partinin merkez örgütü; (Madde 1); parti kuruluşunun partinin kural ve düzenlemelerine uygun olarak bir siyasal partiye bağlı ya da ona üye bir kuruluşunu (Madde 8a(1)); kuruluşun ise partiyle ilişkili bir şirket ya da vakıf ya da şirket ya da vakıf yönetimini ifade eder. Bu kuruluşların izniyle, ilgili siyasi parti bu kuruluşların hesaplarını da Ulusal Denetim Ofisine bildirir.

Böylece, GRECO'nun partilerin yıllık hesaplarının uygun görüldüğü şekilde, siyasi partilerle ilişkili veya kontrolleri altında bulunan kuruluşların hesaplarını içermesinin sağlanması yolundaki tavsiyesi yerine getirilmiş ve üçüncü kişilerin kampanya harcamalarının şeffaflığının sağlanmasına çalışılmıştır.

Kaynak: <http://www.vaalit.fi/uploads/xhddcg.pdf>

SONUÇ YERİNE: ÖNCELİKLİ SORUN ALANLARI

Genel olarak siyasetin ve özel olarak seçim kampanyalarının finansmanı birlikte düşünülmesi gereken önemli bir sorun alanıdır. Devlet yardımı alan siyasi partilere milletvekili seçimi yapılan yıllarda devlet yardımı en fazla 3 katı kadar daha fazla verilmektedir. Bunun dışında, seçim kampanyalarına ilişkin olarak hem partiler hem de adaylar için 298 sayılı Kanun hükümleri dışında bir düzenleme bulunmamaktadır. Anayasanın emredici hükmüne karşın adaylara yönelik bir düzenleme henüz yapılmamıştır. Dolayısıyla seçim kampanyalarının finansmanı başlı başına bir sorundur. Bu konu, bir yandan siyasi parti sistemi ve düzenlemeleriyle ilgili bir yön içerirken, öte yandan demokrasinin sürdürülebilmesi için de önem taşımaktadır.

Yukarıdaki tespitler ışığında en öncelikli sorun alanlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

1. Şeffaflık, hem bir ilke hem de bir süreç olarak siyasetin finansmanında öncelikle dikkate alınmalıdır. Adaylık sürecinden başlayarak, bağışlar, harcamalar ve bunların denetim süreçlerinin ayrıntılı ve şeffaf bir biçimde kamuoyu ile paylaşılmadığı, özellikle, devlet yardımı alan siyasi partiler yönünden hesap verebilirliğin etkili bir biçimde sağlanamadığı açıktır.
2. Seçimlerde yarışan partilerin ve adayların eşit koşullarda rekabet edebilmeleri için devlet yardımından, radyo ve televizyondaki propaganda olanaklarından adil bir biçimde yararlanamadıkları görülmektedir. Bu bağlamda, hem devlet radyo ve televizyonlarında hem de özel medya kanallarında oluşan kartelleşme, toplumun farklı ve büyük bir bölümünün beklenti ve isteklerini göz ardı etmektedir.
3. Her şeyden önce, adaylık, finansman ve kampanyalarda cinsiyet temelli bir yaklaşım önemsizmemekte; nüfusun yarısını oluşturan kadınların resmi ve gayri resmi oluşturulmuş “erkek egemen” kurullarla ve yönlendirmelerle siyasete katılımı sınırlanmakta ve eksik temsile neden olunmaktadır. Kadınların etkili katılımını sağlayacak siyasetin finansmanına ilişkin düzenlemeler bulunmamaktadır.
4. Yasaklara karşın, çeşitli düzeylerde kamu kaynaklarının dolaylı bir biçimde iktidar partilerinin kampanyalarında kullanılmasının önüne geçilememektedir. Yasal düzenlemelerdeki açıklardan yararlanarak veya bu düzenlemeleri değiştirerek ya da medya ve diğer iletişim kaynakları üzerindeki denetim araçlarını orantısız bir biçimde kullanarak demokratik sistemin en önemli unsuru muhalefeti etkisizleştirme girişimleri özellikle gelişmekte olan demokrasiler gibi Türkiye’de de yaygındır.
5. Siyasetin finansmanı ve seçim kampanyalarını izlemek, denetlemek ve yaptırım uygulamak üzere görevlendirilmiş kurum ve kuruluşların (Anayasa Mahkemesi, Yüksek Seçim Kurulu, Radyo Televizyon Üst Ku-

rule), yukarıdaki sorun alanlarının azaltılmasına yönelik girişimleri etkisiz ya da yetersizdir. Kuşkusuz, yukarıdaki sorunların bir kısmının azaltılması yeni yasal düzenlemelere ve değişikliklere gereksinim duymaktadır. Bununla birlikte, adil ve eşitlikçi bir hukuk oluşturulması amacıyla, mevcut düzenlemeler içerisinde bu kuruluşların yol gösterici bazı ilke ve değerleri cesaretle sisteme önermeleri gerekmektedir. Buna karşılık, bu kurum ve kuruluşların “bağımsız ve tarafsız” olmayan yapısı bu girişimlerde bulunmalarını engellemektedir.

6. Merkezi hükümet ya da yerel yönetimler tarafından yürütülen ve sosyal yardım kuruluşlarının da aracılığıyla dağıtımı yapılan bazı sosyal yardımların, parçalı yapısı ve etkili olmayan kayıt, izleme ve değerlendirme süreçleri nedeniyle, seçimlerde siyasi yönlendirmelere neden olduğu görülmektedir.
7. Her zaman olduğu gibi, siyaset-iş dünyası ve medya ilişkileri kayıt dışı finansman kaynakları yaratmanın yanında, haksız rekabete neden olmaktadır. Bu nedenle, açık ve şeffaf ihale mevzuatı ile “bağımsız” ve “tarafsız” medya yapısına gereksinim duyulmaktadır.
8. Anayasa ve yasalar çerçevesinde siyasi partilerle dolaylı bir biçimde birlikte hareket eden kuruluşların (dernek, vakıf, platform vb.) mali hesaplarının, siyasi partilerin hesaplarıyla birlikte incelenememesi 3. kişilerin kampanyalara ve siyasete katkıları konusunda hem yasa dışı hem de denetimsiz bir alan yaratmaktadır.
9. Finansman kaynaklarının açıklık, şeffaflık ve hesap verebilirliğini de dikkate alarak, seçim kampanyalarında etik ilkelere uymadan, olumsuz siyasi propaganda yapılması, bu amaçla kamusal ve özel her türlü aracın kullanılması, kayıt dışılık ve yolsuzluğa neden olacak çıkar ilişkileri yaygınlaşmaktadır.
10. Siyasetin finansmanında resmi izleme ve denetim kurum ve kuruluşlarının “bağımsız” ve “tarafsızlığı” yanında, etkili bir sivil toplum gözetimine gereksinim duyulmaktadır. Böylece, siyasi partiler ve adaylar üzerinde oluşturulacak “sivil” etki, şeffaflık ve hesap verebilirlik süreçlerinin gelişip yerleşmesini kolaylaştıracaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü- Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Türkiye Cumhuriyeti 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanı Seçimi AGİT DKİHB Sınırlı Seçim Gözlem Heyeti Sonuç Raporu, Varşova, 18 Kasım 2014.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü- Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Handbook of Promoting Women Participation in Political Parties, Varşova, 2014.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü- Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Türkiye Cumhuriyeti Milletvekili Seçimleri 12 Haziran 2011 OSCE/ODIHR Seçim Gözlem Misyonu Raporu, Varşova, 31 Ekim 2011.
- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü- Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi ile Venedik Komisyonu, Guidelines on Political Party Regulation, Varşova, 2011.
- Avrupa Konseyi Yolsuzluğa Karşı Ülkeler Grubu, Türkiye 3. Değerlendirme Aşaması Raporu ve Uygunluk Raporları (2009-2014), < http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round3/ReportsRound3_en.asp> erişim 1 Mayıs 2015.
- Basın Konseyi, 2014 Zor Yıl Basın Konseyi Faaliyet Raporu, <<http://www.basinkonseyi.org.tr/faaliyet-raporlari>.> erişim 1 Mayıs 2015.
- B. Z. Dodurka, Türkiye’de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar - Çalışma Raporu, Aralık 2014, <http://www.spf.boun.edu.tr/docs/faaliyet_raporlari/Sosyal_Yardim_Raporu_-_Aralik_2014.pdf> erişim 1 Mayıs 2015.
- Y. Duplet, Political financing: GRECO’s first 22 evaluations, Strasbourg: GRECO<, 19 Mayıs 2010.
- K. Ewing, J. Rowbottom ve J. Tham, The Funding of Political Parties: Where Now? New York ve Londra: Routledge, 2011.
- E. Falguera, S. Jones ve M. Öhman (derl.) Funding of Political Parties and Election Campaigns: A Handbook on Political Finance, Stockholm: International IDEA, 2014.
- Ö. F. Gençkaya, “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması,” A. Çarkoğlu, T. Erdem, M. Kabasakal ve Ö. F. Gençkaya, Siyasi Partilerde Reform, TESEV Yayınları, İstanbul: 2000, 127-234.
- Ö. F. Gençkaya, Devletleşen Partiler: Türkiye’de Siyasi Partilerin Başlıca Gelir Kaynakları, 1983-1998, Ankara: Anadolu Stratejik Araştırmalar Vakfı, 2002.
- Ö. F. Gençkaya, “Public Funding of Political Parties: The Case of Turkey”, M. Walecki ve diğerleri, Public Funding Solutions for Political Parties in Muslim-Majority Societies, Washington DC: IFES, 2009, 39-49.
- Ö. F. Gençkaya, “Turkey”, Global Integrity Money, Politics and Transparency 2015 Report, (yayınlanacak).
- Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka.der). Kadın İstatistikleri 2011, 2012, 2013, 2014 ve 2015. <<http://www.ka-der.org.tr/tr-TR/Page/Show/400/istatistik.html>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Kadın Adayları Destekleme Derneği (Ka.der) Ankara İnceleme Komitesi, Siyasi Parti Belgelerine Toplumsal Cinsiyet Üzerinden Bakmak, Mayıs 2013.
- M. Karakaş, Siyasetin Finansmanı, Ankara: Beta Basım yayın, 2015.
- M. Öhman ve H. Zainulbhai (derl.), Political Finance Regulation: The Global Experience, Washington DC: IFES, 2009.

- M. Öhman, Political Finance Regulations Around the World: An Overview of the International IDEA Database, Stockholm: International IDEA, 2012.
- Oy ve Ötesi, Bir gönüllü gözetmenlik hikayesi, Oy ve Ötesi Mayıs 2014, <http://oyveotesi.org/wp-content/uploads/2014/06/Bir_G%C3%B6n%C3%BCl%C3%BC_G%C3%B6zetmenlik_Hikayesi_8May%C4%B1s.pdf> erişim 1 Mayıs 2015.
- Sandık Başındayız Bağımsız Seçim Gönüllüleri, 30 Mart Mahalli İdareler Seçimleri İstanbul Seçim Gözleme Raporu, İstanbul 2014, <<http://dagmedya.net/wp-content/uploads/2014/08/30-Mart-Secim-raporu.pdf>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Ç. Sever, E. E. Elbistan, G. Z. Şenol, N. Taştan, Bağımsız Seçim İzleme Platformu, 30 Mart 2014 Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Gözlem Raporu , <<http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2014/12/Yerel-Se%C3%A7im-Raporu.pdf>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Ç. Sever, E. E. Elbistan, G. Z. Şenol, N. Taştan, S. Dağıstanlı (Hazırlayanlar), Bağımsız Seçim İzleme Platformu, 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Gözlem Raporu, <<http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2014/12/Cumhurbaşkan%C5%9Fkan%C4%B1-Se%C3%A7imi-Raporu.pdf>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü, 2014 Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi, <<https://rsf.org/index2014/en-index2014.php>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Sosyalistlerin Meclisi. Seçim Güvenliği Raporu 1: Yüksek Seçim Kurulu – SEÇSİS Sistemi hakkında değerlendirme ve öneriler, Temmuz 2013.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014 Yılı Faaliyet Raporu, Ankara, 2015.
- T.C. Merkez Bankası, Ödemeler Dengesi Raporu, 2014-III, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/bf4e39ae-93f1-48e8-ba2e-74b0e7c8057c/ODRapor_20143.pdf?MOD=AJPERES> erişim 1 Mayıs 2015.
- Uluslararası Çalışma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Political and other forms of corruption in the attribution of public procurement contracts and allocation of EU funds: extent of the phenomenon and overview of practices, Paris:OECD, 2013.
- Uluslararası Çalışma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Financing Democracy Framework for supporting better public policies and averting policy capture, <<http://www.oecd.org/gov/ethics/financing-democracy-framework-document.pdf>> erişim 1 Mayıs 2015.
- Uluslararası Çalışma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Money in Politics: Sound Political Competition and Trust in Government Background Paper, Paris: OECD, 2013.
- C. D. Uzun, Siyasi Partilerin Finansmanı Devlet Yardımı, Sınırlamalar ve Mali Denetim, SETA Analiz Kasım 2014 Sayı: 110. <http://file.setav.org/Files/Pdf/20150120130346_analizsiyasiptilerinfinansmani.pdf> erişim 1 Mayıs 2015.
- World Wide Web Vakfı, 2014 Web Endeksi Raporu, <<http://thewebindex.org/report/>> erişim 1 Mayıs 2015.

"Farklı Düşünüyoruz Bir Arada Çözüyoruz."

BİRARADA.ORG

DENGEVE
DENETLEME
AĞI

>> Demokrasi
BAROMETRESİ
ANALİZ RAPORU NO:4